

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Bc. Barbora Hakenová

Jazyk české menšiny ve vesnici Repinka na Sibiři

The Language of a Czech Minority in Repinka in Siberia

Praha, Moskva 2015

Vedoucí práce: PhDr. Robert Dittmann, Ph.D.
Konzultant práce: doc. Sergej S. Skorvid

Mé poděkování patří v první řadě doc. Sergeji Sergejeviči Skorvidovi, bez něhož by tato diplomová práce pravděpodobně nemohla být vůbec napsána. Děkuji mu nejen za poskytnutý materiál, ale také za jeho rady, připomínky a pozvání na Ruskou státní humanitní univerzitu v Moskvě.

Taktéž děkuji PhDr. Robertu Dittmannovi, Ph.D., za vedení mé práce a jeho věcné rady a připomínky.

Děkuji PhDr. Natálii Rajnochové, Ph.D., za to, že mi umožnila semestr na RSHU studovat.

Martinovi Tumpachovi děkuji za spolupráci při organizování cesty do Omské oblasti a za jeho fotografie. Barboře Jislové-Kneblové, Jitce Krykorkové a Janu Waldhauserovi děkuji za pomoc při sběru materiálu.

Olegu Shenshynovi děkuji za pomoc s překladem z/do ukrajinského a ruského jazyka a Jarmile Lejčkové za označení nesrozumitelných výrazů v prepisech. Děkuji také Barboře Albrechtové a Daniele Rossové.

Mé velké dík patří také všem česky hovořícím obyvatelům z vesnice Repinka a okolí, kteří se s námi byli ochotni setkat.

Svým rodičům děkuji za trpělivost, důvěru a pochopení.

Я также хотела бы поблагодарить Ярослава Краснодебского и Фабиана Эрленмайера за любезно предоставленную ими возможность работать над дипломным проектом в их комнатах в общежитии РГГУ.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 12. 2014

ABSTRAKT

Diplomová práce je příspěvkem k výzkumu nářečí češtiny v jazykových enklávách v zahraničí. Cílem práce je popis jazyka české menšiny v obci Repinka a jejím okolí (Voskresenka, Novohrádka) v Rusku, v Omské oblasti (Kalačinském rajónu), a to v těchto jazykových rovinách: hláskoslovné, tvaroslovné, syntaktické a okrajově také lexikální. Vzhledem k tomu, že lidé mladších generací už česky vůbec nemluví, byl výzkum zaměřen pouze na mluvu nejstarších generací, tedy osob starších pětapadesáti let.

V úvodu práce se autorka zabývá dějinami českých vystěhovalců do oblastí bývalého carského Ruska. Více se zaměřuje na oblasti, které nějak souvisejí s emigrací na Sibiř. Dále popisuje dosavadní výzkumy, které byly provedeny v české komunitě v Omské oblasti. Přináší informace o tamních nositelích českého jazyka.

Tato jazyková enkláva u nás nebyla nikdy popsána, doposud se jí zabývali pouze badatelé z Ruské federace. K práci byly použity přepisy nahrávek mluvených projevů a zápisy modliteb, v nichž byla čeština zaznamenána cyrilicí. Výsledky výzkumu jsou vysvětleny postupně pro každou jazykovou rovinu. Pozornost je věnována zejména jevům, které umožňují zařazení tohoto nářečí do některé z nářečních skupin českého jazyka, a prvkům ovlivněných cizími jazyky (zejména ruštinou, méně pak ukrajinštinou).

V závěru práce jsou shrnuty zjištěné poznatky. Západosibiřské nářečí češtiny lze na základě sebraného jazykového materiálu zařadit do severovýchodočeské nářeční skupiny.

KLÍČOVÁ SLOVA

česká jazyková enkláva, dialektologie, Rusko, Sibiř, Omsk, Repinka, Novohrádka, Voskresenka, severovýchodočeská nářeční skupina, rusismy, germanismy, vlivy ukrajinštiny

ABSTRACT

This thesis contributes to the research on Czech dialects in language enclaves abroad. Its objective is to describe the language of the Czech minority in the villages of Repinka, Voskresenka and Novohradka in Russia, Omsk, the territory of Kalachinsk. The research is restricted only to the oldest generations, i.e. people over the age of fifty-five, whose language use is analyzed on these traditional levels of language: phonology, morphology, syntax and marginally also lexicology.

The theoretical part of this research deals with the history of Czech immigrants in Tsarist Russia. The study then focuses on the history of Czech immigrants in regions connected with moving to Siberia and on the present philological researches on the Czech community in Omsk region.

The following part describes the methods of the data processing. Transcriptions of recorded speeches and prayers in the Czech language set down in Cyrillic alphabet were used as the input data. They were described separately for each language level. Most attention is paid to the elements which help to classify the dialect of Repinka under one of the dialect groups of the Czech language, and furthermore to language elements influenced by foreign languages (especially by Russian).

In the conclusion, the author summarizes the obtained results. On the basis of the collected language material, it is possible to classify the Repinka's Czech dialect under the north-eastern dialect group of the Czech language.

KEY WORDS

Czech language enclave, dialectology, Russia, Omsk, Repinka, Novohradka, Voskresenka, north-eastern dialect group of the Czech language, Russian loanwords, German loanwords, influence of the Ukrainian language.

OBSAH

1. Úvod.....	11
2. Historie českého vystěhovalectví do oblastí carského Ruska se vztahem ke komunitám na Sibiři	12
2.1 Počátky českého vystěhovalectví do carského Ruska	14
2.2 Příklady emigračních projektů.....	15
2.3 Emigrace do Maloruska.....	16
2.3.1 Volyně	17
2.3.2 Krym a Čechograd	18
2.4 Novohrad	21
2.5 Kazachstán.....	21
2.6 Krajané na západní Sibiři	22
2.7 Shrnutí kapitoly	26
3. Dosavadní výzkumy nářečí českých přistěhovalců do oblastí bývalého carského Ruska	27
3.1 Dosavadní výzkumy českého nářečí na západní Sibiři	28
4. Metody výzkumu a charakteristika respondentů.....	30
4.1 Jednotliví informátoři.....	32
5. Způsob zpracování materiálu	37
6. Vlastní výzkum	39
6.1 Hláskosloví.....	39
6.1.1 Přízvuk	39
6.1.2 Kvantita vokálů	40
6.1.2.1 Krácení vokálů	40
6.1.2.2 Dloužení vokálů.....	40
6.1.3 Protetické <i>v-</i> před <i>-o-</i>	41
6.1.4 Výslovnost skupiny <i>sh-</i> jako <i>sch-</i>	41
6.1.5 Zánik koncového <i>-l</i> ve 3. osobě sg v přičestí minulém činném	41
6.1.6 Novoakutová intonace u řadových číslovek.....	41
6.1.7 Diftongizace <i>y>ej</i>	42

6.1.8	Diftongizace <i>i>ej</i> po sykavkách.....	43
6.1.9	Úžení <i>é>i</i>	43
6.1.10	Distanční metateze likvid <i>r</i> a <i>l</i>	44
6.1.11	Disimilace <i>nn>dn, sn>sm</i>	44
6.1.12	Změna <i>gd>hd</i> v tvarech zájmen a příslovčí	45
6.1.13	Různá řešení vývoje obouretného <i>w</i>	46
6.1.13.1	Změna <i>w>j</i>	46
6.1.13.2	Předložka <i>v>h</i>	46
6.1.13.3	Foném <i>w>u>h</i> a ukrajinské vlivy na svč. dialekt.....	47
6.1.14	Vlivy ukrajinštiny a ruštiny na hláskosloví.....	48
6.1.14.1	Asimilace <i>št'>šč</i>	48
6.1.14.2	Neexistence <i>g</i>	49
6.1.14.3	Artikulační vliv ruštiny	49
6.1.15	Způsob zachycení diftongu <i>ou</i>	49
6.1.16	Shrnutí hláskosloví.....	50
6.2	Tvarosloví.....	51
6.2.1	Substantiva	51
6.2.1.1	Dativ a lokál singuláru maskulin	51
6.2.1.2	Instrumentál singuláru typu předseda	51
6.2.1.3	Vyrovnění plurálových deklinačních tvarů maskulin	51
6.2.1.4	Nominativ a akuzativ plurálu u mužských životných substantiv.....	52
6.2.1.5	Instrumentál plurálu	53
6.2.1.6	Dativ a lokál substantiv singuláru rodu ženského.....	53
6.2.1.7	Vliv ruštiny na skloňování neživotných maskulin singuláru	54
6.2.2	Adjektiva	54
6.2.2.1	Posesivní adjektiva.....	54
6.2.2.2	Rodinná jména	54
6.2.3	Zájmena.....	55
6.2.3.1	Zájmeno <i>ňákí</i>	55
6.2.3.2	Tvar <i>tejch</i>	56
6.2.3.3	Tvar <i>mňe</i> v dativu	56

6.2.3.4	Tvar <i>fšechni</i>	56
6.2.3.5	Formant <i>-dle</i> u ukazovacích zájmen a adverbíí	56
6.2.3.6	Privlastňovací zájmena	57
6.2.4	Číslovky	59
6.2.5	Slovesa	60
6.2.5.1	3. osoba plurálu	60
6.2.5.2	Tvary imperativu.....	61
6.2.5.3	Podoby slovesa <i>pomatovat</i>	62
6.2.5.4	Kmenotvorná přípona <i>-uva-</i> u sloves vzoru <i>kupovat</i>	62
6.2.6	Adverbia	62
6.2.6.1	Stupňování adverbíí	62
6.2.6.2	Formant <i>y -ej(c), -kej, -k</i>	63
6.2.7	Shrnutí tvarosloví	63
6.3	Syntax	65
6.3.1	Konstrukce vyjadřující vlastnictví	65
6.3.2	Vyjádření potřeby a nutnosti	65
6.3.3	Zachování zájmen <i>to</i>	66
6.3.4	Reflexivní slovesa	66
6.3.4.1	Zachování zvrátneho zájmen <i>se</i> při nevyjádřeném podmětu a konstrukce <i>se</i> slovesem ve formě 2. os. sg.	66
6.3.5	Zachování osobních zájmen v pozici podmětu	67
6.3.6	Spojka <i>i a a</i>	67
6.3.7	Předložka <i>o</i> a <i>na</i> při porovnávání věku	69
6.3.8	Slovesná vazba s příslovečným určením a předložkou <i>po</i>	69
6.3.9	Prepozice <i>posle</i>	69
6.3.10	Částice <i>dáže</i>	69
6.3.11	Spojka a částice <i>choť</i>	69
6.3.12	Vazba s infinitivem po spojce <i>abi</i>	70
6.3.13	Rysy shodné s jazykovou situací na území severovýchodočeských nářečí	70
6.3.14	Shrnutí syntaxe	71
6.4	Lexikum.....	73

6.4.1	Slova nářečně příznaková.....	73
6.4.2	Vliv němčiny.....	75
6.4.3	Vliv ukrajinštiny a ruštiny.....	76
6.4.3.1	Ukrajinské lexikum.....	76
6.4.3.2	Ruské nebo ukrajinské lexikum.....	76
6.4.3.3	Ruské lexikum.....	76
6.4.4	Antroponyma.....	77
6.4.5	Západosibiřská čeština.....	78
6.4.6	Shrnutí lexika.....	78
7.	Ukázky přeepsaných promluv.....	80
7.1	Gennadij Viktorovič Švihel.....	82
7.2	Tajsja (Stáza) Josifovna Syčuk (Jander/ova).....	85
7.3	Jelena Viktorovna Ejchgorn.....	89
7.4	Fjodor Antonovič Šiller.....	92
7.5	Alexandr Josifovič Kadermas.....	94
7.6	Rajsja Andrejevna Lipa.....	95
7.7	Maria (Manča) Josifovna Kiselova.....	96
7.8	Anastasja (Stáza, Tajsja) Andrejevna Vondra.....	98
7.9	Maria Josifovna Peretjaťko.....	104
7.10	Spontánní rozhovor tří informátorů:.....	105
8.	Závěry výzkumu.....	110
9.	Literatura a elektronické zdroje.....	113
9.1	Literatura.....	113
9.2	Elektronické zdroje.....	114
10.	Přílohy.....	116
10.1	Příloha č. 1 – Fotografie.....	116
10.2	Příloha č. 2 – Ukázky fotokopií modliteb.....	126

SEZNAM ZKRATEK

čes. – český

ČJA – Český jazykový atlas

čm. – českomoravský

instr. – instrumentál

pl. – plurál

sg. – singulár

střm. – středomoravský

svč. – severovýchodočeský

ukr. – ukrajinský

ukrč. – ukrajinská čeština

vč. – východočeský

z rus. – z ruského jazyka

zs. – západosibiřský

1. Úvod

Cílem této práce je charakterizovat současný stav starousedlíků češtiny v Omské oblasti v těchto rovinách jazyka: hláskoslovné, tvaroslovné, syntaktické a okrajově také lexikální. Jazykovědnému popisu předchází kapitola, která se snaží popsat historii vystěhovalectví do oblastí carského Ruska s ohledem na sekundární a terciární migraci českých krajanů až do vzdáleného regionu západní Sibíře.

Problematické stávajícího stavu řeči potomků českých krajanů v Omské oblasti se u nás dosud nikdo nevěnoval. Vzhledem k tomu, že severovýchodní oblast Čech opustili předkové současné komunity ve druhé polovině 19. století a poté žila na Krymu a v Čechohradu u Melitopole, je pravděpodobné, že se v jejich mluvě, v důsledku izolovanosti od mateřštiny, zachovaly takové rysy jazyka, které pro něj byly typické v době jejich emigrace, a zároveň do něj vlivem nového prostředí pronikly prvky ruštiny a ukrajinštiny.

V Omské oblasti byla založena jenom jedna česká vesnice, a to Novohradka kolem roku 1911. V té se mluvilo českým jazykem, konaly se české obřady a slavily se české svátky. Dnes se však v Novohradce mluví převážně rusky a zbývající aktivní mluvčí českého jazyka žijí nejen v bývalé české vesnici, ale také v nedaleké Voskresence, Repince a samotném městě Omsk. Jazykový materiál pro tento výzkum byl tak pořízen s několika obyvateli všech výše jmenovaných vesnic i města Omsku. Všichni mluvčí ale mají společné to, že prožili své dětství (či alespoň jeho část) v Novohradce, v době, kdy spolu lidé ve vesnici komunikovali pouze česky. Vzhledem k tomu, že mladší generace češtinu buď ovládají pouze pasivně, nebo ji neovládají vůbec, byla nahrána pouze mluva osob starších 56 let.

Kromě nahrávek jsme při výzkumu některých jevů přihlédlí také k modlitbám v českém jazyce, zapsaných ovšem cyrilicí.

Příklady jazyka z audio nahrávek jsou uvedeny třemi tečkami a psané kurzívou (...xxx), pokud se jedná o ukázkou větného úseku, nebo jsou od textu práce odlišeny pouze kurzívou bez dalšího rozlišení (xxx), pokud se jedná o ukázkou slova nebo slovního spojení. Citace z ruského jazyka překládám do češtiny, pokud zde není záměrem zachovat autenticitu výpovědi u některého z informátorů z krajaňské komunity na západní Sibíři. Zásady transkripce přepisů výpovědí mluvčích viz kapitola 7 Ukázky přepsaných promluv.

2. Historie českého vystěhovalectví do oblastí carského Ruska se vztahem ke komunitám na Sibiři

Cílem této kapitoly je vytvoření kontextu pro nadcházející jazykový výzkum, který se věnuje českým krajanům v Omské oblasti. K lepšímu pochopení migračních pohybů krajanů před osídlením Novohradky slouží následující mapa. V letech 1860–1864 probíhalo stěhování ze severovýchodních Čech na Krym. Kolem roku 1869 dále z Krymu do Čechohradu na jihovýchodní Ukrajině. V roce 1885 několik rodin přesídlilo z Čechohradu do Moldávie a založilo obec Novohrad (dnes Holuboje, okres Cahul). Kolem roku 1911 dále pokračovali z Čechohradu do Kazachstánu a na západní Sibiř, kde založili českou vesnici Novohradku. Je pravděpodobné, že někteří Češi přišli do Novohradky také z Novohradu. Další migrační pohyby pak probíhaly i mezi Novohradkou a Borodinovkou v Kazachstánu.¹

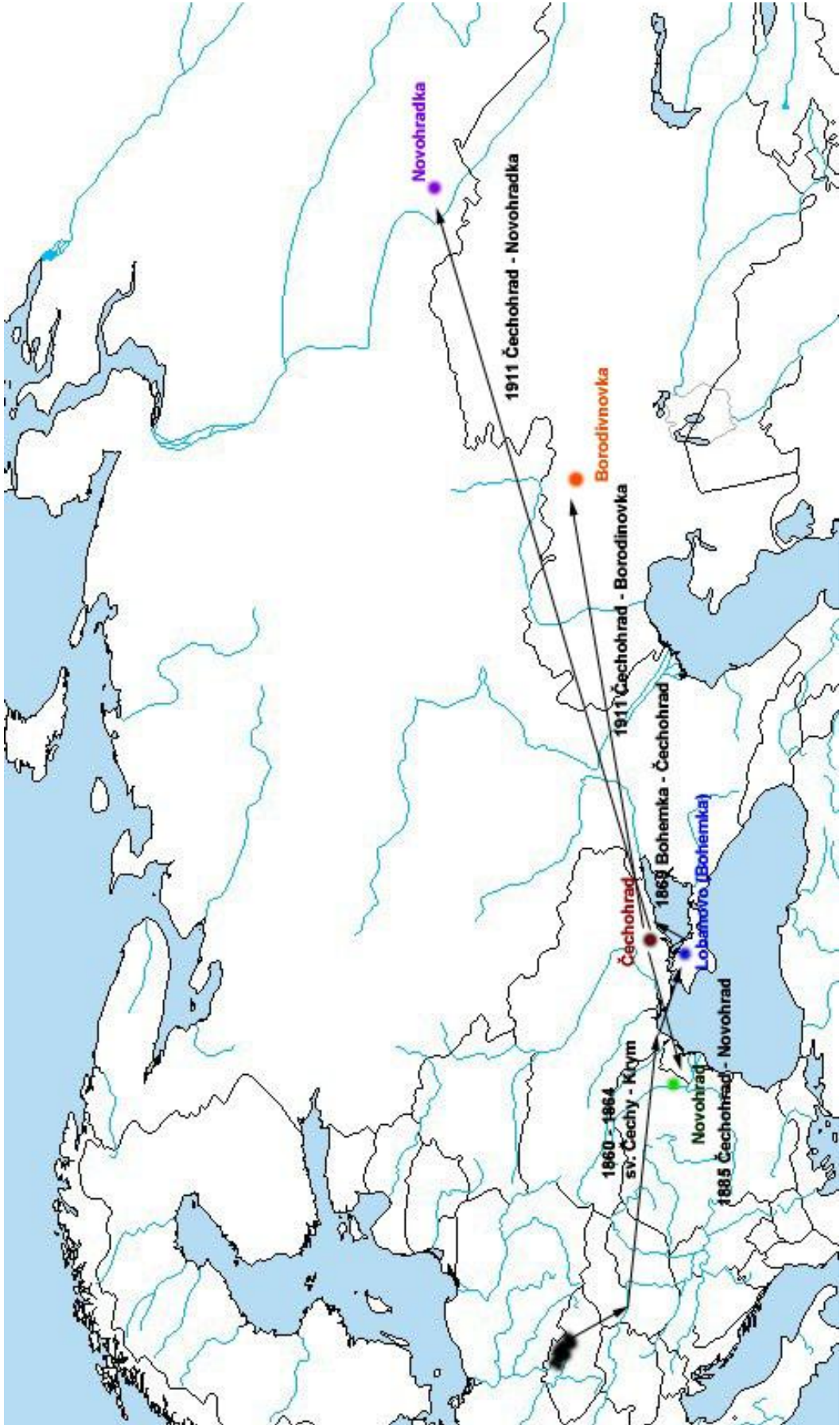
Tato kapitola vymezuje časový a geografický rámec probíraného tématu. Popisuje motivy, které vedly obyvatele severovýchodních Čech k emigraci do carského Ruska. Konkrétně se pak ve stručnosti věnuje následujícím oblastem, které pak více či méně souvisejí s dalším stěhováním na Sibiř: Volyni, Krymu, Čechohradu u Melitopole, Novohradu v oblasti dnešní Moldávie, Borodinovce na území dnešního Kazachstánu a vesnici Novohradce na Sibiři.

Nutno dodat, že z Krymu a Čechohradu pokračovala část českých emigrantů nejen do Moldávie, na Sibiř nebo do Kazachstánu, ale také až do Kanady nebo do USA. Vůbec se nebudu zabývat českými krajanými v Oděse i v dalších oblastech na území dnešní jihozápadní Ukrajiny,² ty ale ponecháváme vzhledem k nedostatku dalších informací stranou. Ze stejného důvodu zde není nic o české komunitě, která se usídlila na území dnešního Běloruska. České krajaný na severním Kavkaze pouze zmíním, ti totiž přesídlili povětšinou z jižních Čech, a v jejich jazyce tak lze předpokládat jiné nářeční prvky.

¹ UHEREK, 2003, s. 24.

² Jedná se například o obce: Veslynivka a Malá Alexandrovka.

Mapa zachycuje stěhování krajanů ze severovýchodních Čech do Omské oblasti

2.1 Počátky českého vystěhovalectví do carského Ruska

Vystěhovalectví na východ bylo demograficky méně podstatné než emigrace za Atlantický oceán. Z pohledu podstatné části představitelů národního obrození měl však tento vystěhovalecký proud svůj politicko-ideologický význam. Navíc byli Češi vítáni ruskou kolonizační politikou, která si od Čechů, co by Slovanů z habsburské monarchie, slibovala přísun hospodářsky zdatného a zároveň loajálního obyvatelstva.³

Ruská kolonizační politika zaměřená na příslušníky zahraničních států nabyla masového charakteru ve druhé polovině 18. století za panování Kateřiny II. (1762–1796). Jednalo se především o zemědělskou kolonizaci. Manifesty Kateřiny II. z let 1762 a 1763 poskytovaly zemědělským kolonistům mnohé úlevy, výsady a podpory. O kolonizaci nejprve projeví největší zájem Němci, přičemž první německé kolonizační vlny měly náboženský charakter. V šedesátých letech 18. století přijel velký počet německých herrenhutů, mezi nimiž byli i nábožensky pronásledovaní Češi. Herrenhutští kolonisté se usídlili na dolní Volze v Saratovské gubernii v Caricynském újezdě (Caricyn později Stalingrad, Volgograd).⁴

V polovině 19. století se do politického prostoru habsburské monarchie nově prosadila nacionálně-liberální politická reprezentace. Její podstatná část byla silně ovlivněna panslavismem a vzhlížela k Rusku, v té době jedinému samostatnému slovanskému státu. Přestože byla revoluce v roce 1848 potlačena, buržoazie dokázala prosadit zrušení poddanství v habsburské monarchii, což vedlo k proměně výrobních a vlastnických vztahů na venkově. Země koruny české tak vstoupily do další fáze politické a hospodářské modernizace, která vyvíjela značný tlak na demografickou strukturu tehdejší společnosti.⁵

Migrační proud byl součástí ekonomického rozvoje českých zemí od 50. let. Jeho zlomový nárůst dokládá František Kutnar mezi lety 1853 a 1855.⁶ Každoroční kontingenty vystěhovalců z Čech se udržovaly nad průměrem jednotlivých zemí monarchie, Morava a Slezsko naopak představovaly jedny z oblastí méně zasažených emigrací.⁷

Vystěhovalectví navazovalo na původní projevy pracovní migrace, reagující na důsledky ekonomického a sociálního tlaku. Jeho příčiny souvisely především s krizemi

³ DOUBEK, 2012, s. 11.

⁴ VALÁŠKOVÁ, 1996, s. 27.

⁵ DOUBEK, 2012, s. 12.

⁶ KUTNAR, 1964, s. 8.

⁷ KUTNAR, 1964, s. 8.

lokálního rozsahu, způsobenými léty neúrody, kdy část obyvatel řešila nedostatek obživy odchodem za prací do jiného regionu, ať již sezónním, či trvalým.⁸

Ve druhé polovině 19. století se mnoho obyvatel českých zemí stěhovalo také do Ameriky. Pod vlivem této velké vystěhovalcké vlny vznikla myšlenka obrátit českou emigraci do slovanských zemí, kde by Češi posilovali tamní Slovany a neztráceli svou národnost ve prospěch německého či anglosaského etnika.⁹ Avšak ani romantické motivy a nepříznivé podmínky doma nečinily z carského Ruska vhodnou cílovou zemí. Jak uvádí Valášková, „[n]evolnické poměry (přestože se na české obyvatelstvo nevolnictví nevztahovalo¹⁰) a celková hospodářská situace v Rusku byla málo lákavá pro české obyvatelstvo. Navíc rakouské úřady byly nepříznivě nakloněny emigraci do Ruska, ve kterém část české politické a kulturní reprezentace hledala oporu ve svém protigermanizačním a emancipačním úsilí.“¹¹ Nicméně, část českého obyvatelstva podlehla romanticky vykonstruovaným emigračním projektům.

2.2 Příklady emigračních projektů

Na počátku masové východní emigrace stál také jeden nerealizovaný osídlenecký projekt, který vznikl dokonce s posvěcením samotné carské vlády. Auginskou smlouvou z 28. května roku 1858 dosáhlo Rusko nových územních zisků na úkor Číny, kdy se pod jeho správu dostaly rozsáhlé oblasti na sever od řeky Amur.¹² Nové oblasti však bylo třeba nejen obsadit vojensky, ale osídlit spolehlivým a dělným obyvatelstvem. Ruská správa hledala finančně zajištěné osídlence určité kulturní a hospodářské vyspělosti, od nichž očekávala zavedení progresivní hospodářské správy. Podle Vratislava Doubka bylo z hlediska českých národních zájmů jakkoli motivované trvalé vystěhovalectví Čechů za hranice země – bez ohledu na jeho směr – chápáno jako újma a útok na neměnný imperativ politické a duchovní jednoty národa. Politická reprezentace, stejně jako český tisk, však vítaly myšlenku kolonizace prostřednictvím amerických Čechů, tato možnost ale byla posléze ruskou vládou shledána za příliš nákladnou. Česká kolonizace Poamuří se neuskutečnila.¹³

V 60. letech vznikl další z projektů české kolonizační vlny do Ruska, a to do oblasti Maloruska, jak se tehdy zejména v úřední řeči označovaly oblasti Ukrajiny. Češi

⁸ DOUBEK, 2012, s. 55.

⁹ VACULÍK, 1997, s. 4.

¹⁰ Pozn. autora.

¹¹ VALÁŠKOVÁ, 1996, s. 28.

¹² DOUBEK, 2012, s. 56.

¹³ DOUBEK, 2012, s. 57.

naklonění myšlenky vystěhování ze země následně zareagovali na volné, respektive po represích vůči původním polským majitelům uvolněné úrodné pozemky v relativně dobře dosažitelných prostorách dnešní Ukrajiny. Po zrušení nevolnictví v roce 1861 a po potlačeném lednovém povstání 1863 polští velkostatkáři levně prodávali velké množství půdy. Příchod zahraničních přistěhovalců do tohoto prostoru vítala i carská administrativa, která usilovala o oslabení vlivu zdejší polské šlechty a o hospodářské povznesení gubernie. Podle oficiálních záznamů registrovaly ruské úřady v roce 1875 celkem 10 352 Čechů.¹⁴

Za projektem zřizování českých kolonií na východě stály také vystěhovalecké agentury. Odvozeně podle počtu upsaných vystěhovalců jim byl následně vyplácen podíl na zisku. Mezi těmito agenturami vznikala konkurenční boj, který doprovázela řada nekalých praktik vystěhovalecké propagandy.¹⁵

2.3 Emigrace do Maloruska¹⁶

Ruská administrativa si přála vytvořit takové prostředí, které by se neuzavíralo ruskému vlivu, ale které by s ruskou společností postupně splynulo. Podporovaly to zkušenosti s německými kolonisty, kteří byli ekonomicky úspěšní, ale vytvářeli uzavřené jazykově cizí ostrovy s rozdílnou cizí kulturou i náboženstvím, tedy cizí element, který neovlivňoval svými hospodářskými zkušenostmi okolní obyvatelstvo. Nejprve se při hledání zdrojů ke kolonizaci carská administrativa snažila využívat vnitřní ruskou kolonizaci. Avšak to početně nedostačovalo, protože ruští sedláci i přes svůj demografický význam nedokázali sloužit účelům kolonizace. Ruské úřady tak hledaly další možnosti v přísunu kolonistů z ciziny. Zájem se obrátil na celý slovanský svět, vyjma Poláky.¹⁷

V případě českého obyvatelstva svou úlohu sehrála také korespondence vystěhovalců svým příbuzným do Čech, která v prvním období zprostředkovávala zprávy o výhodných podmínkách v Rusku a lákala tak k další emigraci do oblastí dnešní Ukrajiny.¹⁸

¹⁴ VACULÍK, 1997, s. 4.

¹⁵ VALÁŠKOVÁ, 1996, s. 28.

¹⁶ Tj. dnešní Ukrajiny

¹⁷ DOUBEK, 2012, s. 57.

¹⁸ VACULÍK, 1997, s. 6. též: NEPRAŠ, 2008.

Pamětníci vzpomínají, že v některých českých krajích vypukla přímo „stěhovací horečka“. Vystěhovalectví podporovala i část soudobé publicistiky, např. Pokrok psal, že „nekoupíme-li my volyňskou půdu, koupí ji Němci.“¹⁹

2.3.1 Volyně

Od roku 1863 až do konce 60. let bylo na Volyni založeno celkem 15 českých osad, v roce 1870 Ivo Mička zmiňuje dalších 33 nových osad. Čeští emigranti neodcházeli ale jenom na Volyň, mimo ni bylo několik osad založeno v Chersonské gubernii, na Krymu a na Kavkaze.²⁰

Jak uvádí Vaculík, po svém příchodu na Volyň Češi bydleli několik let v takzvaných zemljankách, prozatímních obydlích vyrytých v zemi,²¹ nebo společně v budovách koupených dvorů, které byly vesměs již velmi zchátralé.²²

Pro mnohé Čechy, nejen řemeslníky, ale i zemědělce, se stala Volyň východiskem pro odchod do vzdálenějších oblastí carského Ruska. Řemeslníci se stěhovali zvláště do velkých měst - Kyjeva, Moskvy a Petrohradu,²³ avšak pro mnohé další české krajany byla daleko lákavější myšlenka přestěhovat se do úplně jiného státu.²⁴

Spolu s tím, jak se možnosti získávání nové půdy na Volyni postupně zmenšovaly, vzrůstala rovněž emigrace českých rolníků na východ. Čeští zemědělci z Volyně se octli na počátku 20. století až na Sibiři v oblasti Novo-Nikolajevska (dnes Novosibirsk), Akmolinska (nyní v Kazachstánu), Tomska a na Jeniseji. Již v roce 1900 osídlili tři vesnice (Sosnovka, Miltuš a Ditlov) na řece Ob v Tomské gubernii, další žili v Malé Telce a Kemčugu v Jenisejské gubernii.²⁵ V letech 1896-1909 odešlo z Volyně na Sibiř 47 885 přesídlenců (nejen Čechů), z toho 72,6 % v letech 1907–1909.²⁶ Pravděpodobně se však žádný z nich nepodílel na založení české vesnice Novohradka v Omské oblasti.

Další významná vystěhovalecká vlna odešla po druhé světové válce, kdy se čeští obyvatelé začali vracet zpátky do Československa. Reemigrace však byla umožněna

¹⁹ VACULÍK, 1997, s. 6.

²⁰ MIČKA, 2005, s. 22.

²¹ Je však pravděpodobně, že jejich zemljanky v zemi nebyly, zřejmě se totiž podobaly zemljankám Čechů z Kazachstánu, stejně tak jako zemljanky všech českých kolonistů v oblastech carského Ruska, včetně těch na Volyni. Češi z Kazachstánu je stavěli z hlíněných vepřovic, v nevelké vzdálenosti od zdroje vody. Nedostatek nejen průmyslového zboží, ale i dřeva je vedl k tomu, že střechu nad dřevěným stropem dělali z drnů. „Proto takovým domům dosud říkají zemljanky.“ In UHEREK, 2003, s. 25. Jan Auerhan však o zemljankách píše jako o chatách stavěných zčásti pod zemí. In AUERHAN, 1920, s. 43.

²² VACULÍK, 1997, s. 6.

²³ VACULÍK, 1997, s. 15.

²⁴ VACULÍK, 1997, s. 15.

²⁵ VACULÍK, 1997, s. 15.

²⁶ VACULÍK, 1997, s. 23.

pouze volyňským Čechům, nikoliv však Čechům z bývalé kyjevské gubernie, a to ani těm, kteří žili třeba jenom dva kilometry od volyňské části Ukrajiny.²⁷

Z obcí, kterých se reemigrace v tomto období již netýkala a ležely v bývalé kyjevské gubernii, je to například Malá Zubovština a Malinovka. Obyvatelům těchto obcí bylo umožněno vrátit se do Československa až v letech 1991-1993 po havárii jaderné elektrárny v Černobylu.

2.3.2 Krym²⁸ a Čechohrad²⁹

Podobně jako v případě stěhování na Volyň byla také emigrace na Krym svázána s vidinou lepšího živobytí. Motivací byl příslib volné levné půdy pro nové osadníky. Ta zde zůstala po masovém odchodu krymských Tatarů poté, co skončila krymská válka (1853–1856), jak uvádí P. Kokails, který čerpá z publikace *Чехи в Крыму* Ю.Н.Лангева.³⁰

Zvěsti o výhodách emigrace často nabývaly rozměrů blížících se představám ztraceného ráje: „Zatím se v Čechách mluvilo o prvních vystěhovalcích, o tom, jak se jim dobře vede na Krymu, jenž prý oplývá mlékem a strdím. Vyprávělo se, jak je tam maso báječně laciné. A v pohorských krajích českého severovýchodu byla bída...“³¹ J. Auerhan uvádí, že přesídlení Čechů na Krym, tehdy do Tauridské gubernie, započalo roku 1861. „První vystěhovalci byli z okresů ústeckého, litomyšlského, vysokomýtského, rychnovského a lanškrounského.“³²

Realita však romantickým zprávám ani zdaleka neodpovídala. Cesta na Krym tehdy trvala celých osm týdnů. „Malé vozíky, tažené zřídka koníkem, většinou však buď psy, a nebo samými hospodáři, převážely většinou jen to nejpotřebnější, sami však cestující prodělali celou tu cestu pěšky.“³³ Největší část vystěhovaců ale jela železnicí do města Baziaše³⁴ v Uhrách a potom parníky po Dunaji a Černém moři přes Oděsu až do Feodosie.³⁵ Na místě pak čekalo nové přistěhovalce zklamání. „Když jsem se jednoho starce zeptal, jak asi draho se prodávalo tehdy maso na Krymu, odpověděl: „Nevím, my

²⁷ ČMEJRKOVÁ, 2006. Srov. též: *Informační věstník* č. 25, 2008.

²⁸ Emigrace na Krym proběhla mezi lety 1860-1864 a jednalo se o první významnou vystěhovaleckou vlnu do Ruska, řadím ji však až za část o Volyni, protože emigrace z Krymu pak dále přímo souvisí se stěhováními na Sibiř do Omské oblasti.

²⁹ Nyní Novhorodkivka Melitopolského okresu Zaporížské oblasti, Ukrajina

³⁰ KOKAISL, et al.: 2009, s. 185.

³¹ AUERHAN, 1920, s. 42.

³² AUERHAN, 1920, s. 43.

³³ AUERHAN, 1920, s. 42.

³⁴ Město se dnes nachází na území Rumunska

³⁵ AUERHAN, 1920, s. 42.

jsme je nikdy neměli, nedostávalo se ani chleba.“³⁶ O práci byla nouze, a kdo měl peníze, vracel se zase zpátky do Čech, většina přistěhovalců však na zpáteční cestu prostředky neměla.

Posléze se vypravili za inspektorem německých a bulharských osad, který jim poradil, aby se usadili ve vsi Žadar, kde byly ještě zachované hliněné domky po bývalých tatarských osadnících. Na 70 rodin se přestěhovalo do této vesnice, které začali říkat Bohemka. O něco později společně s Němci, s nimiž se přistěhovali z Čech, založili vesnici Alexandrovku a osadili vesnice Carekviče, Kirej³⁷ a Kurman.³⁸

Jan Auerhan uvádí, že několik osadníků se odtud vydalo hledat si lepší pozemky v okolí města Melitopol. „Ze všech vesnic na Krymu sebralo se 92 rodin a na jaře roku 1869 založili osadu Čechohrad.“³⁹ Zdeněk Uherek důvod založení nové osady Čechohrad blíže specifikuje. V důsledku neúrody v českých koloniích navrhly carské úřady v roce 1867 kolonistům, aby si vybrali jinou půdu a přesídlili. Avšak po několika prohlídkách k výběru nedošlo. Ministerstvo jim nabídlo půdu u Melitopolu a s příspěvkem po 25 rublech chudším rodinám. Tak začátkem roku 1869 část Čechů z perekopských kolonií v počtu 90 rodin přesídlila do Melitopolského újezdu, kde byla založena nová kolonie, kterou se souhlasem ministerstva nazvali Čechohrad.⁴⁰ Pro srovnání uvádíme i další pramen: „Za nějakou dobu ale tamní půda přestala stačit pro všechny. Vláda se krajanům snažila pomoci tím, že jim nabídla půdu na Kavkaze a v Tavrii na Krymu. Krajané Košta a Fišar se do Tavrie vydali, aby zjistili, zda by pro ně byla oblast vhodná. Zalíbila se jim zde krajina blízko Melitopolu, kde bylo dost německých osad a ještě s dalšími krajanými se tam přestěhovali a založili osadu Čechohrad.“⁴¹

Po prohrané prusko-rakouské válce v roce 1866 a snižujících se životních standardech se odhodlaly další rodiny hlavně z východních Čech (okr. Litomyšl, Vysoké Mýto) vystěhovat do Ruska. Rodiny přejížděly na vozech od jedné české osady ke druhé ve snaze zajistit si živobytí. V Čechohradu se tak v této době usídlilo ještě dalších 27 rodin.

42

³⁶ NEPRAŠ, 2008, s. 11.

³⁷ Ve vesnicích Carekviče a Kirej se Češi poněmčili. Viz AUERHAN, 1920, s. 43.

³⁸ AUERHAN, 1920, s. 43.

³⁹ AUERHAN, 1920, s. 43.

⁴⁰ UHEREK, 2000, s. 307–350.

⁴¹ NEPRAŠ, 2008, s. 11.

⁴² UHEREK, 2000, s. 307–350.

V roce 1911 žilo v Čechohradě již na 575 Čechů.⁴³ V té době bylo hlavním cílem hospodářů koupit co nejvíce půdy – vzhledem k zaostalému extenzivnímu způsobu hospodaření – a proto za čas již nezbýval dostatek volné půdy pro všechny, a mnozí tak byli nuceni odcházet na jiná místa. Odcházeli do Moldávie, na Kavkaz, do Severní Dakoty, do Kanady a na Sibiř, jak uvádí Kokails (který tyto údaje čerpá z diplomové práce Pavla Havránka *Vystěhovalectví z českých zemí do oblastí Krymu, jižní Ukrajiny a Besarábie*).⁴⁴

Nedostatek půdy byl pravděpodobně hlavním z důvodů, proč počet tamějších usedlostí nevzrostl a v roce 1920 měla osada Čechohrad asi 560 obyvatel.⁴⁵ Přebytečná část obyvatelstva se tak musela vystěhovat, nejvíce jich odešlo do Ameriky.⁴⁶

Obyvatelé Čechohradu byli katolického vyznání a ve 20. letech 20. století měli i svůj kostel, nikoliv však vlastního faráře – byli přiděleni k německé kostheimské farnosti. Dále se v obci nacházely dvě školy – česká, kam děti docházely první tři roky a na niž navazovala ruská škola, která trvala čtyři až pět let. Náboženství se vyučovalo pouze česky. Založena zde byla i knihovna a spolek divadelních ochotníků.⁴⁷

Zhruba do začátku třicátých let dvacátého století se česká komunita v Čechohradu vyvíjela poměrně izolovaně. Drtivou většinu obyvatel tvořili Češi a téměř nedocházelo ke smíšeným sňatkům s příslušníky jiných národností. Hlavním jazykem proto byla čeština. Ruština se využívala především ke komunikaci mimo vesnici – při obchodě, v úřadech apod. I v té době samozřejmě docházelo k přejímání ruských, někdy i ukrajinských slov, mohly se objevit některé změny v mluvnici, avšak stále šlo o formu češtiny, která měla výrazné rysy severovýchodočeského nářečí. Čeština se vyučovala i ve škole (učitelé často pocházeli přímo z českých zemí).⁴⁸

Situace se začala měnit v 30. letech 20. století. Byl zbořen kostel, zrušena česká škola a ostatní místní instituce a byly zcela přerušeny vazby s Československem. Farář, učitel a mnoho dalších byli zatčeni a popraveni během stalinských čistek. Celá oblast byla, včetně českých osad, rusifikována. Po vypuknutí války (a paradoxně i během německé okupace) nastalo určité uvolnění a mnoho mužů si patrně oživilo své znalosti jazyka a národní příslušnost za války při pochodech se Svobodovou armádou (v této jednotce

⁴³ NEPRAŠ, 2008, s. 13.

⁴⁴ KOKAISL et al., 2009, s. 143.

⁴⁵ AUERHAN, 1920, s. 45.

⁴⁶ AUERHAN, 1920, s. 45.

⁴⁷ AUERHAN, 1920, s. 49.

⁴⁸ KOKAISL, et al., 2009, s. 143.

sloužilo asi devadesát mužů z Čechohradu). Poté však opět následovalo období úpadku českého jazyka, které trvalo až do druhé poloviny osmdesátých let.⁴⁹

2.4 Novohrad

Vznik osady Novohrad souvisí se stěhováním z Krymu do Čechohradu, jedná se však o historické území Besarábie. Je pravděpodobné, že se někteří Češi stěhovali do Omské oblasti právě z Novohradu. Ruská administrativa zakázala ve 2. polovině 80. let 19. století přidělovat carskou půdu. A tak když přijeli v roce 1867 další krajané z Čech, museli začít pracovat u starších usedlíků nebo na pronajatých polích, protože neměli na zakoupení vlastní půdy peníze.⁵⁰ Naděje vkládali do pomoci od ruského cara Alexandra II., na něhož byl ale 1. března 1881 spáchán atentát členy levicové organizace Svoboda lidu.⁵¹ Na radu velkostatkáře z Besarábie Štěpána Romaněnka se tedy přestěhovali na panství Romaněnkova otce v Tatar-Baurči za Dněstrem v Besarábii. Vypravili 20 vozů s těmi nejn nutnějšími věcmi. Na místě, které ani zdaleka neodpovídalo jejich představám o vinicích a úrodné půdě, založili novou osadu.⁵² Dostala jméno Novohrad, a to právě proto, že krajané přijeli z Čechohradu. Nalézá se v cahulském okrese na území dnešního Moldavska. Název Novohrad osada nesla od roku 1885 až do roku 1907. V roce 1907 byla přejmenována na Novohrad-Holuboje, ale tento název existoval jen 5 let. Od roku 1912 až dodnes je to už jen Holuboje.⁵³

2.5 Kazachstán

Vystěhovalectví do Kazachstánu bylo motivováno stolybinskými⁵⁴ agrárními reformami (1906–1912), které podporovaly drobné pozemkové vlastnictví a soukromé hospodaření v zemědělství. V letech 1897–1916 se podle Zdeňka Uherka do Kazachstánu přestěhovalo více než 1 300 000 lidí z různých regionů střední a východní Evropy.⁵⁵ Do tohoto období spadá i založení české vesnice na severu Kazachstánu. Sem se Češi ve větším počtu dostali roku 1911. Do carského Ruska však oni nebo jejich předkové přijeli o několik desetiletí dříve. „Jednalo se o druhotnou migraci českých přesídlenců z území nynější Ukrajiny, kteří hledali možnosti lepší obživy. Z Ukrajiny část přesídlila

⁴⁹ KOKAISL, et al., 2009, s. 207-208.

⁵⁰ KOKAISL, et al., 2009, s. 213-215.

⁵¹ РАЗБЕГАЕВА, 2014, s. 698.

⁵² Pravděpodobně se jedná o tradované vyprávění místních obyvatel, kterému nemusíme věřit. Zdroj: KOKAISL et al., 2009, s. 214.

⁵³ KOKAISL et al., 2009, 213-215.

⁵⁴ Pjotr Stolypin byl ministerský předseda Ruska v letech 1906 až 1911.

⁵⁵ UHEREK, 2003, s. 17.

koncem 19. století do Besarábie do obce Holuboje nyní v Moldově u Cahulu. Další část v roce 1911 založila obec Borodinovku v Těmirském rajonu jižně od Aktjubinu v Kazachstánu.⁵⁶

Pro nás je významné, že Zdeněk Uherek zmiňuje i českou osadu na západní Sibiři: „Během našeho výzkumu jsme se v Aktjubinsku setkali se ženou, narozenou v roce 1918 v Novohradce u Omska na Sibiři, která se s rodiči a sourozenci přestěhovala k příbuzným do Borodinovky v čase hladu v roce 1921.“⁵⁷

Další migrační vlny přišly do Kazachstánu v meziválečném období. Tehdy sem byli na základě rozhodnutí komunistického vedení státu z různých částí Sovětského svazu deportováni Poláci, Korejci, Ujguři a jiné národnosti. Byly sem deportovány takové skupiny jako povolžtí Němci, krymští Tataři, Korejci, Řekové, Čečenci, Inguši a mezi nimi i několik desítek Čechů z Besarábie (nyní v Moldávii).⁵⁸

V 90. letech tamní čeští krajané projeví zájem o přesídlení do původní vlasti. V roce 1991 vzniklo Kulturně-osvětové centrum Čechů Aktjubinské oblasti. Nejen tam, ale i v obci Borodinovka, se začalo s výukou českého jazyka, který si krajané měli před návratem do staré vlasti připomenout.

Některé rodiny emigrovaly z Kazachstánu i do jiných oblastí (česko-ruské rodiny někdy do Ruska, česko-německé rodiny do Německa). Někteří přesídlili do obce Meščerjakovka v Rusku, ze které pak ale také často odcházeli do České republiky.⁵⁹

2.6 Krajané na západní Sibiři

První z českých autorů, který na toto osídlení upozornil, byl Stanislav Klíma⁶⁰ v roce 1925: „Blíže města Omska založili si vystěhovalci z Čechohradu na Krymu obec Novohrad (100 Čechů).“⁶¹

Vesnice Novohradka, Voskresenka a Repinka pak byly vyjmenovány v kolektivní monografii z roku 2003 o repatriaci Čechů z Kazachstánu (s odkazem na informaci od slovenského mnicha P. Ondíka, který v 90. letech působil v Omsku). Uvádí se zde: „Krajané do této oblasti přišli na počátku dvacátého století, přibližně v roce 1903,

⁵⁶ VALÁŠKOVÁ, 1997, s. 27.

⁵⁷ UHEREK, 2003, s. 24.

⁵⁸ UHEREK, 2003, s. 26.

⁵⁹ UHEREK, 2003, s. 27.

⁶⁰ AUERHAN toto osídlení nezmiňuje.

⁶¹ СКОРВИД, 2014b, s. 21.

patrně z Volyňské gubernie. V současné době jich v těchto třech vesnicích žije 150–200 (asi 50 rodin)⁶²

Většina českých krajanů však do těchto míst odešla z Čechohradu v Melitopolské oblasti, který byl založen v roce 1869 a po roce 1946 byl přejmenován na Novhorodkivku, a někteří také pravděpodobně z Novohradu v cahulském okrasu (dnes známý jako Holuboje). „Отец з-бисарабии а-мать с-крыма,“ {otec byl z Besarábie⁶³ a matka z Krymu} uvedla A. A. Vondra z Repinky, narozená v roce 1937.⁶⁴ Zinaida Vasilijevna Jander (nar. 1938 v Repince) zase poukázala na Záporožskou oblast Ukrajiny: *...nu i tadi potom (...) našim prád'edam nařezávali zem, i vot voňi se fsel'ali, fsel'ali... něákí bili na Ukrajiňe a něákí v Záporo-... nu to je z Záporožja popřijížd'eli; a Maria Josifovna Kiseljova (roz. Vondra, nar. 1947 v Novohradce): ...i našli sme tu vesňici M'el'itopol', hd'e vot naše žili rod'iče, a (...) taki říkají ne M'el'itopol' a Novohratka... jak naše rod'iče žili v Novohratce, tak i tam taki říkali Novohratka... nu, meno vot takoví ma.*

V okolí Repinky se jejich předkové začali usazovat v roce 1911. Odcházeli sem v důsledku již výše zmíněných pozemkových reforem Petra Stolypina. Všichni byli zemědělci a na Ukrajině již nebyla volná půda. Oproti tomu jí na Sibíři bylo dost. Zdejší obyvatelé českého původu uvedli, že jejich *Novohratka je z dvanáctího roka / vesnice*, a samotné přesídlení proběhlo dříve, dle ruskojazyčné výpovědi Fedora Antonoviče Šillera (jinak zvaného Franta Širel, nar. 1938 v Novohradce): „Když sem naši rodiče přijeli roku 1911, nejdříve se zastavili v rajónu Okoněšnikovo (...) v Pletňovce a potom přijeli sem do Voskresenky. Tam chvíli pobýli, ale Češi se s Ukrajinci nespřátelili. Přestěhovali se sem a tady si to oblíbili. V roce 1911 se tu už narodil můj otec.“⁶⁵

Ovšem je možné, že se první osadníci v Pletňovce a Voskresence objevili ještě před rokem 1911. Alespoň to o rodičích své matky tvrdí Anastasija Andrejevna Vondra (nar. 1937 v Repince; s nápadným bilabiálním v > u, na místě historicky tvrdého l):⁶⁶ *...voňi tadi jako poži'li Uoskres'e'nce, nu tadi š ta Nouohratka ešče uesňice nebiu'a, a potom uje'li... pot Kaláčikem je Pletňova (...) uot, i uoňi přijeli jakejch rokách, jak uám říct...*

⁶² UHEREK, 2003, s. 26.

⁶³ Cahulský okres, a tedy i Novohrad, ale v Besarábii neleží. V obou případech se ale jedná o území dnešní Moldávie. Tradované rodinné vyprávění však také nemusí odpovídat historické skutečnosti.

⁶⁴ ХАРЛАМОВА, 2009, s. 2.

⁶⁵ Jedná se o překlad z ruštiny.

⁶⁶ СКОРВИД, 2014a, s. 45.

*babička biua tisíc uosum set vosumdesát vúsmím roku (...) a maminka biwa tisíc devjet set pátím (...) maminka se rodiua f Pletňo 'v'e.*⁶⁷

Dnes žijí potomci českých přistěhovalců v okolí vesnice Repinka, ležící v Kalačinském rajónu, v Omské oblasti (nedaleko řeky Irtyš). Kromě Repinky se jedná ještě o vesnice Voskresenka a Novohradka (rusky Novogradka), které spadají pod správu Repinky, a dále o hlavní město oblasti⁶⁸ – Omsk.⁶⁹

Jedinou původně českou vesnicí v Omské oblasti je Novohradka. Jelikož neexistují žádné záznamy její historie, můžeme získat poznatky o životě tamních českých obyvatel pouze prostřednictvím nahrávek rozhovorů s obyvateli. Z těchto vyprávění se můžeme dozvědět například to, že se někteří Češi posléze stěhovali ze Sibíře na Kavkaz: *Ój, jak naši rodičel'i sem přijeli... Přijeli uoňi dřítu na Ukrajinu (...) Na a tam zeml'i bilo málo, zemně, tak uoňi jeli do S'ib'ir'i. Nu a tadik S'ib'ir' je S'ib'ir', cholot, zima, a zemně bilo navaləm. (...) A potom bil holot, i voňi se rvanuli*⁷⁰ *na Kaukas (...) Nu, to bilo – já nevím... ešče do r'evoluciji... (...) Nu i vot na Kaukázú tam ostali nákejch... náká rodn'a vostala, mamijka se s ňima přepisuvala, nu já točno adres nevím.*⁷¹ {mluvčí A. I. Kadermaš z Voskresenky}

V roce 2011 proběhlo sčítání obyvatel. Z celkového počtu 1700 obyvatel (z toho 1500 zde má své trvalé bydliště) se k české národnosti se přihlásilo 86 obyvatel Repinky a přilehlých vesnic.⁷² Nositeli českého jazyka je odhadem však pouze třetina z nich.

⁶⁷ СКОРВИД, 2014а, s. 45.

⁶⁸ Největší a nejbližší město oblasti je Omsk, ale vesnice v okolí Repinky spadají pod správu města Kalačinsk.

⁶⁹ СКОРВИД, 2014а, s. 44–58.

⁷⁰ Tj. vyrazili

⁷¹ Jedná se o tradované rodinné vyprávění, které nemusí odpovídat historické skutečnosti.

⁷² СКОРВИД, 2013, s. 130.

Мапа: zprava Repinka, Novogradka a Voskresenka;
dále pak původní německá vesnice Rozental

2.7 Shrnutí kapitoly

Tuto kapitolu jsem nejprve věnovala historii vystěhovalectví na východ obecně, přičemž jsem posléze zmínila oblasti osídlené českými krajaný na území bývalého SSSR, z nichž pak emigranti pokračovali dále na Sibiř (Volyn, Krym, Čechohrad, Novohrad).

Pokládala jsem za důležité uvést důvody a okolnosti stěhování: vždy se jednalo o zemědělce, kteří odcházeli za novou půdou pod vidinou zvýšení životních standardů, často lákáni i vystěhovaleckými agenturami.

K historii osídlení západní Sibiře českými krajaný žádné samostatné prameny (tj. kroniky, archivní materiály, monografická zpracování aj.) neexistují. Jejich dlouhou cestu před založením Novohradky v Omské oblasti tak můžeme konstruovat jenom na základě stručných zmínek v literatuře věnované jiným oblastem a tradovaných vyprávění v rodinách těchto obyvatel. Pravděpodobně se tak jedná až o terciární, případně kvartérní migraci, jelikož před odchodem na Sibiř ve velké většině osadníci žili nejprve na Krymu a poté v Čechohradě u Melitopole.

Pro stěžejní jazykovědnou část je podstatné uvědomění, že prostředí, které ovlivňovalo mluvu krajanů v Omské oblasti, nebylo jenom ruské, ale vzhledem k tomu, že sem přišli z Ukrajiny, můžeme předpokládat také ovlivnění ukrajinskými jazykovými prvky.

Zajímavé jsou rovněž informace, že čeští krajané neodešli na Sibiř pouze do Omské oblasti, ale z Volyně se údajně stěhovali také například do Tomské gubernie. O osudech těchto krajanů však doposud nic nevíme.

3. Dosavadní výzkumy nářečí českých přistěhovalců do oblastí bývalého carského Ruska

České osady na teritoriu bývalého carského Ruska byly předmětem zájmu celé řady historiků, etnologů i dalších vědeckých pracovníků. Přesto jejich řeč, která se v různých podobách zachovala do dnešní doby, doposud nebyla dostatečně popsána. V tomto směru je výjimkou pouze dialekt volyňských Čechů. V základních rysech popsala jazyk⁷³ obce Malá Zubovština Z. I. Mjačinová v letech 1960–70.⁷⁴ Malou Zubovštinou v Korostenském okrese Žitomirské oblasti Ukrajiny se zabývali také Pavel Jančák a Jana Jančáková ve své publikaci *Jazyk českých reemigrantů z Ukrajiny*, kteří se zaměřili i na reemigranty z vesnice Malinovka. Dále o jazyce volyňských Čechů píše Lenka Zajícová ve své knize *Český jazyk v Paraguayi: studie o jazykovém kontaktu a zániku*.⁷⁵ Ze sociolingvistického hlediska se volyňskými Čechy zabývala S. Čmejrková.⁷⁶ Jednotliví autoři se shodují v tom, že předkové českých krajanů z Ukrajiny prokazatelně pocházeli ze severovýchodních Čech, ale „do zmíněných obcí přicházeli zajisté i emigranti z jiných míst v Čechách (a v jednotlivých případech i z Moravy) a mluva v osidlovaných obcích nebyla tedy původně jednotná. Teprve v průběhu dalšího vývoje, soužitím v izolaci, docházelo k vnitřnímu vyrovnávání individuálních rozdílů a vývoj dospěl k vcelku jednotnému úzu, utvářenému dominantní složkou kolonizace“.⁷⁷

Co se týče dalších českých nářečí v Ukrajině, je podrobněji popsán mluvený jazyk v Čechohradě, a to v diplomové práci Kateryny Mykhaylové *Mluva Čechů v Čechohradě*.⁷⁸ Ostatní oblasti, a to i přesto, že je k dispozici několik nahrávek a historická svědectví, lingvisticky prozkoumány doposud nebyly.⁷⁹

⁷³ Ukázka jejich mluvy je také v publikaci *České nářeční texty* na s. 407–408. (LAMPRECHT, 1976).

⁷⁴ МЯЧИНА, 1974.

⁷⁵ ZAJÍCOVÁ, 2010.

⁷⁶ ЧМЕЙРКОВА, 2006, s. 3–29.

⁷⁷ JANČÁKOVÁ – JANČÁK, 2004, s. 25.

⁷⁸ МΥΚΗΑΥΛΟΒΑ, 2006.

⁷⁹ СКОРВИД, 2014b, s. 21. Zde se také uvádí: „Řada zvukových záznamů řeči volyňských i ostatních ukrajinských Čechů byla umístěna na stránky archivu <http://www.pametnaroda.cz/category/detail/id/64;>. V lednu 2014 nám zpravodajka Českého rádia Milena Štrafeldová laskavě poskytla nahrávky z českých vesnic Veselinovka v Berezovském okrese Oděské oblasti a Novhorodkovka Melitopolského okresu Záporožské oblasti (do roku 1946 Čechohradu; některé další nahrávky z Ukrajiny zazněly v jejích radioreportážích); nakonec jsme v květnu 2014 vytvořili vlastní záznamy mluvy Čechů z Novhorodkovky/Melitopole, a také z Krymu (Simferopol a vesnice Lobanovo – dříve Bohemka – Džankovského okresu), když jsme dělali interview s krymskými hosty každoročních Dnů české kultury v Novorossijsku.“

Na území dnešní je známa ještě jiná komunita Čechů, a to Ruské federace v Krasnodarském kraji, v okolí Novorossijska a Anapy, na severním Kavkaze. Ti do oblasti Novorossijska údajně přijeli na ruském obchodním parníku z Oděsy.

Do roku 2009 nebyl ani jejich dialekt dostatečně prozkoumán. Například I. V. Kuzněcov napsal svou etnografickou stat': *Češi Kavkazu v roce 1999*, kde skutečnost nedostatečně popsaného českého dialektu potvrzuje.⁸⁰ Do dnešních časů zde zůstala pouze dvě místa kompaktního osídlení potomků českých emigrantů: ve vesnicích Kirillovka a Varvarovka (v roce 1960 se spojila s Pavlovkou), které se nacházejí u měst Novorossijsk a Anapa. Aktivními nositeli českého jazyka jsou představitelé nejstarší generace (roč. 1920–1930, od roč. 1940–1950 čeština pomalu mizí). V letech 2009–2012 podnikala skupina v čele se Sergejem Skorvidem expedice za krajany na severní Kavkaz a pořídila více než 30 hodin trvajících audionahrávek mluvčích.⁸¹ Podle jejich dialektu lze poznat, že povětšinou přišli z jihozápadních Čech.⁸² Někteří ve svých hovorech navíc zmiňují přímo České Budějovice nebo Plzeň.⁸³

3.1 Dosavadní výzkumy českého nářečí na západní Sibiři

V roce 2009 vyšel článek M. A. Charlamovové Этническая самоидентификация и её показатели в диалектном тексте.⁸⁴ Autorka ke svému výzkumu opatřila v letech 2004–2007 povětšinou ruskojazyčné nahrávky potomků různých imigrantů v Omské oblasti (Lotyšů, Estonců, Bělorusů, Ukrajinců...). Mezi nahranými informátory bylo také několik Čechů, například Filomena Ivanovna Vondra (narozena v roce 1925 v Novohradce, kde také žila, negramotná, oba rodiče byli Češi, přijeli z Ukrajiny)⁸⁵ a další potomci českých krajanů, s nimiž bylo interview pořízeno i v následujících letech během získávání českojazyčných výpovědí pro výzkum tamního českého nářečí.

⁸⁰ SKORVID, 2014a, s. 44–45.

⁸¹ SKORVID, 2014a, s. 44–45.

⁸² Viz SKORVID, S. C.: *Говор потомков чешских переселенцев на Северном Кавказе как пример лингвоареального дрейфа*. In: *Славянское языкознание. XV Международный съезд славистов*. Минск, 2013; SKORVID, S. C. – ТРЕТЬЯКОВА, И. В.: «Тут жил Кирилл, а там – Мефодий...», или Чехи под Новороссийском. In: *Язык, сознание, коммуникация* 38, Москва 2009, 40–54; SKORVID, S. C. – ПОЛЯКОВ, Д. К.: *О проницаемости грамматической системы в ситуации межъязыковой интерференции в говоре потомков чешских переселенцев на Северном Кавказе*. In: *Исследования по славянской диалектологии* 16, Москва 2013, 305–337.

⁸³ SKORVID, 2014a, s. 44–45.

⁸⁴ Etnická identita a její indikátory v nářečním textu

⁸⁵ Tato paní v letech 2012–2013, kdy se nahrával materiál pro výzkum českého jazyka, již nebyla na živu.

M. A. Charlamovová se zabývá projevem etnické a socio-kulturní identity v řeči imigrantů.⁸⁶ Dochází k závěru, že v řeči imigrantů jsou tyto projevy přítomny, protože informátoři užívají adverbialní místa, jimiž odlišují vlast předků (odtud, tam, tady), toponyma (z Ukrajiny, z Estonska) a dále slova odkazující na samotný jazyk – *по-чешски, по-латышски, по-русски, по-нашему, по-своему, чисто чешское, ранее называли*⁸⁷ aj.

V červnu 2012 byla díky grantu, získanému v rámci podpory vědeckých a vzdělávacích projektů Ruské státní humanitní univerzity v Moskvě, a aktivní pomoci M. A. Charlamovové uskutečněna expedice do Omské oblasti. S. S. Skorvidovi a D. K. Poljakovovi se podařilo nahrát kolem 8 hodin nahrávek rozhovorů s potomky českých emigrantů, které odráží aktuální stav tamního českého dialektu.

Interview byla nahrána celkem se dvanácti příslušníky starších generací, kteří se narodili mezi lety 1925–1956, přičemž mnohem více (téměř dvojnásobně) jsou zde zastoupeny ženy, neboť se zde dožívají vyššího věku. Kromě toho bylo pořízeno 25 fotokopíí zápisů českých modliteb v cyrilici, v níž se však několikrát objevuje i písmeno ř zapsané jako *р*.⁸⁸

Po této výpravě S. S. Skorvid publikoval studii ve *Zpravodaji* Omské univerzity pod názvem *Говор чехов среднего прииртышья: генезис и своеобразие*⁸⁹, kde popisuje některé aspekty fonologického, morfologického a syntaktického systému tamní české diaspory. Dochází k závěru, že původní severovýchodočeské prvky nářečí se zachovaly zejména v rovině fonologické, vliv ruštiny se nejvíce projevuje v syntaktické rovině. Poznává, že nositeli českého jazyka, zde nejsou pouze etničtí Češi, ale někdy také jejich životní partneři (německého, estonského, ukrajinského, ruského či jiného původu).

V létě 2013 podnikli S. S. Skorvid s D. K. Poljakovem další výpravu do Repinky a přilehlých vesnic. Tentokrát nahráli kolem 7 hodin, povětšinou spontánních rozhovorů mezi potomky českých krajanů. Mezi nimi bylo pět nových informátorů. V roce 2014 pak S. S. Skorvid publikoval další dva odborné články.

⁸⁶ V oblasti středního Poirtyší, jak se také nazývá oblast, kde se nachází původní česká vesnice Novohradka, vznikaly rovněž vesnice dalších národností, například německá, lotyšská, estonská.

⁸⁷ Tj. česky, lotyšsky, po-našemu, po-svojemu, ryze česky, dříve nazývali.

⁸⁸ СКОРВИД, 2014a, s. 44–45.

⁸⁹ Mluva Čechů středního Poirtyší: původ a charakteristika.

V Moskvě v periodiku *Славяноведение* vyšla stať Чешские переселенческие говоры на Северном Кавказе и в Западной Сибири.⁹⁰ Zde Skorvid uvádí dosavadní výzkumy, které byly v těchto oblastech provedeny. Dále porovnává české nářečí na severním Kavkaze s nářečím na západní Sibiři. V obou jazycích se podle něj projevují obecně české jazykové jevy, jevy typické pro nářeční oblast, z níž předkové informátorů pocházeli, a staré germanismy. Oba dialekty jsou také ovlivněny jazykovým prostředím, které je po více než staletí obklopovalo. Pro předky mluvčích západosibiřské češtiny to byla jihovýchodní ukrajinština melitopolské oblasti (a ještě dříve Krymu), pro předky nositelů severokavkazského nářečí zase smíšený ukrajinsko-jihoruský idiom, zvaný balačka.⁹¹

Druhý článek Чешские языковые острова в России – ветки истории и этнической памяти⁹² S. S. Skorvid napsal pro *Oriens Aliter*, periodikum Katedry středoevropských studií a Ústavu východoevropských studií, dvou pracovišť Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, která se dlouhodobě a z různých hledisek věnují studiu kulturně-historického dědictví střední a východní Evropy. Skorvid v něm vyjmenovává výzkumy v českých vesnicích na území Ruska a dnešní Ukrajiny, jež byly doposud provedeny. Zmiňuje výpravy, které uskutečnil on osobně se svými spolupracovníky pod záštitou Ruské státní humanitní univerzity v Moskvě, a odkazuje na některé ze svých starších statí, které byly na základě získaného materiálu napsány. Věnuje se historii a migraci obou českých komunit žijících na území Ruské federace (jak severokavkazských, tak západosibiřských Čechů), přičemž u západosibiřských Čechů se z jazykovědného hlediska zaměřuje na lexikologii.

4. Metody výzkumu a charakteristika respondentů

Pro sepsání své diplomové práce jsem měla k dispozici materiál v celkové délce cca 21 hodin. Z toho bylo cca 15 hodin, nahráno S. Skorvidem, D. Poljakovem a M. Charlamovovou, dalších cca 6 hodiny nahrávek jsem pořídila osobně. Do lingvistického výzkumu jsem zahrnula, jak běžné rozhovory mezi krajany, tak souvislá vyprávění jednotlivců, celkem od jedenácti mluvčích (od čtyř mužů a sedmi žen) narozených mezi lety 1937 až 1956. Podrobný seznam zkoumaných nahrávek a mluvčích je uveden níže.

⁹⁰ Mluva českých emigrantů na severním Kavkaze a na západní Sibiři.

⁹¹ СКОРВИД, 2014b, s. 25.

⁹² České jazykové ostrovy v Rusku – kořeny historie a etnické paměti.

Zvukové záznamy, které mám k dispozici, byly pořízeny v letech 2012–2013. Nahrávali jsme metodou řízeného i spontánního rozhovoru, povětšinou s jedním informátorem. Kritériem pro výběr nahrávky ke zpracování byla její kvalita. Mluvčí dali s nahráváním svůj ústní souhlas.

Dále jsme pro doplnění výzkumu záposibiřské češtiny použili v některých jednotlivých případech tamější autentické zápisy českých modliteb cyrilicí (43 fotokopii), které vyfotografoval S. S. Skorvid a tyto fotokopie mi s laskavým svolením v elektronické podobě poskytl. Jejich ukázka viz Příloha č. 3. V západní Sibiři byla čeština zapisována jenom v ojedinělých případech (modlitby zapsané cyrilicí). Obyvatelé Novohradky měli téměř bez výjimky dvě jména – jedno oficiální ruské a druhé české, kterým se oslovovali mezi sebou navzájem. Většina vůbec nepoužívala latinské písmo. V zápisech modliteb se ale prvky latinky objevují (písmeno *č*) nebo česká diakritika (ruské *p* s háčkem označující české *ř*), lze tedy předpokládat, že někteří měli o latinském způsobu zápisu češtiny větší či menší povědomí. Všechny nápisy na hřbitově, kde jsou čeští krajané pohřbeni, jsou v cyrilici.⁹³ Jiné písemné záznamy českého jazyka jsme nezískali. Tamní Češi uvedli, že v roce 1967 museli, vzhledem k politickým poměrům, spálit všechny dopisy a pohlednice, které si posílali s českými příbuznými z Kanady a z Kavkazu. Pravděpodobně je toto jeden z důvodů, proč se písemných záznamů českého jazyka zachovalo tak málo.

V Omské oblasti je pouze jedna původně česká vesnice Novohradka, složení obyvatelstva je tady velmi pestré (Němci, Lotyši, Ukrajinci, Estonci, Rusové, Kazaši aj.). Vzhledem k tomu, že česká komunita přišla na Sibiř z Ukrajiny, předpokládáme, že na jejich český jazyk měla vliv ukrajinština, dále, nejen pro to, že docházelo k častým stykům mezi českými a německými emigranty, předpokládáme vliv němčiny a samozřejmě zde bude také silný vliv ruštiny. Ostatními jazyky čeština potomků českých krajanů žijících v Omské oblasti zřejmě ovlivněna nebyla. Hlavní vliv náleží ruskému jazyku, protože Češi docházeli do ruských škol, česká škola tu nikdy nebyla. Podle výpovědí usedlíků se nejprve brali pouze mezi sebou, a teprve později si začali hledat budoucího muže či ženu v ostatních nečeských vesnicích.

Všichni z dotázaných žili, buďto celý život, nebo jeho podstatnou část, v zemědělské vesnici Novohradka. V domácnostech všech zkoumaných osob se mluvilo v době jejich mládí česky, později rusky. Jako děti při svých školních začátcích často rusky vůbec

⁹³ Fotografie ze hřbitova jsou součástí práce v příloze č. 1.

neuměly. Vzhledem k absenci češtiny ve školní výuce ale můžeme říct, že se nikdo z respondentů při nahrávce ani nemohl snažit mluvit spisovnou češtinou, poněvadž ji nemohl odnikud znát. Nikdo z nich neví, ze kterého regionu v Čechách jeho předkové pocházeli. Sdělili nám pouze, že před příchodem žili na Ukrajině, někteří zmiňují oblast Melitopole, další Besarabii.⁹⁴

V současné době již mnozí krajané v Novohradce nebydlí. Přestěhovali se do sousední větší Repinky nebo v nedaleké Voskresenky, dvě z nahrávaných žen zase odešly do Omsku.⁹⁵ Doma česky už nikdo z nich nemluví. Pouze když se sejdou příslušníci starší generace, baví se střídavě rusky a česky mezi sebou. Výjimečně se najdou tací, kteří se snaží jazyk předávat dalším rodinným příslušníkům, například Tajsja z Omsku mluví česky na své dva malé vnuky. Mladší generace češtinu neumějí, avšak někteří ji ovládají alespoň pasivně.

4.1 Jednotliví informátoři^{96,97}

1) *Vondra, Anastasja (Stáza, Tajsja) Andrejevna*

- Narodena v roce 1937 v Omsku. Žije v Repince.
- Matka byla Češka, otec Lotyš.
- Je gramotná. Pracovala v Novohradce, v Repince a ve vesnici Irtyš jako pastýřka a kuchařka.
- Nahrána v roce 2004 a 2012 v Repince.

2) *Kadermas, Ivan (Honza) ?⁹⁸*

- Naroden v roce 1938 v Novohradce. Žije v Repince.
- bratranec Alexandra I. Kadermase

⁹⁴ V souvislosti s Melitopolem zmiňují obec Novohrad. Tímto ovšem myslí obec Čechohrad.

⁹⁵ Mezi češtinou obyvatel jednotlivých sídel nejsou rozdíly, původní česká vesnice byla totiž pouze Novohradka, z té se pak potomci českých krajanů stěhovali do jiných míst, tedy také do Repinky, Voskresenky a Omsku.

⁹⁶ Uvádím vždy ty informace, které byly zjištěny během mé expedice nebo během expedice S. S. Skorvida. Jejich charakter se tak může u jednotlivých mluvčích v některých bodech lišit.

⁹⁷ Do výzkumu nebyli zahrnuti tyto informátoři: Myškina, Zinaida Viktorovna (roz. Švihel) r. 1952; Kočeva, Anastasia Josifovna (roz. Vondra) r. 1952?, Sifort (roz. Kadermas) Vera Vasiljevna, 1956; Belyavskaya, Anna Francevna (roz. Kadermas) r. 1936; Jander Josif Josifovič r. 1941. Všichni nahrání S. S. Skorvidem a D. K. Poljakovem v roce 2013. Stejně tak zde nejsou manželé Zinauda Vasiljevna a Pjotr Andrejevič Janderovi (oba ročník 1938), kteří byli nahrání Skorvidem a Poljakovovem v r. 2012 v Repince, a to z toho důvodu, že přepsání všech těchto rozhovorů není v časových ani finančních možnostech autorky. Dále Vondra, Filomena Ivanovna r. 1925, a to protože tato paní v roce 2012 již nebyla na živu. Nahrána tak byla pouze její převážně ruská mluva M. Charlamovovou v roce 2005. Z větší části ruskojazyčné nahrávky prof. Charlamovové z let 2004–2005 taktéž pro výzkum využity nebyly.

⁹⁸ Otčestvo jsem nezjistila.

- podniká v zemědělství
- zápis srpen 2013

3) *Šiller, Fjodor Antonovič*

- Narodil se v roce 1938 v Novohradce.
- Matka – Pohořelová, Anastasja Antonovna, rodiče přijeli na Sibiř v roce 1911.
- Nahrán v roce 2012 v Novohradce.

4) *Kadermas, Alexandr Josifovič*

- Narodil se v roce 1939 v Novohradce. Žije ve Voskresence.
- Oba rodiče byli Češi.
- Pracoval jako traktorista a elektrikář.
- Manžel Haliny Ustinovny Kadermas (Ukrajinka, taktéž byla nahrána, ale nebyla zahrnuta do výzkumu).
- Nahrán v roce 2005 a 2012 ve Voskresence, v roce 2013 v Novohradce.

5) *Lipa, Rajsja Andrejevna*

- Narodena v roce 1940. Po matce je Češka. Narodila se v Novohradce, kde stále žije.
- V důchodu.
- Nahrána byla v roce 2004, dále v letech 2012 a 2013.

6) *Kiselova, Maria (Manča) Josifovna*

- Narodila se v roce 1947 v Novohradce, kde také žije. Pracovat jezdila do vesnice Irtyš.
- Matka byla sibiřská Němka, narodila se ve vesnici Semjonovka. Otec byl Čech, který se narodil v Novohradce.
- V důchodu.
- Nahrána v letech 2004, 2012 a 2013.

7) *Šyčuk (Jander/ova), Tajsja (Stáza) Josifovna*

- Narodena v roce 1951 v Novohradce.
- Od roku 1970 žije v Omsku.
- Dosáhla vyššího vzdělání technického směru. Pracuje na závodě, který vyrábí pneumatiky.

- Její matka byla Jander/ova (roz. Pohořelová) Barbara (Barča) Antonovna, nar. r. 1921, přijela z Čechohradu (Melitopol, Záporožská oblast Ukrajiny);
- Nahrána v letech 2012 a 2013 v Omsku.

8) *Iškova, (roz. Vondra) Jelena Alexejevna*

- Narodila se v roce 1953 v Novohradce.
- Žila v Čerlaku v Omské oblasti. Nyní žije v Omsku.
- středoškolsky vzdělaná, pracuje jako účetní, nyní v důchodu, šije medvídky
- Nahrána v roce 2012 a 2013.

9) *Ejchgorn, Jelena Viktorovna*

- Narodila se v roce 1954 v Novohradce, žije v Repince.
- Je gramotná. Oba rodiče byli Češi.
- V důchodu.
- Nahrána byla v roce 2005, 2012 a 2013.

10) *Švihel, Gennadij Viktorovič*

- Narodil se v roce 1955 v Novohradce.
- Žije v Repince.
- zemědělec, včelař
- Nahrán v srpnu 2013.

11) *Peretjat'ko (roz. Jander/ova), Maria(Manča) Josifovna*

- Narodila se v roce 1956 v Novohradce, kde také žije.
- sestra Stázy I. Syčuk
- Po obou rodičích je Češka.
- středoškolsky vzdělaná
- Pracuje jako sekretářka.
- Nahrána v roce 2012.

Mé přepisy jednotlivých informátorů nejsou příliš vyvážené. To je dáno tím, jak jsou konkrétní mluvčí upovídáni, zda bylo možné se s nimi setkat vícekrát, jaká byla kvalita dané nahrávky a náročnost jejího přepisu.

V tabulce jsou uvedeny údaje pouze o použitých nahrávkách. Časové údaje v tabulce jsou uvedeny ve formátu hodiny: minuty: sekundy. Zkratka {SP} znamená, že danou nahrávku pořídili S. S. Skorvid a D. K. Poljakov, {H} znamená moji nahrávku. Délka

nahrávek je uváděna včetně okamžiků, které se pro výzkum nedaly využít (např. nikdo v tu chvíli nemluví, mluví nahrávající aj.). Mluvčí jsou seřazeni podle data narození od nejstaršího po nejmladšího a každému z nich je přidělena zkratka M1–M11.

Zkratka informanta	Jméno	Rok a místo narození	Celkový čas nahrávky	Přepsáno cca	Rok pořízení nahrávky
M1	Vondra, Anastasja Andrejevna	1937	2:19:32 {SP}	00:37:05	2012
M2	Kadermas, Ivan	1938	Konverzace společně s informátory M5 a M6. Celkem 3:01:23 {H}	1:59:10 Mluví ze všech nejméně	2013
M3	Šiller, Fjodor Antonovič	1938	00:18:07 {SP}	00:12:59	2012
M4	Kadermas, Alexandr Josifovič	1939	00:20:35 {SP}	00:12:10	2012
M5	Lipa, Rajsja Andrejevna	1940	Konverzace společně s informátory M2 a M6. Celkem 3:01:23 {H}	1:59:10	2013
M6	Kiselova, Maria Josifovna	1947	Konverzace společně s informátory M2 a M5. Celkem 3:01:23 {H}	1:59:10	2013
M7	Syčuk, Tajsja (Stáza) Josifovna	1951	0:53:51 {H}	0:53:51 {H}	2013
M8	Iškova, Jelena Alexejevna	1953	01:11:54 {SP}	Rozhovor společně s M7. Pouze poznámky, souvisle nepřepsáno.	2012

M9	Ejchgorn, Jelena Viktorovna	1954	00:22:17 {SP} 00:12:48 {SP}	00:09:55 00:05:20	2012 2012
M10	Švihel, Gennadij Viktorovič	1955	0:38:04{H}	0:38:04	2013
M11	Peretjaťko, Maria Josifovna	1956	0:05:15 {SP}	0:05:15	2012
Celkem přepsáno	05:00:03				

5. Způsob zpracování materiálu

Při zpracovávání materiálu postupujeme po jednotlivých jazykových rovinách. Východiskem pro popis konkrétních jazykových jevů jsou autentické nahrávky, jejichž přepis je součástí práce, a jako doplňující materiál v případě potřeby i fotokopie písemných záznamů modliteb.

Vybrané úseky nahrávek byly přepsány v programu MS Word, a to podle zásad popsanych v úvodu kapitoly Ukázky přepisů nahrávek. Zde jsem navíc s laskavou pomocí doc. Skorvida zohlednila některé jevy, které transkripce obvykle neregistruje, jako je označení přízvuku, v případě, že se od českého liší (v prepisech je toto označeno velkými písmeny, v citacích z odborných článků doc. Skorvida je zachováno jeho označení přízvuku tučným písmem), a konsonantů, které jsou vyslovovány rusky, jak je popsáno v úvodu již zmíněné kapitoly.

Výsledný soubor přepisů nahrávek čítá celkem 19 671 slov, tj. asi necelých 47 normostran. Jevy, které popisujeme v následujících oddílech, jsme vyhledávali pomocí vyhledávací funkce programu MS Word 2007. Ukázky přepisů jsou součástí práce, použité nahrávky jsou k práci přiloženy na flash disku.

Při zařazování konkrétních jevů do nářeční skupiny vycházíme z předpokladu, odůvodněného dosavadním bádáním, že předkové mluvčích pravděpodobně pocházeli ze severovýchodních Čech, při interpretaci však bereme v úvahu i možnost vlivu jiného nářečí. Zásadní bude také ovlivnění českého jazyka ruštinou, případně ukrajinštinou.

U každého jevu uvádíme konkrétní doklady ze západní Sibíře, které jsou psány dialektologickou transkripcí.⁹⁹ Pokud jsme zaznamenali pouze malý počet výskytů daného jazykového jevu, uvádíme je exhaustivně. Pokud se však v nahrávkách vyskytuje dokladů velké množství, uvádíme pouze vybrané příklady (v takových případech předchází textu zkratka např.). Každý jev je rovněž interpretován a je sledován jeho výskyt na území České republiky podle Českého jazykového atlasu a další literatury (jazykovědných statí S. Skorvida, Běličova *Nástinu české dialektologie*,¹⁰⁰ *Mluvy českých reemigrantů z Ukrajiny* Jany Jančákové a Pavla Jančáka,¹⁰¹ diplomové práce *Mluva Čechů v Čechohradě*,¹⁰² ad.

⁹⁹ Při přepisu nahrávek jsme se řídili publikací LAMPRECHT, 1976.

¹⁰⁰ BĚLIČ, 1972.

¹⁰¹ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004.

¹⁰² MYKHAYLOVA, 2006.

Bylo by jistě zajímavé porovnat nalezené jevy i s publikací Lenky Zajícové *Český jazyk v Paraguayi : studie o jazykovém kontaktu a zániku*,¹⁰³ avšak vzhledem k tomu, že se jedná o volyňskou češtinu ovlivněnou španělským jazykem, bylo by takové porovnání již nad rámec této diplomové práce.

¹⁰³ ZAJÍCOVÁ, 2010.

6. Vlastní výzkum

Při zpracovávání materiálu postupujeme po jednotlivých jazykových rovinách. Východiskem pro popis konkrétních jazykových jevů jsou dva zdroje – nahrávky a okrajově také písemné záznamy modliteb.

Jednotivé příklady jsou označeny zkratkou M1–M11 a podle tabulky uvedené výše tak můžeme identifikovat jednotlivé mluvčí.

6.1 Hláskosloví

V této kapitole jsou probrány jak nářečně příznakové hláskoslovné jevy, tak vlivy východoslovanských jazyků (ruštiny a ukrajinštiny), které ovlivnily češtinu krajanů v Omské oblasti. Popis jazyka je doplněn několika tabulkami, které porovnávají frekvenci vybraného příkladu v mluvě vybraných informátorů.

6.1.1 Přízvuk

Přízvuk je běžně na první slabice, případně na jednoslabičné primární předložce před substantivem. Podle Skorvida se však objevují i případy s přízvukem umístěným až po předložce.¹⁰⁴ Ohledně příkloněk jsme nezaznamenali žádné odchylky od běžné podoby hovorové češtiny. Jinak je tomu však u rusismů, kde se přízvuk někdy vyskytuje na stejném místě, jako by byl v ruštině, jindy mají tato slova přízvuk český i ruský – jednak na první slabice a pak také na místě přízvuku ruského. Sami obyvatelé Repinky k tomu řekli:¹⁰⁵ *...mi mluvíme už (...) jen udar'eňije,*¹⁰⁶ *slova ruskí a jen udar'eňije stavíme po-druhím*¹⁰⁷.¹⁰⁸ Tedy, že český přízvuk používají i ve chvíli, kdy mluví rusky. To je pozoruhodné metajazykové svědectví o živosti českého systému v hláskoslovné rovině.

Mluvčí	Počet zkoumaných slov	Počet výskytů	
M1	2238	1	
M5	1494	3	
M10	2728	3	

V tabulce je porovnávána nejstarší mluvčí M1 s jedním z nejmladších informátorů M10. Pro srovnání uvádíme ještě jednu mluvčí, M5. Jsem si vědoma jisté nepřesnosti

¹⁰⁴ СКОРВИД, 2013, s. 131.

¹⁰⁵ Přízvuk je v tomto příkladu označen tučným písmem.

¹⁰⁶ Tj. přízvuk.

¹⁰⁷ Tj. jinak.

¹⁰⁸ СКОРВИД, 2014b, s. 6.

v tabulce plynoucí z toho, že je prezentován součet slov, nikoli přízvukových taktů, při ilustraci naprosté výjimečnosti ruského přízvukování to však můžeme zanedbat. Dle výsledků můžeme usoudit, že distribuce ruského přízvuku na česká slova (či slova v ruském a českém jazyce totožná) je zcela výjimečným jevem. Může souviset nejen s věkem daného mluvčího, ale také s rodinným prostředím. Mluvčí M5 měla za otce Rusa a za manžela Ukrajince.

6.1.2 Kvantita vokálů

6.1.2.1 Krácení vokálů

Různě se krátí dlouhé vokály, zejména *ú, í*, v nepřízvukných slabikách, tak jako je tomu v severovýchodočeských a středočeských nářečích. Skorvid daný jev dokládá na těchto případech: ...*pjet klucu i štiri d'evčata, devjet lid'i, s_ košičkem*,¹⁰⁹ v kořeni slov v základní podobě pak např.: *mliko, jist* (jíst), *taťinek, kmotřiček*.¹¹⁰ V nahrávkách nacházíme např.: *dej vajičko* {M9}; *nádobi ve tím košičku* {M9}, ...*taki jedna žila z d'eřima a taťinek* {M7}, ale ...*tam bílá hlína* {M4}, přičemž se někdy krátí i přízvukné slabiky: *z bilej hlini* {M4}.

6.1.2.2 Dloužení vokálů

Objevuje se dloužení *e* v kořeni: ...*Čechi pěři drali ...a pěrini sme d'áli* {M1}; *knedlički se_ zělím*¹¹¹; *nějňi práce* {M1}; *bjéžiš za nimi* {M3}; *tamto nésmi* {M7}. Přičemž mluvčí M1 dloužení *e* ve slově *peři* (a slovech od něj odvozených) užívá důsledně bez výjimky. Ostatní uvedené doklady z nahrávek představují ojedinělé nálezy, které není s čím porovnat.

Dále je doloženo dloužení *o*, v nahrávkách např.: ...*nema hd'o d'elat s'óki* {M5}; *tam mam dómek* {M10}, *plóti bili* {M7}; *tam škóla je* {M7}; *cesti bili róuňinkí* {M7}; *ted' bóľňice*¹¹² *tadi nejsou* {M1}; *Póhořelowa babička* {M1}; *to pěři se rózlítne* {M1}. Jednou i v případě, že se jedná o nepřízvuknou slabiku: *to biló* {M10}. V případě dloužení *o* se jedná o dublety, koexistující s krátkými podobami, přičemž krátké formy se vyskytují častěji.

¹⁰⁹ СКОРВИД, 2013, s. 132.

¹¹⁰ СКОРВИД, 2013, s. 132.

¹¹¹ СКОРВИД, 2013, s. 132.

¹¹² Tj. nemocnice.

Sekundární dlužení samohlásky *e* a *o* patří k charakteristickým svč. a střč. kvantitativním rysům.¹¹³ Ukrajinská čeština reemigrantů je v užívání těchto délek mnohem striktnější, neboť na rozdíl od zs. češtiny je v ukrč. změna živá a důsledně dodržovaná.¹¹⁴

K dlužení *i* (např. *pívo*) nedochází, v nahrávkách byla zachycena např. pouze podoba *pivo*. Dlužení *ú* bylo nalezeno jenom v jednom případě: *Jedna céra v Túle žije* {M1}.

6.1.3 Protetické v- před -o-

Jedná rys typický pro celé území Čech a nacházíme jej také v jazyce všech omských Čechů. A to zejména ve spojení s osobním zájmenem *oni*, *on/a*. Např.: *voňi taki přicházeli* {M9}; *voňi šli* {M6}; *Von'i bili jak oficAnti* {M3}; *von tak* {M4}; *pod voknem tříleli* {M9}; *voňi mislim že přijeli* {M1}; *utíkali vod tíh berášek* {M1}; *vodníst maso ňákí nevelkí* {M9}; *tam ste vid'eli vobrázki* {M6}; Také v písničkách, např.: *Pod ňím se točí, ma modrí voči moj holoubek* {M9}; *von bi duši za mňe dal* {M1}.

V běžném hovoru se však nejedná o důsledně dodržovaný rys, pravděpodobně vlivem ruského jazyka se do zs. češtiny pronikly formy osobních zájmen bez protetického v.

6.1.4 Výslovnost skupiny sh- jako sch-

Jedná se o další rys typický pro celé území Čech. V prepisech zs. češtiny nacházíme pouze jeden příklad: *schořel wod votk'i* {M4}. Forma *sh*, se ale neobjevuje vůbec.

6.1.5 Zánik koncového -l ve 3. osobě sg v příčestí minulém činném

Jedná se o rys typické pro celé nářeční území Čech. Např.: *bes tařinka viros* {M1}; *já sem jich vives, doves* {M10}; *Tadi si nes dorovo* {M10}. Formy se zakončením na -l se v zs. češtině vůbec neobjevují.

6.1.6 Novoakutová intonace u řadových číslovek

U řadových číslovek se v řeči zkoumané oblasti odráží výsledek dávné (novoakutové) intonace s dlouhou slabikou s přízvukem i délkou na kořeni: *šest – šístej*; *sedum – sídmej*; *vosum – vúsmej*.¹¹⁵ Např.: *misim šista hod'ina* {M2}; *sídmího nojabr'a* {M10}; *vosumdesát vúsím roku* {M1}. Tento jev se objevuje právě u těchto tří řadových číslovek, a to zcela důsledně, bez výjimek. V tomto důsledném dlužení číslovek se jazyk Čechů ze západní Sibíře shoduje s češtinou potomků našich krajanů na severním

¹¹³ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 37.

¹¹⁴ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 37.

¹¹⁵ СКОРВИД, 2014b, s. 7.

Kavkaze, kteří ale původně přišli z jižních Čech. Je to nejspíše proto, že se tyto podoby s větší nebo menší pravidelností souvisle vyskytují v jihozápadních a jižních Čechách a zároveň také ve východních Čechách (Chotěboř, Hlinsko, Litomyšl, Ústí nad Orlicí) a v některých oblastech na Moravě.¹¹⁶ Doloženy jsou i v ukrajinské češtině reemigrantů z Malinovky.¹¹⁷ Je tak velmi pravděpodobné, že dříve zahrnovaly celý východočeský okraj.¹¹⁸ Typicky jihozápadočeské nadměrné délky za starý akut (*plouh* apod.) nebyly u sledovaných mluvčích zaznamenány.

6.1.7 Diftongizace *y>ej*

Tento jazykový prvek, typický v podstatě pro celé nářeční území Čech, se zcela důsledně objevuje i v češtině potomků našich krajanů na západní Sibíři. K diftongizaci dochází jak v základech slov, tak v adjektivních koncovkách. Např.: *tejden*; *žádnej*;¹¹⁹ *jazik nezapomněli českéj* {M10}; *ne každej poňimaj* {M10}; *bejvá; druhej rás* {M10}; *s ruskejma vojovali* {M7}; *v šedesátejch rokách; Omsk ješče bil zakritej* {M7}; *je takovej* {M3}; *celej deň* {M9}; *žádnej neňní vocat'* {M1}; *každej de* {M4}; *až w druhej rajOn* {M5}.

Koncovka *-ej* pronikla i do adjektiv u rusismů: *met cvetovej*¹²⁰ {M10}; *chleba je káčestvenej*¹²¹ {M10}; *bil zakritej*¹²² {M7}; *hodně vojenejch závodů* {M7}; *Čech naturAlnej* {M6}. Tento jev opět potvrzuje živost nářečního systému emigrantů, s nímž jsme se setkali i u přízvukování, viz 6.1.1. Objevují se nicméně i koncovky stejné jako v ruštině: *tankovij korpus* {M7}; *wotkril*¹²³ *kolbasnij cech* {M3}; *každij hod*¹²⁴ *zakrijou* {M2}.

Adjektivní příjmení českého původu Češi v Omské oblasti nemají. U těch ruského či jiného původu diftongizace nebyla zaznamenána. Doklady bez této změny u českých slov nejsou, v tomto ohledu se jedná o zcela důsledný jev. U rusismů se koncovka *-ej* vyskytuje dubletně s ruskými koncovkami, např.: *inOj* {M11}; *ČerkAskoj* {M5}; *každij* {M2}; *tankovij korpus* {M7}; *kolbasnij cech* {M3}, ale také: *f sosednej* {M3}; *druhej rás*¹²⁵ {M10}.

¹¹⁶ BĚLIČ, 1972, s. 135.

¹¹⁷ Nikoliv však u reemigrantů z Malé Zubovštiny.

¹¹⁸ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 55.

¹¹⁹ СКОРВИД, 2014a, s. 48.

¹²⁰ Tj. květový.

¹²¹ Tj. kvalitní.

¹²² Tj. zavřený.

¹²³ Tj. otevřený.

¹²⁴ Tj. rok.

¹²⁵ Tj. občas.

6.1.8 Diftongizace *í>ej* po sykavkách

Stejně tak jako v severovýchodočeských, středočeských a středomoravských nářečích (tam ovšem proběhla návazná změna *ej>é*)¹²⁶ vyslovují Češi v Omské oblasti po ostrých sykavkách¹²⁷ místo dlouhého *í* dvojhlásku *ej*: *cejcha, cejtej* (s tvrdým *t*), *na vozejčkách, blízko lesejka*;¹²⁸ *na wozejčku* {M1}. Žádné výjimky jsme u výše uvedených příkladů nenalezli, zdá se tedy, že jde o jev důsledný. Diftongizovaných tohoto typu se v češtině Omské oblasti užívá důsledně, a to ve všech případech v svč. oblasti obvyklých. V tom se zs. čeština shoduje s ukrajinskou češtinou reemigrantů.

Stejně tak ani tady nebyly nalezeny regionální formy v případě diftongizace po „l“ (např. *jelejtko*).¹²⁹

Zajímavé je odlišení substantiva *zima* od příslovce *zima*. Např.: ...*A v zějmňe je zima tadi, oj zima; Ona v zejmně tam pokaždí žije; A na zejmu tam jezdej; ...jesli bi woňi se chťeli jen v zejmně žeňit, woňi se chťeji v leťe žeňiti* {M10}. ČJA¹³⁰ popisuje, že areálem podob s dlouhým kořeným vokálem probíhá ostrá hranice mezi územím, kde *í* zůstalo měkké a kde přešlo v *y*. Nové *y* se v Čechách diftongizovalo v *ej*, v moravské části areálu se pak dále změnilo v *é* (*zéma*). Podoba *v zejmně* je součástí severovýchodočeského nářečí.¹³¹

6.1.9 Úženi *é>í*

Tato změna proběhla v českých nářečích v užším smyslu, ve středomoravských nářečích a přilehlých nářečích dolských a ve východní skupině slezských nářečí.¹³² K úženi dochází i v koncovkách, i v kořeni, a to jak u substantiv, tak u infinitivů typu *nést*: *mlíko/mlíko; ...vot takoví to bilo u-nás; vodníst*. Jedná se o velmi důsledný jev, který byl zachycen bez rozdílu u všech mluvčích. Výjimku jsme v nahrávkách našli pouze jednu: *Mňe ješče víc naléva* {M6}.

Dalším slovem, u kterého bylo úženi *é>í* zaznamenáno, je lexém *večér* s náhradním dloužením za ztrátu jerů. Objevuje se v podobě *večír*. Např.: *Diš večír sem zavřela, tak sem si vo tom dumala*¹³³ {M5}; *Dobrej večír* {M6}; ...*f pondřelí se u mňe seberem po*

¹²⁶ BĚLIČ, 1972, s. 92.

¹²⁷ Po ř se tato diftongizace neobjevuje.

¹²⁸ СКОРВИД, 2013, s. 132.

¹²⁹ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 35.

¹³⁰ Český jazykový atlas 5, 2011, s. 200.

¹³¹ Český jazykový atlas 5, 2011, s. 200.

¹³² Český jazykový atlas 5, 2011, s. 108.

¹³³ Tj. přemýšlela

večír {M10}. Lexém pokrývá podle ČJA území východně od Vltavy a v Poohří, celou oblast čm. a střm. nářečí a také je v nářečích dolských.¹³⁴

6.1.10 Distanční metateze likvid *r* a *l*

Skorvid dokládá tyto příklady: *korovlat*, *levorver*. Informant F. A. Šiller uvedl, že jeho příjmení by mělo „správně“ znít *Širel*, formu *Šiller* považuje za německou, *Širel* za českou. Avšak v prepisech, které mám k dispozici, se tato záměna objevila právě pouze u příjmení pana Šillera. Jedná se o sporadickou hláskovou změnu.

6.1.11 Disimilace *nn>dn*, *sn>sm*

Disimilace artikulačního způsobu ve starých i sekundárních skupinách *nn>dn* se vyskytuje v oblasti severovýchodních Čech.¹³⁵ Na západní Sibiři se objevuje jednak ve způsobu zápisu modliteb: *Мария падна* [Marija padna], ale vedle toho se objevuje *panna*: také *про прѣмлуви благославены Марији панны* [pro přimluvu blahoslaveny Mariji panny]. Dolady se objevují také v nahraných písničkách¹³⁶: ...*rúce mňe svázali provazami, ábich sem néchodil za padnami*. Podle J. Běliče podoby s *dn* místy převládají ve východočeském úseku přiléhajícím od západu k bývalému lanškrounsko-svitavskému německému ostrovu, zhruba v okruhu Ústí nad Orlicí – Vysoké Mýto – Skuteč – Svratka – Polička.¹³⁷ Podle ČJA je střed oblasti s disimilovanou výslovností *padna* mezi Vysokým Mýtem a Novým Městem na Moravě.¹³⁸

Disimilace *sn>sm* se objevuje především v běžně mluvené řeči, např.: *písmički* (písničky) {M1, M5, M6}, i v krátké podobě *písmičky* {M7}. Podle ČJA se disimilovaná podoba *písmička* vyskytuje v oblastech Kladska, Náchodska a Podorlicka.¹³⁹ Můžeme se ovšem domnívat, že izoglosa dříve probíhala dál od hor. F. Trávníček¹⁴⁰ pak konkrétně uvádí oblast kolem Hořic a Hradce Králové a města na Vysočině - Žďár, Nové Město, Bystřici, Třešť, Telč, Dačice, Jemnici.¹⁴¹

¹³⁴ Český jazykový atlas 5, 2011, s. 198.

¹³⁵ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 28.

¹³⁶ Písničky jsou součástí nahrávek řízených i spontánních mluvených projevů. Zpívaly informátorky M1, M5, M6 a M9. V případě mluvčí M1 a M9 se písničky objevují také v prepisech.

¹³⁷ BĚLIČ, 1972, s. 57.

¹³⁸ Český jazykový atlas 1, 1992, s. 110.

¹³⁹ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 254.

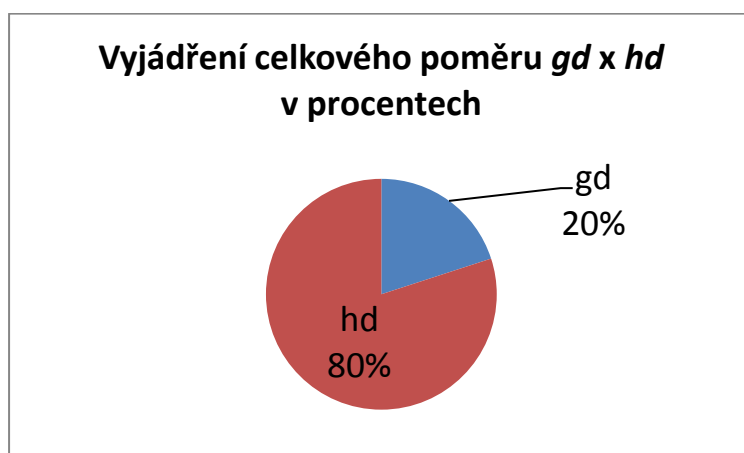
¹⁴⁰ BĚLIČ, 1972, tento jev neuvádí.

¹⁴¹ TRÁVNÍČEK, 1924, s. 120.

6.1.12 Změna *gd>hd* v tvarech zájmen a příslovčí

Změna *gd>hd*, která je významným rysem jihozápadočeským, se dříve vyskytovala i v severovýchodočeských nářečích (Kladsko, Podkrkonoší). Byla i v nářečích česko-moravského pásu.¹⁴² Podle ČJA je varianta *hdi* doložena v oblastech Chodska, Klatovska, Táborska a Jindřichohradecka, zároveň i na severních okrajích Čech (Horní Pojizeří, Náchodsko).¹⁴³ V našich nahrávkách je doložena v lexémech *kde*, *kdy*, *kdo*, *kdesi*, např.:...*i našli sme tu vesn'ici M'el'itopol', hd'e*¹⁴⁴ *vot... naše žili rodiče*;¹⁴⁵ *Vi hdi pojedete?* {M10}; *Hde ruski, hde česki, tot sem i po ruski dvojki mňela* {M11}; *A hdo přijel?* {M6}; *To ti nemám hdi* {M7}; *Hdo dojel, hdo umřel na cestě* {M4}; *...ujela hdesi až w druhej rajOn* {M5}; *...mesíci hdesi patnáctého* {M10}.

Varianta s *gd* byla zaznamenána u dvou informátorů ve slovech *kde*, *kdy*, *nikdy* a *když*: *...nejni gdi, powidam* {M10}; *Gde sem se trud'ila?* {M1}; *...on se nigdi neučil* {M1}; *gdiš sme wozili pšeniči* {M1}. Zajímavé je, že zatímco v řeči nejstarší mluvčí {M1} se forma s *hd* vůbec neobjevuje, u dalších informátorů se, až na jednu výjimku, naopak vůbec neobjevuje varianta s *gd*. Pro spolehlivější závěry však chybí rozsáhlejší materiál.

Varianty s *hd* se vyskytovaly také v ukrajinské češtině v obcích Malá Zubovština a Malinovka, nicméně pouze jako řídká dubleta zachycená jen ve spontánním hovoru.¹⁴⁶

Mluvčí	Počet nalezných <i>gd</i> v celkovém přepisu daného mluvčího	Počet nalezných <i>hd</i> v celkovém přepisu daného mluvčího
M1	3	0

¹⁴² JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 58.

¹⁴³ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 530.

¹⁴⁴ Zde je navíc měkké ruské d.

¹⁴⁵ СКОРВИД, 2013, s. 130.

¹⁴⁶ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 58.

M5	0	3
M7	0	8
M10	1	4
M11	0	1

6.1.13 Různá řešení vývoje obouretného w

6.1.13.1 Změna w>j

Jedná se o typický celosvč. jev,¹⁴⁷ na samém vč. okraji a v Kladsku.¹⁴⁸ V jazyce Čechů z Omské oblasti jsou to tyto případy: *poj dali* (povídali);¹⁴⁹ *nás psali po taťinkoj* {M6}; *A po taťinkoj bila Janderova* {M11}. Koncovka *-ovi/-owi* se v dativech sg. maskulin vůbec neobjevila.

Stejně tak je i napsáno v zápisech modliteb: *nak ce noŭda* [pak se pojda]¹⁵⁰ (pak se povídá). Slovesný tvar *pojdat* byl doložen také v češtině reemigrantů z Ukrajiny z obou zkoumaných obcí. V Malé Zubovštině jako řídká dubleta, kdežto v Malinovce jako pravidelná podoba základní.¹⁵¹ Jak stav v ukrajinské češtině, tak v češtině západosibiřské tedy svědčí o dřívějším širším rozšíření jevu.

Zvláštní případ pak tvoří změna na konci slova, v nahrávkách jsme ji zachytili pouze jednou: *vobuj se nazívá* (obuv).¹⁵² Podle ČJA se morfologizované hláskové varianty *obuj* začleňují do široké oblasti, která zahrnuje celou sv. polovinu Čech a přesahuje na Jindřichohradecko.¹⁵³

6.1.13.2 Předložka v>h

V nahrávkách jsme tento jev zachytili pouze jednou: *přijeli f třicet sídmim roku h noci* {M3}. Tato předložka se objevuje zvláště na Semilsku, Novopacku, Hořicku a Vysokomýtsku a porůznu i jinde v Čechách.¹⁵⁴

V dalších případech (zejména před letopočty) dochází v lokálu k úplnému vynechání předložky *v*, např.: *Maminka vot rok tak umřela a taťínek vosumdesátprvňim rokom*

¹⁴⁷ BĚLIČ, 1972, s. 230.

¹⁴⁸ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 50.

¹⁴⁹ СКОРВИД, 2013, s. 132.

¹⁵⁰ Hranatou závorku jsem zde použila pro přepis azbuky do latinky, kulatou pro stejný výraz ve spisovné češtině. Ukázkou z modlitby jsem nechala v azbuce, tak ji psali sami Češi.

¹⁵¹ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 50.

¹⁵² СКОРВИД, 2013, s. 132.

¹⁵³ Český jazykový atlas I, 1992, s. 198.

¹⁵⁴ BĚLIČ, 1972, s. 68.

(více viz kapitola Tvarosloví – Číslovky). Jde o severovýchodočeský jev, který je doložen i v ČJA¹⁵⁵ a u Běliče.¹⁵⁶

6.1.13.3 Foném *w>u>h* a ukrajinské vlivy na svč. dialekt

Před neznělými souhláskami se labiodentální sonora *v* mění ve *f*, jinde je vyslovována původní obouretná varianta *w* či polosamohláskové *u*. Změna *v>u* (po samohláskách na konci slabik) se podle ČJA vyskytuje v severovýchodočeských nářečích, a to jako jeden z typických rysů.¹⁵⁷ Vybrané příklady z našich nahrávek: *na Kaukas* {M4}, *mladí d'eučátka, dříu* {M6, M1}, ale také *nejdřív bili pruňi*¹⁵⁸ {M5} (první), *trošku viprawovala* {M1}, *von taki říkal Jarouš* {M7}. Dále se tyto hlásky objevují také v pozici protetického *u* nebo *w*: *won říkal* {M4}, *kráwi wotpaseš* {M1}, *bez wocasa* {M3}, *wona je z teletej vesnice* {M6}, ... *uoni raz d'eři nemněli* {M1}, ale také *vosmnáct* {M10}. Takové jevy dokládá také S. S. Skorvid ve svém článku, např.: *wobliknout na nohi nebilo co*.¹⁵⁹ Protetické *v* v číslovkách bylo pravděpodobně podpořeno vlivem ruského prostředí.

Svůj podíl na zachyceném stavu fonému /*v*/ a jeho změnách může mít i vliv ukrajinštiny,¹⁶⁰ protože tam se původní konsonant *v* vyslovuje jako bilabiální vokál, konkrétně na začátku slova před souhláskou, uvnitř slova po souhlásce a na jeho konci (*учора, диучата, быу*)¹⁶¹ [učora, diučata, byu]. V ukrajinštině našly oporu i další severočeské nářeční prvky,¹⁶² především reliktní tvrdé bilabiální *l*, které se odlišuje od středočeského *l*: *šel past kravy, byl hlad velkej* atd. Jak uvádí Čmejrková na základě studie Šiskovové, „[p]оль мовних і позамовних чинників є збереженні та ациміляції мови національного острівка.”¹⁶³ Ještě v řeči naší nejstarší informantky (A. A. Vondry) bylo toto *l* zaznamenáno. Např.: *...babička bila tisíc vosumset vosumdesát vúsím roku, ...taťineg bil tisíc devjetset třetím*;¹⁶⁴ *Žilo se pjekně* {M1}. U ostatních mluvčích už zachyceno nebylo.

¹⁵⁵ *Český jazykový atlas: Dodatky*, 2011, s. 352. {Pozn. toto je opravdu v Dodatcích, v ČJA 5, jsem to nedohledala.}

¹⁵⁶ BĚLIČ, 1972, s. 68.

¹⁵⁷ *Český jazykový atlas: Dodatky*, 2011, s. 344.

¹⁵⁸ SKORVID, 2013, s. 130–132.

¹⁵⁹ SKORVID, 2013, s. 132.

¹⁶⁰ SKORVID, 2013, s. 132.

¹⁶¹ ЧМЕЙРКОВА, 2006, s. 22.

¹⁶² Tento jev je okrajově součástí severovýchodočeského nářečí. In SKORVID, 2013, s. 133.

¹⁶³ ЧМЕЙРКОВА, 2006, s. 22.

¹⁶⁴ SKORVID, C. S., 2013, s. 133.

Stejně jako v ukrajinštině, tak i v severovýchodočeském dialektu se objevuje ztráta náslovného *j*,¹⁶⁵ společné je slovo *ešče*, to je vysvětleno v následující podkapitole. U jiných lexémů jsme ztrátu *j* zaznamenali pak pouze u slova *itrnice*.

Kolísání mezi ješče a ešče		Počet výskytů ešče	Počet výskytů ješče
Mluvčí	Počet zkoumaných slov		
M1	2238	4	0
M2	456	3	0
M4	647	4	0
M6	654	3	0
M7	1376	4	4
M10	743	3	4
M11	458	2	0

Z tabulky je zřejmé, že v záposibiřském dialektu češtiny převládá výraz *ešče*. *Ješče* se vyskytuje spíše v mluvě mladších informantů, nicméně, jak vidíme, rok narození mluvčích nemusí být rozhodující.

6.1.14 Vlivy ukrajinštiny a ruštiny na hláskosloví

O vlivu ukrajinštiny a ruštiny jsme se zmínili už v některých předchozích kapitolách a zde o zbývajících vlivech pojednáme soustavněji.

6.1.14.1 Asimilace *št'>šč'*¹⁶⁶

Tato změna se objevuje ve slově *ještě*, které zde má podobu *ešče/ješče*. Podle ČJA je tento jazykový jev charakteristický pro moravská a slezská nářečí. V řeči Čechů v Omské oblasti se však skupina *šč* objevuje, a to v souhlase s ruskou výslovností této skupiny, která je odlišná od ukrajinské, usuzujeme v následujících případech tedy na vliv ruštiny. Např.: *...i ešče jakisi fam' iliji druhí bili.*¹⁶⁷ Podobně je tomu tak v zápisech modliteb, např.: *одповицуме* [odpovščime],¹⁶⁸ *сповцеѣ до гробы* [spovščej do hrobu],¹⁶⁹ *одпуцѣну* [odpuščeni]. Není ovšem vyloučeno ani to, že si mluvčí přinesli na Sibiř ukrajinskou výslovnost *šč*, která byla následně změněna v ruskou. V zs. češtině zahrnují zachycené varianty lexému *ještě*, kromě podoby *ešče*, také podoby *išče* {2x M1, 1x M11}; *iščE*; *eščO* {2x M1}; *iščO* {4x M1} a *ješčo* {1x M1}.

¹⁶⁵ ЧМЕЙРКОВА, 2006, s. 22.

¹⁶⁶ Tento jazykový jev je pojmenován jako změna *št'>šč'*, ne z toho důvodu, že nepřihlížím k historickému vývoji českého jazyka, ale proto, že pravděpodobně čeští emigranti přišli do ukrajinského a ruskojazyčného prostředí se skupinou *št'* a vlivem těchto jazyků se skupina hlásek *št'* ve slově dále změnila na *šč'*.

¹⁶⁷ СКОРВИД, 2013, s. 131.

¹⁶⁸ Tj. odpouščíme.

¹⁶⁹ Tj. spouščějí do hrobu.

Kromě výše uvedených dokladů byl zaznamenán pouze jeden další případ, kde jsme tuto změnu zaznamenali: *Koleda, koleda Ščepáne, co to vezeš ve džbáne?*{M1}.

Dialektologové J. a P. Jančákovi tento jev v mluvě ukrajinských reemigrantů také zaznamenali: „U domácích slov je zvlášť nápadná především náhrada čes. skupiny št' ukr. skupinou šč; přitom se zdá, že u mluvčích ze staré generace není ještě tato změna tak častá, spíše jsou doklady od informátorů mladších a i od těch zpravidla jen jako zcela nedůsledné dublety.“¹⁷⁰ Jako nejfrekventovanější slovo uvádějí právě příslovce *ešče*: „Je zřejmé, že nejde o znak původního svč. dialektu, ale o změnu podmíněnou ukrajinským jazykovým prostředím.“¹⁷¹

6.1.14.2 Neexistence g

Hned několik hláskových změn v českém dialektu vzniklo pravděpodobně vlivem ukrajinského prostředí. V první řadě se jedná o neexistenci fonému /g/¹⁷² ve vlastních jménech zeměpisných a v internacionalismech. V nahrávkách záposibiřské češtiny je to např.: ...*Ňemci sem přijíždeji wotak z HermAnii* {M6}; ... *te' pojedete do Volhohrada* {M7}. Jako příklad internacionalismu si uveďme slovo *has* (ukrajinsky raz, česky plyn), např.: ...*Has, jak po-česki has? No po-ruski gas a po-česki? Plin, hóri, jo, jo, jo* {M7}. A označení pro gynekologa: *Hiňekoloch, tak jak wono, (...) pro ženski, vrač*¹⁷³ *pro ženski tak* {M10}.

Neexistenci g v internacionalismech a ve vlastních jménech zeměpisných i osobních zaznamenali také J. a P. Jančákovi.¹⁷⁴ Příklad z jazyka reemigrantů: *do Hermáňije*.

6.1.14.3 Artikulační vliv ruštiny

Češi z Omské oblasti vyslovují velice často vokál *i* po konsonantu *k* nápadně předněji, než je tomu v českém jazyce, někdy se toto projevuje i po konsonantu *l*. Naopak např. u verba *být* bývá *y* vyslovováno znatelně zadněji. Není vyloučeno, že některé tyto artikulační zvyklosti si předkové dnešních sibiřských Čechů přinesli už z Ukrajiny.

6.1.15 Způsob zachycení diftongu ou

Původní diftong *ou* nacházíme v zápisech modliteb zachycen jako konsonantem *ov*. Např.: *одповщиме* [odpovščime],¹⁷⁵ *последне се ловчим свами* [posledně se lovčim

¹⁷⁰ JANČÁK–JANČÁKOVÁ, 2004, s. 119.

¹⁷¹ „Č“ v mluvě Čechů z Omské oblasti je oproti tomu ovlivněno ruským jazykovým prostředím.

Výslovnost „č“ v ukrajinštině se totiž od ruštiny liší.

¹⁷² Myšleno v tamních dialektech českého jazyka. Při porovnávání s ruským lexikem mluvčí samozřejmě hlásku „g“ užívají.

¹⁷³ z ruštiny. česky = lékař.

¹⁷⁴ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 119.

s_vámi] (naposled), *довфа душе ма в Господина* [dovfá duše má v_hospod'ina], *полибени вровци* [políbeňi vrovci], *прѣ совду* [pře sovdu], *Кристе Совдце* [Kriste sovde], *кropicе свеценов водов* [kropí se svjecenov vodov], *про смртелнов овскост твоов* [pro smrtelnov ovskost tvov], také varianta *про смртелнов ускост* [pro smrtelnov úskost]. Tyto příklady nám připomínají svč. doklady typu *lofka*, *mofka*, v nichž je přechod diftongu *ou* v bifonematické spojení *ov* umožněn skutečností, že *w* může být vyslovováno také jako neslabičné *u*.¹⁷⁶ Tak je tomu i v češtině (a ovšem i v ruštině) Čechů žijících na Sibiři, jak bylo popsáno výše.¹⁷⁷ Přestože sibiřští Češi zapisují diftong tímto způsobem, vyslovují pak vždy *ou*. Je tedy pravděpodobné, že jde jen o grafický jev, nezasahující do samotného jazyka sibiřských Čechů. Při zápise původního českého diftongu *ou* mohli ovšem sibiřští Češi užít dvojici azbukových liter *ou*.

6.1.16 Shrnutí hláskosloví

V hláskoslovné rovině byly zjištěny tyto rysy společné nářečím a běžné mluvě v Čechách: *i* za staré *é*; *ej* za staré *y*; protetické *v-* před *o-*; zánik koncového *-l* v přičestí minulém činném sg. maskulin a výslovnost skupiny *sh-* jako *sch-*.

Ze znaků přesahujících středočeskou oblast se v zs. češtině objevuje zjednodušená skupina *tř-* za starší *stř-* a přípona *-ejc* v komparativu příslovcí (tento jev už spadá do slovo tvorby).

Dále se v zs. češtině nachází množství jazykových prvků typických pro severovýchodočeskou nářeční skupinu, např. co se týče kvantity vokálů, změny *i>ej* po sykavkách, změny bilabiálního *w*, *u* místo *v/f* v polohláskách na konci zavřených slabik, nářeční délka v základech slov, změna *gd>hd* v zájmenech a příslovcích, disimiliace *sn>sm*, méně pak disimilace *nn>dn*.

Výrazný je rovněž vliv ukrajinštiny, který mnohdy nářečně příznakové prvky podpořil (ztráta *j* u *ešče*, přítomnost *h* v internacionalismech a vlastních jménech zeměpisných), a ruštiny, jejíž vliv se projevuje zejména ve výslovnosti některých vokálů a konsonantů.

¹⁷⁵ Tj. odpouštíme.

¹⁷⁶ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 41.

¹⁷⁷ Protože se v svč. a zs. nářečí neslabičné *u* ztotožnilo s fonémem *v*.

6.2 Tvarosloví

V této kapitole jsou uvedeny tvaroslovné jevy, které jsme zachytili v nahrávkách. Patrný je silný vliv ruštiny. Pro lepší přehlednost postupujeme podle slovních druhů, nejprve se věnujeme českým nářečním prvkům, zejména severovýchodočeským, a poté vlivům ruského, případně ukrajinského, jazyka. Pokud na daný jev mohlo působit více faktorů, jsou uvedeny v jeho interpretaci.

6.2.1 Substantiva

6.2.1.1 Dativ a lokál singuláru maskulin

Severovýchodočeské jsou některé koncovky dativu a lokálu singuláru životných maskulin ve tvaru *-oj* (na západní Sibiři však zcela převládá výslovnost *-ouj*). Jedná se o „předstupeň“ *-oj*, protože tato koncovka vznikla z *-ovi* se specifickou výslovností *v*. V zs. češtině bylo nalezeno jenom několik výskytů tohoto jevu, a tou mluvčích M11 a M6 u slov běžné slovní zásoby. Výčet všech dokladů: *mladímu klukoj; d'edečkoj říkali Antoš; po taťinkoj bila Janderova* {M11}; *raňše bilo po tátoj* {M6}. Koncovka *-ovi* se však v těchto případech v prepisech vůbec neobjevila. Rys pronikl i do psané češtiny. V modlitbách můžeme číst: *слава отцу сину Сватыму духоў* [sláva otcu sinu Svatymu duchoj].

6.2.1.2 Instrumentál singuláru typu předseda

Instrumentál singuláru maskulin vzoru *předseda* pravděpodobně bývá zakončen na *-em*: *Aneška z Honzem; ...jak mi sme jednou jeli s tím, s Frantem Přibilovim*.¹⁷⁸ Jedná se o významný svč. morfologický rys, který v ukrajinské češtině identifikovali jako produktivní J. Jančáková a P. Jančák: „Dnes je doložen na dvou oddělených částech severočeského území. Naproti tomu v ukrajinské češtině je to jev živý a pravidelný (...) Tento stav svědčí o tom, že v minulosti zaujímal i typ tátem širší oblast.“¹⁷⁹ V našich prepisech se však více instrumentálu singuláru maskulin vzoru *předseda*, než je uvedeno výše, neobjevilo, takže není možné určit, zda je tato podoba dominantní.

6.2.1.3 Vyrovnání plurálových deklinačních tvarů maskulin

V západosibiřské češtině se objevuje analogická koncová souhláska *c* (místo *k*) slovního základu v plurálových pádech životných maskulin (*klucú, klucima*). Vyrovnávají se plurálové deklinační tvary přejetím nominativní změkčené souhlásky *k/c, ch/š* do celého

¹⁷⁸ СКОРВИД, 2013, s. 133.

¹⁷⁹ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 62.

paradigmatu, to „se týká jen několika životných maskulin a na svč. území patří už k málo pravidelným rysům“.¹⁸⁰ V Omské oblasti se toto týká především těchto maskulin: *kluci*, *Češi*, *hoši* (*hošů*, *hošům*), *sedláci* (*sedlácam*), dokonce i *kozáci* (*kozácům*). Např.: ...*A tet' s tejma klucima mluvim*; ...*u nej pjet klučů i štiri d'efčata* (zde navíc změkčené na *č*); ...*v Omsku sou taki Češů hodně*; ... *do armije našich Češů nebrali*; toto i ve variantě *Tam je hodně Čechů taki v Repence*.

Z výše uvedených příkladů je zřejmé, že dochází k částečnému vyrovnání (unifikaci) koncovek u genitivu plurálu s koncovkou *-ů* a u dativu plurálu s koncovkou *-ům*, další příklad: *kolik řadů* (v ruštině je řada¹⁸¹ rodu mužského).. Podobně se chovají i některá substantiva ostatních rodů, např.: *d'eťů maj hodně*; *Já k d'eťům přijedu do Omska*. Tento jev doložili také J. Jančáková a P. Jančák v mluvě reemigrantů z Ukrajiny: *vidíte, kolik menů*¹⁸² *má*; *dvanázd d'eťů*.¹⁸³

6.2.1.4 Nominativ a akuzativ plurálu u mužských životných substantiv

Nacházíme mnohem více případů, kdy nedochází v nominativu plurálu (stejně tak jako v ruštině) k měkčení u substantiv životných maskulin vzoru *pán*. Např. ...*potom uš stariků načali toho, umírat*; *bili jak oficantů* (s tvrdým *t*); *dva sinů umřeli*;¹⁸⁴ *ježišků chodili*. Na rozdíl od češtiny se zde tak při skloňování nerozlišuje životnost. I v nominativu sousloví *dva bratři* je zde patrný silný vliv ruského jazyka: ...*naše tatinků bili dva bratra*. Podoba *dva bratra* vychází z ruského два брата.

Vedle toho se však také vyskytují případy, kdy tvarosloví vlivu ruštiny nepodlehlo, např.: *Češi*; *kozáci*; *hoši*. Jsou zde i doklady, v nichž naopak dochází k dosazení tvaru v nominativu do akuzativu, což je typické pro svč. nářečí: *Na kluci dávali zem* {M3}.. Přehled zjištěných zakončení u jednotlivých mluvčích, u nichž se hledané tvary nacházejí, uvádí následující tabulka.

¹⁸⁰ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 63.

¹⁸¹ Tj. ruský: ряд.

¹⁸² Tj. jmen.

¹⁸³ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 63.

¹⁸⁴ СКОРВИД, 2013, s. 131–133.

Mluvčí	Počet nálezů daných zakončení v nominativech v nahrávkách									
	ki	ci	ri	ři	ni	ňi	ti	ťi	chi	ši
M1	1	2	1	0	2	1	0	0	3	3
M3	1	2	0	0	1	0	1	0	1	0
M4	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
M5	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
M6	0	0	1	0	0	0	0	0	0	2
M7	2	0	0	0	1	0	0	0	2	2
M9	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0
M10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
M11	1	1	0	0	0	0	0	0	0	2
Celkem	6	6	3	1	4	1	1	0	7	11

Z tabulky můžeme usoudit, že v případě zakončení *-chi* x *-ši* (např. *Čechi* x *Češi*) dávají Češi v Omské oblasti přednost české variantě s *-ši*. Distribuce se u jednotlivých mluvčích nepatrně liší. U některých slov však dubleta nebyla vůbec zaznamenána, jedná se o *beráški*, *kluci*, *hoši*.

6.2.1.5 Instrumentál plurálu

Vliv ruštiny je zřejmý v koncovkách instrumentálu plurálu. V tomto pádu se v ruském jazyce užívá pro všechny rody stejná koncovka *-ami*, přičemž v nářečích na území Čech má tato koncovka nejčastěji podoby *-ama/ema/ima/ma*.¹⁸⁵ Výčet všech nalezených dokladů ze zs. češtiny: *s Němcami vojuvali* {M7}; *vajíčkem, tam sladostami* {M9}; *s flintami á stříleji* {M3}. Vedle toho jsou doloženy instrumentály s českými koncovkami: *s takovejma Čechama* {M1}; *d'efčata bili s pentličkama* {M1}; *cosi z dokumentama* {M9}; *s wnukama po-česki mluvi* {M11}; *s rodičema se domluvili* {M6}. V našem materiálu tedy formy s českými koncovkami v instrumentálu plurálu nad ruskými nepatrně převažují.

6.2.1.6 Dativ a lokál substantiv singuláru rodu ženského

Vlivem ruštiny se v jazyce Čechů z Omské oblasti vyskytují případy, kdy při skloňování nedochází v dativu a lokálu sufixů substantiv singuláru rodu ženského k alternaci *k ~ c*. Např.: *...to tamle k Irťišu k rece, k reke deš* {M10}; *wona je po maminke; po pneumAtike* {M7}; *bili tam v Repinke* {M3}. Ale také např.: *tadi žili w-Nowohratce* {M1}; *hrál na balabajce* {M1}; *na hromaňice hrál* {M1}; *w Nowohratce mňe řikali* {M1}; *Mej mamince řikali Nána* {M1}; *I babic'ce řikali Nána* {M1}; *tadi v Repence* {M11}; *V Repence to* {M6}; *išO mamInce dicki d'ekovali* {M7}. Přičemž dostatek příkladů nacházíme pouze u mluvčí M1, kde ve všech případech k alternaci *k ~ c*

¹⁸⁵ Český jazykový atlas 4, 2011, s. 272–295.

dochází. U mluvčích M7 a M10 se tyto formy vedle sebe vyskytují jako dubleta v poměru 1 : 1. U ostatních mluvčí frekventovanost tohoto rysu vzhledem k nedostatku příkladů nelze určit.

6.2.1.7 Vliv ruštiny na skloňování neživotných maskulin singuláru

U substantiv v genitivu singuláru maskulin neživotných typu *hrad* se objevuje koncovka *-a*. Jedná se o vliv ruštiny a také mohl spolupůsobit vliv analogie dle skloňování *města* a *pána*. Např.: ...*s Čechů do Čechohrada* {M7}; *sem do Omska* {M10}; *vocut ucházela sem do instituta* {M7}; ...*jedeš na zápis tam do selskoho sovjeta* {M3}. Varianty s koncovkou *-u* se u genitivu sg. typu *hrad* v nahrávkách vůbec neobjevily.

6.2.2 Adjektiva

6.2.2.1 Posesivní adjektiva

Posesivní adjektiva se vyskytují v našem materiálu poměrně zřídka. Přivlastňovací vztah se spíše vyjadřuje genitivní vazbou, jak je tomu v ruském jazyce. Např.: *dúm taťinka*.¹⁸⁶ Pokud se posesivní adjektivum objeví, tak se skloňuje jako tvrdé adjektivum, např.: *u maminkinej semně*¹⁸⁷ (zde navíc nedochází k alternaci *k ~ č*); *s maminkinej strani* {M11}; *pa máminej liňiji* {M1}; *bila s taťinkovej strani* {M11}, ale i *dúm maminkin*.¹⁸⁸ Přivlastňovací adjektivum rodu mužského je navíc skloňováno podle vzoru *matčin*, nikoliv *otcův*, např.: *taťinkiní sestri d'ěti* {M7}; *to je taťinkiního*{M7}. Pro porovnání množství jednotlivých variant však v našich nahrávkách není dostatek příkladů.

6.2.2.2 Rodinná jména

Formy mužského rodu v genitivu plurálu končívají na *-ú*, např.: ...*d'ed bil Vondrú*; *Tonda Bartošú*; *d'eda Švencú jak vařil*; *do toho ješče d'eda Přibilú*. Oficiální znění svého příjmení muži často považují za poněmčené: ...*já dolžen*¹⁸⁹ *bejt Šwihlú a já sem Šwihel*. *No, Šwihel, po německu uđeali*. Podobně je to i s Fedorem Antonovičem Šillerem, kterému se česky říká *Franta Širelú*. Tento stav byl zachycen na většině území českých nářečí v širším smyslu, viz ČJA 4, s. 333.

¹⁸⁶ СКОРВИД, 2013, s. 134.

¹⁸⁷ Tj. u maminky rodiny.

¹⁸⁸ СКОРВИД, 2013, s. 134.

¹⁸⁹ Tj. mám být.

Mužská rodinná jména se skloňují s částečným zachováním krátkosti jmenných koncovek, např.: *u Franti Širilova*.¹⁹⁰ Jsou to vesměs podoby posesivních adjektiv typické pro svč. nářečí. Z minulého století je z Podkrkonoší dosvědčeno tvoření rodových jmen děvčat od otcova nebo matčina příjmení v podobách „dcerka Kopalova, Kučerova, Šilhanova“.¹⁹¹

Formy ženského rodu nominativu singuláru končívají na *-ova*, např.: *Pohořelova... a po taťinkoj bila Janderoва*, či na *-ová*, např.: *taki babička bila paňi Vondrová*.¹⁹²

Rusové ale jejich příjmení nikdy nepřechylovali: „*Ďed bil Vondrú, a nám porád říkali Vondra... Вот на уроке... а я всегда оскорблялась...¹⁹³ porpravuju, že Vondrová, nu...“*

Stejně tomu tak je i na hřbitově v Novohradce, kde jsme byli svědky toho, že žádné ženské příjmení napsané na náhrobek není přechýlené. Jejich příjmení rusky zněla (a stále zní) *Vondra, Jand'er, Pribil', Kad'ermas*¹⁹⁴ atd. V místním českém nářečí však měla příjmení mužů podobu *Kadermasú, Vondrú* a žen *Vondrová, Kadermasová*.

Celou rodinu označují sibiřští Češi tvarem končícím na *-ovi* (ve shodě se stavem zachyceným pro východní část svč. nářeční oblasti v ČJA 4, s. 331): *...bili i Trpkošovi, i Kadrmasovi, i ešče jakisi fam'Iliji druhí bili. ...naše taťinki bili dva bratra, Vondrovi*.¹⁹⁵ Jedna z mluvčích {M6} užívala kratší formu na *-i* (*Kadermasi, Vondri, Bartoši*), která do jazyka pronikla pravděpodobně vlivem ruštiny.¹⁹⁶

6.2.3 Zájmena

6.2.3.1 Zájmeno *ňákí*

Tvar neurčitého zájmena *nějaký* se v zs. češtině vyskytuje pouze v nespisovné podobě *ňákí*: *...oňi sem přijeli s Ukrajini, ňákí, a ňákí s Čechiji*,¹⁹⁷ *Ňákí slova vot, ňákí slova řeško mňe je; ňákí vjeci dávala jim; já musím maso odníst ňákí nevelkí; ...na Kafkazu tam vostali ňákí. Ňáká rod'na vostala; ...teť vklučájet muziku bum bum a nebo ňákí takoví zas*. Jedná se o jev typický pro substandardní češtinu.

¹⁹⁰ SKOPVID, 2013, s. 134.

¹⁹¹ BĚLIČ, 1972, s. 209.

¹⁹² SKOPVID, 2013, s. 134.

¹⁹³ Tj. ve škole na hodině jsem se vždycky urazila.

¹⁹⁴ SKOPVID, 2013, s. 134.

¹⁹⁵ SKOPVID, 2013, s. 134.

¹⁹⁶ V nářeční morfologii kolektivního označení rodiny v češtině se lze také setkat s podobou *Nováci*, a to ve východomoravských dialektech. In ČIŽMÁROVÁ, 2001, [online].

¹⁹⁷ SKOPVID, 2013, s. 130.

6.2.3.2 Tvar *tejch*

Tvar zájmeny *tejch* byl podle ČJA doložen v okrajovém svč. úseku na Vysokomýtsku a Náchodsku.¹⁹⁸ Izoglosa zřejmě dříve zaujímal širší svč. oblast. Příklady ze zs. češtiny: *a já se nadělám u tejch berášek* {M1}; *A u tej, u Karolini vosum* {M1}; *vložni bilo s tej stráni aš takle po vokno* {M10}; *bili f tej na fronte* {M7}; *f S'ib'ir'i tejiti zemně bili svobodni* {M9}; *A te' s tejma klucima mluvím* {M7}. Formy *tech* a *tema*, typické pro ukrč. reemigrantů, se v zs. češtině vůbec neobjevují.¹⁹⁹

6.2.3.3 Tvar *mně* v dativu

Ve vyjádření dativu osobního zájmena *já* užívají všichni informátoři pouze tvar *mně*. Je to tvar typický pro svč. nářeční oblast, kdežto ve středočeské oblasti má výraznou převahu naopak původní podoba dativu *mi*.²⁰⁰ Příklady z našeho materiálu: *...won mně dříf říkal*; *...to bilo mně tak nepřivíční to meno* {M7}; *...protože mně on malinkí tadi lítal* {M7}; *vi mně izviňte* {M10}; *tenleten dum mně postavili fčeli* {M10}; *nemůžou mně tak pomoct* {M5}; *Ňedali mně spát* {M6}; *...mně tam nevlezeš*; *...maminka mně dala adres* {M4}. Tento tvar také mohla podpořit ruština, kde obdoba tvaru *mi* není.

6.2.3.4 Tvar *fšechni*

Nom. pl. životných maskulin se vyrovnává deklinaci neživotné (a femininu), a tudíž má zájmeno *všechen* tvary pro nominativ a akuzativ plurálu pouze v podobě *fšechni*. Tento jev byl nalezen také v čechohradské češtině.²⁰¹ Srov. doklady: *fšechni takoví pismički* {M7}; *fšechni [muži] přišli bez nog* {M7}; *tam sou fšechni Češi* {M7}; *Mládenci fšechni* {M3}; *fšechni Češi* {M6}; *fšechni plemjAňiki*²⁰² {M1}.

6.2.3.5 Formant *-dle* u ukazovacích zájmen a adverbii

Při tvoření hovorových variant od slov typu *ten*, *takový*, *to*, *tady* se v jazyce Čechů Omské oblasti vyskytuje formant *-dle*, např. *...Vi si tadidle berte*; *Á todle je rumka tvá mysim*; *Á te' taki vot takovídle jak vi us*; *Tadidle si sedňi bliš*; *...uš bili fšakí tajidlenti fšákí*. Podle ČJA jsou postfixy *-le* a *-dle* typické pro celé Čechy a pro část Moravu až po řeku Svitavu.²⁰³

¹⁹⁸ Český jazykový atlas 4, 2002, s. 263.

¹⁹⁹ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 41.

²⁰⁰ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 67.

²⁰¹ MYKHAYLOVA, 2006, s. 31.

²⁰² Tj. synovce.

²⁰³ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 574.

6.2.3.6 Přivlastňovací zájmena

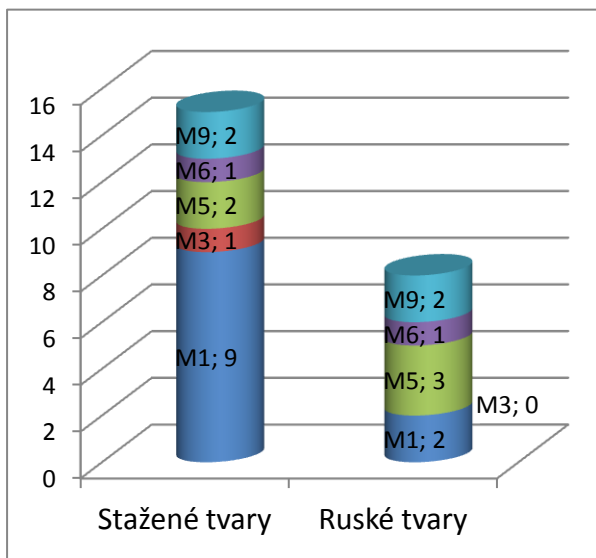
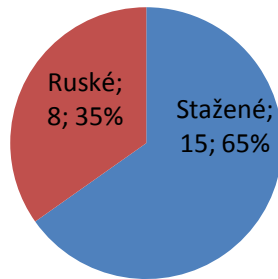
Co se týče stažených a nestažených tvarů v deklinaci přivlastňovacích zájmen *můj, tvůj, svůj*, v západosibiřské češtině převažují tvary stažené, které jsou typické pro česká nářečí v užším smyslu.²⁰⁴ Např.: *starší má sestra; ...babička má ji tak nazývala; ...tůška²⁰⁵ bila má teda Ukrajinka; ...má druhá polovina vona po náciji je Němec; svou kvartíru; ...vi ste prozívali svi koňe*. Patrný je i vliv ruštiny, protože ruské formy do zs. češtiny pronikají, např.: *Ďeduška moj* {M1}; *Moj bratr* {M6}; *tvojO, mojO, fs'o naše!* {M5}. Tyto jsou v následující tabulce počítané v druhém sloupci.

Počet výskytu českých stažených forem v přepisech celkem	Počet výskytu ruských forem v přepisech celkem
15	8
A to u mluvčích:	A to u mluvčích:
2x M9; M6; 9x M1; M3; 2x M5	3x M5; 2x M9; 2x M1; M6

²⁰⁴ BĚLIČ, 1972, s. 181.

²⁰⁵ Tj. teta.

**Počet a poměr počtu výskytu
stažených českých forem a
ruských forem v přepisech
celkem**

Zatímco u nejstarší mluvčí převažují české nestažené tvary, u ostatních mluvčích je jejich užívání vyrovnané. Nepatrně pak převládají ruské formy u mluvčí M5, což bude nejspíše zapříčiněno vlivem rodinného prostředí. Stažené tvary převažují také v chechhradské češtině.²⁰⁶

V zs. češtině se také vyskytl jeden příklad ztráty kategorie životnosti: *naše tařinki*. Tato vazba se odchyľuje od ruského jazyka, pro srovnání uvádím: наши папы. Tento jazykový rys se vyskytoval ve staré nářeční vrstvě sv. poloviny Čech. Na mateřském území tyto podoby vlivem spisovných podob silně ustupují.²⁰⁷ Pro nedostatek dalších příkladů však nelze určit, zda se jedná o pravidelný jazykový rys.

²⁰⁶ MYKHAYLOVA, 2006, s. 30.

²⁰⁷ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 41.

6.2.4 Číslovky

Číslovka *sto* zachovává v Čechách stejně jako ve spisovném jazyce staré duálové tvary *dvě stě* x *tři sta*, kdežto na Moravě pronikl plurálový tvar *sta* analogicky i do spojení s číslovkou *dvě*, tedy *dvě sta*. Tato forma je i v svč. okrajových úsecích a ve východočeských nářečích a byla doložena i v Kladsku.²⁰⁸ Takový tvar byl zachycen i v jazyce západosibiřských Čechů: ...*No, jich je desi dvje sta, dvje sta padesát něčim je ve škole* {M10}. V tomto případě se jedná o zachování českého nářečního prvku a izogloza vyměřená ČJA pravděpodobně dříve pojímala širší území. Další mluvčí {M11} nám prozradila: *A babički ja dobře pomatuju. Voba dvje*. Ruský jazyk tvar *obje* ve spojení se substantivem ženského rodu zná. Jedná se nejspíše o nedůsledné dodržování původních deklinací ve spojení s daným rodem. Podobně je tomu v mluvě jiné informátorky {M7}, u níž jsme zachytili: ...*No won má i manželku i dva d'eti; Já mam dva. Dvoje aha. Sin je i dočka*. Tvar *dvoje* je shodný s ruštinou: двое детей. Jedná se zřejmě o počínající unifikaci tvaru číslovky *dva, dvě, oba, obě* podle tvarů maskulina. Uvedené doklady jsou ale výjimečné, v řeči Čechů z Omské oblasti běžně nacházíme případy, které se neliší od spisovné formy českého jazyka na našem území, např.: *umřeli ji dvje d'efčata i dva hoši* {M6}; *dvje písmički* {M1},

V souladu s ruskou deklinací řadových číslovek se od 20 výše skloňuje pouze poslední komponent, předchozí zůstává, příp. zůstávají nesklonné, např.: ...*tisíc devjetset jedenáctim roku načali v Novohratce se fsel'at*²⁰⁹ *Čechi*.²¹⁰ (Pro srovnání: analogicky k *в тысяча девятьсот одиннадцатом году*). Podobně ...*starší tcéri, kerá bila s tisíc devjetset pruňiho; s tisíc devjetset druhího, třetího, ti se rod'ili f Čechoslovákiji*²¹¹; *Maminka vot rok tak umřela a taťinek vosumdesátprvím roku* {M11}; ...*v nojábre mňesíce, vosumdesát štvrtim roku* {M11}. Podobné tendence nesklonovat nezadní komponenty složených číslovek se ovšem projevují i v českém jazyce na mateřském území. Ruštinou je ovlivněn také tvar substantiva *rok* (*roku* jako *году*: zde lokál sg.).

²⁰⁸ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 69.

²⁰⁹ Slovo *fsel'at* pochází u ruského/ukrajinského slova *вселиться/вселитися*, což znamená nastěhovat se.

²¹⁰ СКОРВИД, 2013, s. 130.

²¹¹ СКОРВИД, 2013, s. 130.

6.2.5 Slovesa

6.2.5.1 3. osoba plurálu

Slovesa čtvrté třídy ve 3. osobě plurálu indikativu přítomného aktiva jsou nejčastěji zakončena na *-ej*. Např.: *mluvjej, stavjej, držej, křičej, cejtej* (s tvrdým *t*). Jindy se objevuje *-eji/-eji*: *viději, choději*, nebo se objevují dublety: *vistřelej/ vitřelej; třílej/strílej*. Stejně tomu tak je i v zápisech modliteb: *...же так мусей умрѣютъ брзи* [že tak musej umřít brzi], *...се май розловчим а сповцею до гробу* [se maj rozlovčit a spovšcej do grobu], *држею Коруну спиваю* [držej Korunu spivaji].

Slovesa páté třídy ve 3. osobě plurálu jsou zakončena nejčastěji na *-aj*. Např.: *...hod'inu nebo dvje ti nedaj; i tam uš sami sobje hulaj* (*hulaj* (*hulaj* zde má význam гулять, tj. „procházet se, užívat si volna“, výraz pochází z ruštiny/ukrajinštiny); *i rozmichaj to*. Ale nacházíme také podoby zakončené na *-aji*: *...voňi jej votvečaji na ruskim, a rozumňet, fšcko rozumí;*²¹² *i zalejvaji; ...mladí mušskí vobše hodně umiraj. Ná ženi vostávaj; Po kolik maj d'eři?* Slovesné tvary s koncovkami *-ej/-aj* „vytvářejí jednu ze základních izoglos vymezujících severovýchodočeskou oblast a oddělují ji tak od oblasti středočeské s koncovkami *-eji/-aji*“²¹³

Mluvčí	Počet nalezených výskytů koncovek			
	aji	aj	eji	ej
M1	0	1	0	1
M2	0	4	0	3
M3	0	0	0	3
M5	1	1	0	1
M6	0	5	0	5
M7	5	2	0	1
M9	1	3	4	2
M10	1	8	1	3
M11	0	1	0	0
Celkem	8	25	5	19

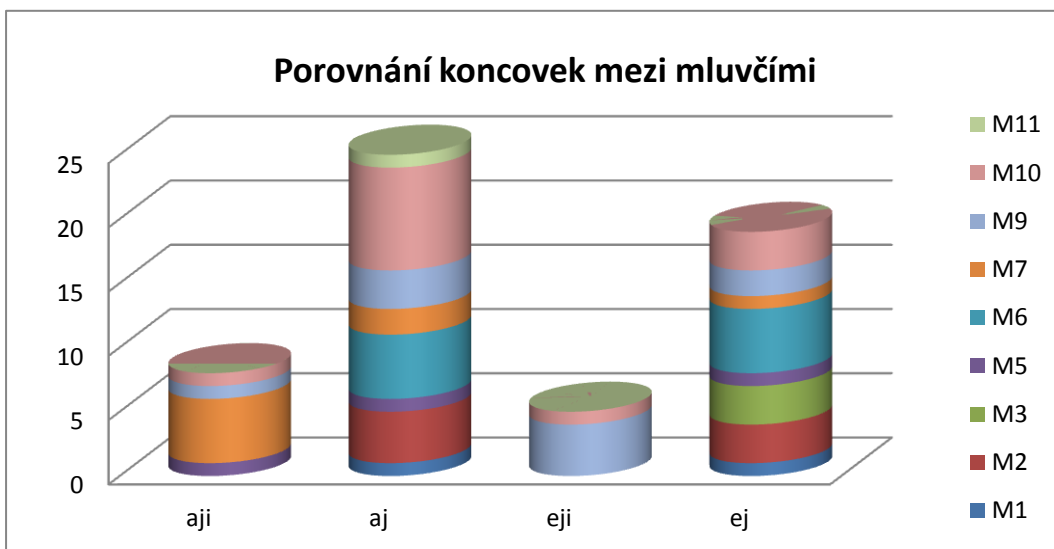
Ostatní třídy končí na *-ou*. Tvary s *-ou* se vyskytují na celém území Čech. Např.: *pak ti zas přinesou rumku; ...něgde se wodd'elujou odd'el'no; ...mouku tam nasipou ...rozmichujou;*²¹⁴ *mladí se hubičkujou; zapisujou jich; nehde žijou.*

Podle údajů shrnutých v tabulce vidíme, že v zs. češtině celkově zřetelně převládá svč. typ koncovek před středočeskými. Výjimku tvoří mluvčí M7 a M9.

²¹² СКОРВИД, 2013, s. 133.

²¹³ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 69.

²¹⁴ СКОРВИД, 2013, s. 133.

6.2.5.2 Tvary imperativu

V nahrávkách se objevují, zejména u mluvčího M10, analogické plurálové tvary imperativu na *-ite*. Např.: ...*v zejména nesebirejte, nejezd'ite; sed'ite*²¹⁵ {M10}. Tento jazykový jev byl zaznamenán i u reemigrantů z české obce Malinovka na Ukrajině. Mluvčí z Malinovky pocházeli z východních Čech. „Je zřejmé, že na východočeský okraj přesahují podoby na *-ime, -ite* jako součást velkého areálu středomoravského.“²¹⁶ U mluvčích z Malinovky se zřejmě jedná o jev převzatý z českého jazykového prostředí, protože vliv ukrajinštiny a ruštiny byl v jejich případě v morfoložické rovině minimální, navíc ve druhé ze zkoumaných českých obcí na Ukrajině, v Malé Zubovštině, tento jev nebyl doložen vůbec.²¹⁷

U Čechů ze západní Sibíře však do češtiny pronikají i imperativní tvary rusismů: ...*Vi mne izviňIte; ...Jen izviňIte mne* {M10}. A některé české singulárové tvary imperativů jsou ovlivněny ruskými podobami, např.: *sed'i*²¹⁸ (zs. čeština), садись [sad'Is] (rusky: posad' se) nebo сяди (sedni si). Vedle tvaru *sed'i* {M7} a spisovné podoby *sedni si* {M10} nacházíme také tvar *sedej* {M5}. Více imperativů se v prepisech nevyskytlo.

V Malinovce zní plurálový tvar imperativu „sedněte si“ *sedňite si*, nikoliv *sed'ite*. Můžeme proto opatrně usuzovat, že v případě západosibiřské češtiny se jedná o spojitost s ruským jazykem, ne o zachovaný prvek východočeského dialektu. Takový úsudek by potvrzovaly i další příklady: ...*d' ite spát* (rusky идите); ...*dávejte uznáme něco*²¹⁹ (rusky давайте – ‚pojd'me se něco dovědět / něco zjistit‘). Vliv ruštiny nacházíme i v dalších slovesných imperativech jako např. *přijížd'ej* (analogické k приезжай) místo očekávaného *přijed'*. Imperativ *nejezd'ite* může být původní (z

²¹⁵ Tj. sedněte si, posaďte se

²¹⁶ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 70.

²¹⁷ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 70.

²¹⁸ Mluvčí nám nabízel místa k sezení, tudíž slovo bylo míněno ve významu „sedni si, posaď se“.

²¹⁹ СКОРВИД, 2014b, s. 38.

přesahu středomoravských nářečí), avšak i v tomto případě bych se spíše přikláněla k tomu, že se jedná o vliv ruského jazyka.

6.2.5.3 Podoby slovesa pomatovat

Tak jako v ukrajinské češtině reemigrantů²²⁰ i zde jsou doloženy analogické formy *pomatovat* a *pomohat*. Např.: ...*vi pomatujete da, že Němcú*; ...*woňi to pomatovali*; ...*pomatujete bil tankoví korpus* {vše M7}; ...*a co mi pomatujeme* {M9}; ...*pomohal, abi si vzít mou maminku* {M1}; *pomohal jim wodu wozit* {M1}; *Daže pomatujem posle vojni* {M3}; *maminka jim pomohala* {M7}. Podoba *pamatovat* byla zachycena pouze jednou: *Ďedečki ja nepamatuju* {M11}, podobu *pomahat* jsme vůbec nenalezli.

6.2.5.4 Kmenotvorná přípona -uva- u sloves vzoru kupovat

V nahrávkách bylo zachyceno slovo *zmrzuvat*, utvořené podle vzoru třetí slovesné třídy *kupovat* s kmenotvornou příponou v podobě *-uva-*. V řeči Čechů Omské oblasti jsme tento jev zachytili pouze jednou, takže nelze posoudit, zda tato přípona v zs. češtině převažuje (a to i vzhledem k tomu, že jsme příponu *-ova-* zaznamenali také pouze jednou: *hubičkovat* {M1}).

.Avšak v řeči Čechů z Čechohradu jsou kmenotvorné přípony *-uva-* velice časté, K. Mykhaylova přitom usuzuje spíše na důsledek kontaktu s ukrajinštinou než na souvislost s českými nářečími na mateřském území.²²¹

V této souvislosti je zajímavé, že toto slovo používá Gennadij Švihel {M10} a stejné příjmení je doloženo také v případě Čechů z Čechohradu.²²²

6.2.6 Adverbia

6.2.6.1 Stupňování adverbíí

Při stupňování adverbíí se v češtině Omské oblasti pravděpodobně užívá tvaru zakončeného na *-ejc* dubletně s *-eji*. Doklady v obou případech však pocházejí pouze od jedné mluvčí. Příklady s *-ejc* ...*tam je ešče zimňejc* {M7}; *Ne, tam je zima, tam je zimňejc, u nás je trošku teplejc* {M7}. Přípona *-ejc* je ve shodě s většinovým územ v Čechách a byla doložena i na Kladsku.²²³ Dále je také v ukrajinské češtině reemigrantů z Malé Zubovštiny.²²⁴ Přípona *-eji*: ...*abi d'eťem potom bilo lehčeji; dicki*

²²⁰ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 72.

²²¹ MYKHAYLOVA, 2006, s. 29.

²²² MYKHAYLOVA, 2006, s. 29.

²²³ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 72.

²²⁴ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 72.

mňe je smutňeji {M7}. Přípona *-ej*, která je charakteristická pro svč. okrajová území,²²⁵ v zs. češtině v případě stupňování adverbii není v našem materiálu doložena.

6.2.6.2 Formanty *-ej(c)*, *-kej*, *-k*

U adverbia *zase* (a v jednom případě i u adjektiva *takový*) se vyskytuje formant *-ej(c)*, např.: *...teť zasejc fšechni ceni podzhihli se* {M7}; *Zejtra zasejc d'eři budou hrát jolki-palki* {M7}; *jeli sem zasej* {M4}; *potom pjeknej takej met je* {M10}. Ohledně sufixu *-ej* se zs. čeština shoduje s jazykem reemigrantů z Malinovky, stejně tak jako formant *-kej*.²²⁶ Ten se v zs. češtině vyskytuje u adverbia *teď*, velmi frekventovaně u dvou informátorek, např.: *mňe uš teťkej tři sestri umřeli* {M6}; *tak teťkej její cery* {M1}; *pomínejte mňe teťkej* {M1}; *jak teťkej molod'oš* {M1}; *teťkej pod'ivejte se* {M1}; *teťkej mladi* {M6}; *prwni teťkej rod'ila jen d'ecko* {M6}.

6.2.7 Shrnutí tvarosloví

Ve tvarosloví zs. češtiny jsme bohužel v našem materiálu nezaznamenali některé jazykové jevy typické pro svč. nářečí. Jedná se o koncovku *-ej* v instrumentálech substantiv rodu ženského, tvary rodinných jmen z adjektivních příjmení, analogické plurálové koncovky *-em*, *-ech*, *-ema* v tvrdém sklonění adjektiv podle sklonění zájmenného, koncovku *-om* v dativu jmen přivlastňujících rodině, analogické *e* slovního základu v tvarech číslovky *čtyři*, změnu *-ct* na *-st* u číslovek typu *jedenáct*, analogické *-ch* v pl. tvaru *bychme* a příponu *-ej* v komparativu příslovcí. Všechny tyto jazykové jevy zmiňují P. Jančák a J. Jančáková u českých reemigrantů z Ukrajiny.²²⁷

V tvarosloví se projevují některé jevy typické pro celé území Čech jako např. stažený tvar zájmena „nějaký“ (*ňákí*) a slovtvorný formant *dle*, některé rysy společné pro středočeskou a severovýchodočeskou oblast, jako je vyrovnání koncovky *-í* v sg. adjektiv v důsledku úžení *é>í* (např.: *Svarbi bili pjekní w Nowohratce* {M1}; *ploti bili fšechni stejní* {M7}), rysy vymezující středočeskou oblast od severovýchodočeské (koncovky sloves 3. osob pl. *-eji/-aji* proti *-ej/-aj*) dále rysy specifické pro severovýchodočeskou oblast (stažené tvary přivlastňovacích zájmen) i vlivy ruského jazyka (imperativy).

Určit frekventovanost tvaroslovných jevů v zs. češtině se ukázalo jako velmi obtížné. Některé jazykové formy se totiž v prepisech vyskytují velmi zřídka, a chybí tak dostatek

²²⁵ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 72.

²²⁶ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 72.

²²⁷ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 38–73.

materiálu pro porovnání a průkaznost jednotlivých rysů. Jen u některých jevů jsme proto mohli uvést průkaznější statistická zjištění.

Následující tabulka srovnává výskyt vybraných jevů u substantiv (kritériem výběru byly nálezy u čechohradské češtiny) u Čechů v Omské oblasti, u reemigrantů z Ukrajiny²²⁸ a u Čechů z Čechohradu.²²⁹

* Pozn. k tabulce: žádné instrumentály sg. fem. typu *ruže* ani *píseň* se v prepisech nevyskytly.

Tvaroslovný jev	Omská oblast	Malinovka a Malá Zubovčina	Čechohrad
V instr. pl. koncovka - <i>ma</i>	Tato převažuje, ale jsou i dublety s - <i>ami</i>	Zcela běžně	Převažuje
Koncovka - <i>ej</i> v instr. sg. feminin	Není doloženo*	Zcela běžně	Zcela běžně
Životnost v akuzativu pl. maskulin	Převažuje tvar shodný s nominativem (<i>na kluci</i>)	Splynutí forem	Převažuje tvar shodný s nominativem (<i>na Brňáci</i>)
Životnost v nominativu pl. maskulin	Převažují formy shodné s akuzativem (<i>naše taťínki</i>)	Převažují formy shodné s akuzativem (<i>dědečki</i>)	Převažují formy shodné s akuzativem (<i>dělníki</i>)
Koncovka - <i>a</i> u lok. subst. typu <i>hrad</i>	Pouze - <i>a</i> (ale málo příkladů)	U přejímání hotových frekventovaných tvarů	Dubletně s - <i>u</i>
Koncovka - <i>oj</i>	Dubletně s - <i>owi</i>	Pravidelná	Ojedinělý jev
Koncovka - <i>em</i>	Nelze určit	Živá a pravidelná	Dubletně s - <i>ou</i>

²²⁸ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004.

²²⁹ MYKHAYLOVA, 2006.

6.3 Syntax

Podoba syntaxe češtiny Omské oblasti je silně ovlivněna ruským jazykem, proto jsou v kapitole nejprve jazykové jevy, které pravděpodobně ruština ovlivnila, a teprve poté jsou zařazeny rysy shodné s jazykovou situací na území severovýchodočeských nářečí, kterých je minimálně.

6.3.1 Konstrukce vyjadřující vlastnictví

Zachovala se česká posesivní konstrukce se slovesem *mít* vedle z ruštiny pronikající *u koho něco je*. Často dochází ke směšování ruského a českého způsobu vyjádření vlastnictví i v rámci několika po sobě jdoucích větných celků, např. v řeči A. A. Vondry(ové): ...*i Helena nemňela d'eři taki... u y Лены даже не было детей... a y mex vot, y vsex vot – y moeï matereu desjat, desjat' deitej, ostalos' pjat',²³⁰ desed d'eřú, tak po_ česki říct... u Karolíni vosum, u Barči vosum, vot, u Barči vosum d'eřú... i fšechni vosum d'eřú, fšechni sou tetkej ešče živi.²³¹*

6.3.2 Vyjádření potřeby a nutnosti

Rovněž dochází k prolínání ruských a českých větných podob ve vyjádření potřeby či nutnosti. Zatímco čeština užívá modálních sloves *muset* a *mít*, ruština dává přednost modálnímu predikátu *nada*. České např.: ...*a di_ se mňeli... mladá pára hubičkovat* {M9}; ...*a vot vitřelej – i museli se hubičkovat* {M9}. Ruské např.: ...*já sem i sem přijela, protože kravičku nada držet – v_ rajoňe, tam kravičku nebudeš...²³²*

Jazykový jev	Mluvčí a počet výskytů ve všech přepsaných textech	Celkem
nada	4x M1; 1x M2; 2x M5; 2x M7; 1x M10; 1x M11	11
muset	3x M1; 3x M5; 2x M6; 3x M9;	11
mít	1x M7; 1x M9	2

Tabulka srovnává výskyty ruského lexému *nada* a českých modálních predikátů *muset* a *mít*. Můžeme usoudit, že *mít* se jako modální sloveso užívá velice zřídka, zatímco *muset* a *nada* jsou vyrovnané. Jenom mluvčí M9 dává jednoznačněji přednost českým variantám, mluvčí M6 zase pravděpodobně nejvíce užívá slovesa *muset*. Někdy dochází i k jejich střídání v rámci jedné výpovědi: *Nu jak, tetkej vid'íte, nada človjeka uvažat,²³³*

²³⁰ Doslovný překlad: U Leny také nebylo dětí, a u těch, u všech – u mé matky jich bylo deset, deset dětí, zůstalo jich pět...

²³¹ СКОРВИД, 2013, s. 134.

²³² СКОРВИД, 2013, s. 134.

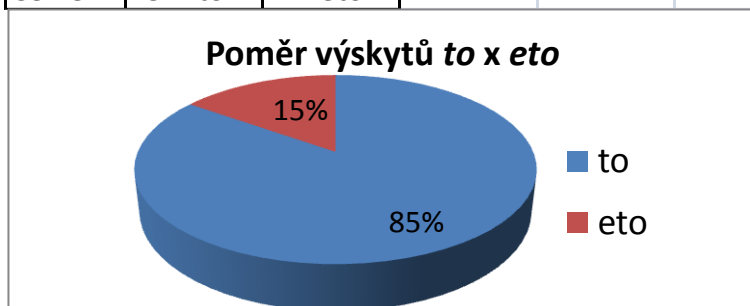
²³³ Tj. vyhledat.

kerej je kaleka,²³⁴ a dříwejc to se sšítalo tak, že jen ševce musí si vzít hrbatou ňákou, kaleku třeba. {M1}

6.3.3 Zachování zájmen *to*

Zdejší čeština si zachovala ukazovací zájmeno *to* (nejen v podmětové pozici), které se v ruštině neuzivá tak často, např.: ...*vot takoví to bilo u nás* {M11}; *uš se fšechno se to za...- zapomatovalo*²³⁵ {M3}; ...*vot zrouna to vi... vilítává to s pam'eři* {M1}; *Nu to bilo, já nevim. Ešče do r'evol'Ucii* {M4}; *i tak polučá se to, že...*²³⁶ Četnost zaznamenává tato tabulka:

Lexém	Mluvčí a počet výskytů							
to	13x M1; 11x M2; 4x M3; 4x M4; 16x M5; 17x M6; 34x M7; 21x M9; 13x M10; 1x M11							
eto	3x M1; 3x M3; 2x M4; 4x M5; 3x M6; 4x M7; 4x M9; 1x M10							
Celkem	134x to	24x eto						

6.3.4 Reflexivní slovesa

6.3.4.1 Zachování zvrtného zájmen *se* při nevyjádřeném podmětu a konstrukce *se slovesem ve formě 2. os. sg.*

Zachování konstrukcí se zvrtným zájmenem *se* při nevyjádřeném podmětu je v našem materiálu výrazné především v promluvě A. A. Vondry(ové), když vysvětluje, jak uvařit polévku kyselačku: *Vot, já vám to... nu, já to řeknu po česki... Tuuče se másuo... potuuče se másuo, vileje se, másuo se ubere... uvařej se kartoški, trošičku ve vode se uvařej a potom... takovej listEjček²³⁷ nařežeš, knedlički hodíš... uvaříš... maso se podžári, zaleješ...*²³⁸ Další příklad najdeme v řeči F. A. Schillera: *V dvanáct... hod'in noci zd'elávali wjenek... vot posle... jak se zd'elá wjenek – patOm požalujsta...*²³⁹

²³⁴ Tj. mrzák.

²³⁵ Z ruského запомнить = zapomenout.

²³⁶ СКОРВИД, 2013, s. 135.

²³⁷ Přízvuk není na první slabice.

²³⁸ СКОРВИД, 2013, s. 135.

²³⁹ СКОРВИД, 2013, s. 135.

Zatímco v ukrč. je velmi rozšířeným přejatým syntaktickým rysem neosobní konstrukce se slovesem ve formě 2. os. sg.,²⁴⁰ v zs. češtině jsme tento jev našli pouze ve dvou případech: *Jedeš na zápis* {M3}; *f tej vesnici zajedeš tam, pustíš vajíčko* {M1}. Pro důkladnější srovnání by byl žádoucí rozsáhlejší materiál.

6.3.5 Zachování osobních zájmen v pozici podmětu

Pravděpodobně pod dlouholetým vlivem ruštiny a ukrajinštiny se v mnoha výpovědích zachovávají osobní zájmena v pozici podmětu, jelikož ruština ani ukrajinština neužívají, tak jako čeština, různé tvary pomocného slovesa *byť*, z nichž by byl podmět zřejmý. Částečně zde ovšem může hrát roli i snaha mluvčího podmět zdůraznit, stejně jako v mluvené češtině na mateřském území. Např.: *Mi sme dřif, diž ve vesnici žili. ...diž já sem chodila do prvního klasa; A potom neš mi sme virostli uš to pořichu, pořichu ušlo. No co mi sme ji nezapsali, diš ona spívala* {M7}. *A babičku wona mňela Česku; Wona vračem²⁴¹ d'elá; A mi sme uš přivikli* {M10}; *...v noci maminka vstane, i nasipe, to wona říká, že to přinesl Ježišek jíst'* {M9}; *já sem mňela bratra staršiho* {M1}.

6.3.6 Spojka *i a a*

Vlivem ruštiny převládá u většiny mluvčích spojka *i*:

- a) ve významu prostě slučovacím, např.: *...vot tam sem na vostok často jézdil i sloužil sem tam na vostoku* {M10}; *No uoři mňe nosili met i já sem jivo jim prodával* {M2}; *i mi jich kupujem i potom jim doma sadíme do uliki²⁴²* {M10}; *uš bilo psát i te' uš i internet a fšechno* {M7}; *vona tam vdala se i za manželem tam ujela; mluvim i píšu nu na trojki no* {M7}; *d'evčata d'áli speciál'no kitki i pentlički vješili svím klucam* {M9}; *A slováckej i českéj jazik sou podobni?* {M2}
- b) ve větách s významem přičleňování, např. *...kluci i d'efčata bili s pendličkama uš* {M9}; *on zmňeňil i vieru, i meno* {M11}; *Má tadi céru, i wnučki, i ze'* {M5}; *Tak i dneska můžeme fšeci trošku po rumečce, po šestáčku²⁴³ vipit* {M5}. ČJA 5, s. 461–462 uvádí výsledky výzkumu konkurence spojek u slučovacího poměru s odstínem přidružování, avšak respondentům byla při výzkumu nabídnuta jen omezená škála odpovědí (viz s. 461), proto s výsledky v ČJA nesrovnáváme.

V těchto případech dávají spojce *a* přednost mluvčí M1, M7 a M10.

Spojka *a* převládá:

²⁴⁰ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 122.

²⁴¹ Tj. lékař.

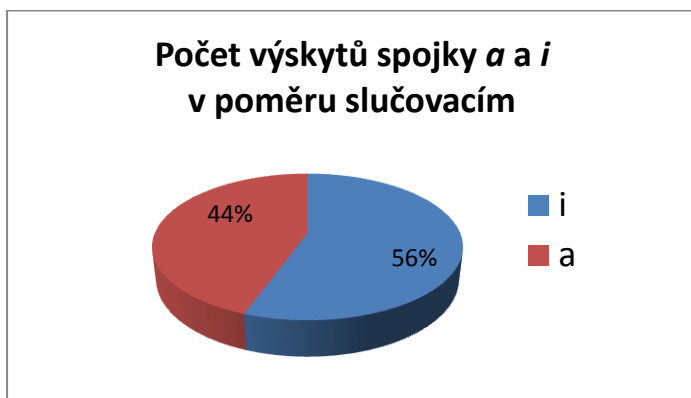
²⁴² Tj. posadíme do úlu.

²⁴³ Tj. rumečka, šestáček, sklenička na alkohol, panák.

- a) ve významu slučovacím ve spojení s adverbium *potom*, *taki* např.: *A potOm on tam fSemEnouce si našel nevjEstu* {M6}; *A potom sem se sem stejně sem vrátila.* {M1}; *A potom už načali míň* {M11}; *A taki má druhá polovina* {M6}; *A taki tařinek bil ruskej* {M5}. Spojení *i potom* bylo zaznamenáno pouze u dvou mluvčích – M9 a M10, *i taki* užívá a zároveň důsledně dodržuje pouze mluvčí M9.
- b) ve větách s významem odporovacím se zřejmě vlivem ruštiny téměř vždy objevuje spojka *a*, např.: *...tak sem si vo tom dumala. A teř už nepomatuju* {M5}; *Á KiselOva, já teřka sem, a bila sem Vondrová* {M6}; *U nás jedni, dva, to je špatně. A pjet, štiri to je pjekně. A tam na oborot v Hermániji* {M6}; *...mí rodiřteli mňeli šest, i vo ten ráz mňeli Čechi šest, vósum, pjet samo málo bude. Á teř taki vot takovidle jak vi us, jeden, dva* {M10}; *No woňi dřiv bili vmíst'e, a teř sou rázni strani* {M2}. Oproti tomu spojka *ale* byla zachycena pouze jednou u mluvčího M10.

Situaci shrnuje tabulka níže, prezentující konkurenci spojek *a* a *i* na vzorku 160 slov náhodně vybraného souvislého textu.²⁴⁴

Mluvčí	Počet výskytů ve 160 slovech souvislého textu		
	Ve významu slučovacím		Ve významu odporovacím
	spojka <i>a</i>	spojka <i>i</i>	spojka <i>a</i>
M1	2	1	2
M4	0	4	2
M5	2	5	3
M6	2	3	2
M7	3	2	1
M9	3	3	1
M10	4	2	3
Celkem	16	20	14

²⁴⁴ Mluvčí M2 a M3 nebyli zahrnuti, protože se jedná o rozhovory, nikoliv o souvislé výpovědi.

6.3.7 Předložka *o* a *na* při porovnávání věku

Při porovnávání věku mezi lidmi se v zs. češtině užívá stejně jako v ruštině pouze prepozice *na*. Např.: ...*on na pjet let byl starší než já; Na pjet let. No rozumíte; No Stánská Léna, na pjet let je mladší než ja.*

6.3.8 Slovesná vazba s příslovečným určením a předložkou *po*

Jedná se o vliv ruštiny, případně ukrajinštiny.²⁴⁵ V těchto případech se v zs. češtině jedná o důsledně dodržovaný jazykový rys, např.: ...*s wnukama po-česki mluwi* {M11}; *fšechno po-česki* {M6}; *misliš i mluviš sám sebou po ruski* {M2}; *ona po ruski piše* {M5}. Výjimky, tedy užití takového příslovečného určení bez předložky *po*, byly zaznamenány pouze u dvou mluvčích – M1 a M11: *Hde ruski, hde česki, tot sem i po ruski dvojki mňela* {M11}; *Teťička říkala otčenáš česki... po česki* {M1}. Tento jev, tj. přejetí cizí předložkové vazby v tomto typu příslovečného určení, byl zachycen také v ukrajinské češtině reemigrantů.²⁴⁶

6.3.9 Prepozice *posle*

Tato vazba převzaná z ruštiny odpovídá české předložce *po* (v časovém významu), ve spojení s příslovcem *včera* znamená ‚předevčirem‘: *poslefčera svou teťičku sme pochovali* {M1}; *diš posle vojni* {M7}; *pomatujem posle vojni* {M3}. Prepozice *po* se v tomto významu v prepisech vůbec neobjevuje.

6.3.10 Částice *daže*

Místo české částice *dokonce/ ba i* se v zs. češtině výhradně objevuje ruská varianta *daže*, např.: *Múj mužík daže do arm'iji šel i mňel hromaňiku* {M1}; *u Leni daže ňE byuo d'et'Ej* {M1}; *Von daže i mluvi* {M11}; *daže ma babička* {M9}; *Daže pomatujem* {M3}; *Já daže sem jezďil* {M4}. České ekvivalenty se v tomto případě vůbec neobjevují.

6.3.11 Spojka a částice *choť*

V přípustkových větách je obvyklá česká spojka *i když, přestože* atd. nahrazena spojkou přejatou z ruštiny: *a jet nada, choť i ne chvatit* {M7}; *trošku choť pomatujem* {M7}. *Choť* se v ruském jazyce dále užívá ve významu příslovce *alespoň, aspoň, třeba*. Frekventovaně se tento lexém vyskytuje v ukrajinské češtině reemigrantů i

²⁴⁵ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 122.

²⁴⁶ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 122.

v čechohradské češtině.²⁴⁷ Oproti tomu jsme v zs. češtině našli doklady pouze u jedné mluvčí. Česká spojka *i když* a ostatní české ekvivalenty však v nahrávkách vůbec nebyly zachyceny. ČJA 5, s. 472–473, prezentuje výzkum spojek v přípustkovém vztahu; pro české území a většinu Moravy zaznamenává spojky *třeba, i když*, jen ve slezských nářečích a v severním úseku Valašska dominuje *choť*. Vzhledem k absenci dalších rysů slezské nářeční skupiny v našem materiálu interpretujeme výskyt spojky a částice *choť* v západosibiřské češtině jako důsledek kontaktu s ruštinou.

6.3.12 Vazba s infinitivem po spojce *abi*

Jedná se o ruskou syntaktickou vazbu. V zs. češtině jsme ji našli pouze dubletně s českou vedlejší větou u jedné mluvčí: ...*abi si s bratrem zarabotat* {M1}; *abi ned'elat* {M1}; *abi si vzít mou maminku* {M1}. Ale také: *abi wostala wona* {M1}; *abi nestráceli tihle* {M1}. U ostatních informátorů zůstalo v těchto případech vždy sloveso v minulém čase, vybrané příklady: *abi won rozumil* {M11}; *abi peníze bili* {M5}; *abi tam bilo* {M10}; *abi bil chleba pjeknej* {M10}; *abi woňi d'áli* {M7}; *abi nás voďila fšude* {M7}; *abi velká mašIna nemohla projet* {M7}. V našem materiálu tedy poměrně jednoznačně převažuje v těchto případech česká vedlejší věta.

6.3.13 Rysy shodné s jazykovou situací na území severovýchodočeských nářečí

Pravidelně se odsouvá předložka *v* ve spojení s číslovkou označující letopočet. Ukázky viz kapitola **Tvarosloví, Číslovky**.

Tzv. zřetelový infinitiv, vyskytující se, podle ČJA 5, s. 478–479, zejména na východní polovině Moravy a na západě Čech, ale doložený i na severních okrajích severovýchodočeské nářeční skupiny, v řeči Čechů z Omské oblasti v našem materiálu objevil, avšak pouze v jediném dokladu: *Poňimat, poňimáme*. {M9; z rus. Rozumět, rozumíme.}.

Konstrukce uvádějící věk je pravděpodobně shodná s výskytem na území českého národního jazyka (srov. ČJA 5, s. 494): *sedum let jemu bilo* {M1}; *jí devatenact let je* {M6}; *uš jí teřka je dvacet šest let* {M6}.

V prepisech se u všech mluvčích vyskytuje navazovací částice *tak* (srov. ČJA 5, s. 484), např.: *tak sme i mluvili* {M11}; *Nu, tak kak v HermAňiji* {M6}; *diš sem višla zamuš, tak potOm uš sme po ruski víc mluvili* {M6}; *její maminka, tak i won* {M5}; *Hdi zacht'eli,*

²⁴⁷ MYKHAYLOVA, 2006, s. 47.

tak i jedou {M2}; *Tak vi co, pješki* {M10}; *tak oňi fšechni vihnali* {M7}, která je charakteristická pro západní území od linie sledující města Šumperk, Boskovice, Brno a Mikulov.²⁴⁸

Záporový genitiv, partitivní genitiv, plurál úcty (srov. ČJA 5) ani další rysy shodné se svč. nářečními syntaktickými rysy jsme nenalezli.

6.3.14 Shrnutí syntaxe

Rysy typické podle ČJA pro svč. nářeční oblast jsme v zs. češtině buď nezachytili vůbec (např. konstrukce s nadměrným zájmenným genitivem) nebo pouze v jednom případě (věty s vytčeným zřetelovým infinitivem). Jediný jazykový rys svč. nářeční oblasti, který se v zs. češtině pravidelně dodržuje, je odsouvání předložky *v* ve spojení s letopočtem. Podobně je tomu i v chechhradské češtině.²⁴⁹

Mnohem více rysů do zs. češtiny proniklo z ruského jazyka: spojka *i* na místě českého *a*, běžné odporovací *a* na místě českého *ale*, slovesná vazba s příslovečným určením a předložkou *po*, vyjádření potřeby a nutnosti ruskou modální konstrukcí s *nada* a předložka *u* místo slovesa *mít* v případech vyjadřujících vlastnictví aj.

Na rozdíl od chechhradské češtiny nejsou v zs. češtině, soudě podle našeho materiálu, ukrajinské ukazovací částice *ot, oto, otak* ani kauzální spojka *bo*.²⁵⁰ „Spojka *bo* se velmi frekventovaně vyskytuje také v ukrajinské češtině reemigrantů.“²⁵¹ Pro chechhradskou češtinu je dále typický infinitiv ve vedlejších větách účelových po spojce *abi* místo určitého tvaru slovesa v minulém čase.²⁵² Toto pravidlo ruské syntaxe sem pravděpodobně proniklo výrazněji, na rozdíl od ukrč. a zs. češtiny, kde byl tento rys nalezen pouze ve výjimečných případech.

Syntaktické jevy, které bylo možné se stavem v ukrajinské češtině srovnat na základě dostupné literatury, jsou uvedeny v následující tabulce:

²⁴⁸ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 484.

²⁴⁹ MYKHAYLOVA, 2006, s. 43.

²⁵⁰ MYKHAYLOVA, 2006, s. 46.

²⁵¹ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 121.

²⁵² MYKHAYLOVA, 2006, s. 47.

Syntaktický jev	Omská oblast	Malinovka a Malá Zubovčina	Čechohrad
záporná spojka a částice <i>dibi ne</i>	Není	Zcela běžně	Není
příčinná či důvodová spojka <i>bo</i>	Není	Zcela běžně	Zcela běžně
instrumentál místo spojky <i>jako</i> (<i>pracuje učitelkou</i>)	Zcela běžně	Zcela běžně	Zcela běžně
spojka <i>i</i> v poměru slučovacím	Frekventovanější než spojka "a"	Zcela běžně	Zcela běžně
spojka <i>a</i> na místě české spojky <i>ale</i>	Zcela běžně	Zcela běžně	Neuvedeno
Spojka <i>choť</i>	Ano, ale málo příkladů	Zcela běžně	Zcela běžně

Podle tabulky můžeme usoudit, že vliv ukrajinského jazyka je podle očekávání v případě našimi nahrávkami zachycené zs. češtiny relativně nejmenší, protože *dibi ne* i *bo* jsou rysy přejaté z ukrajinštiny. Na druhé straně je v zs. češtině mnoho syntaktických jevů ovlivněno ruštinou.

6.4 Lexikum

Tato kapitola je rozdělena na slova nářečně příznaková, germanismy a ruské a ukrajinské lexikum. Lexikální rovinu ovšem sledujeme jen okrajově, a to v souladu se zadáním diplomové práce. Protože ruské a ukrajinské lexikum není možné od sebe zcela striktně oddělit, je jim věnována společná podkapitola, kde je dále vysvětleno, zda se jedná spíše o vliv ukrajinštiny, nebo ruštiny. Vzhledem k tomu, že nebylo možné udělat dotazníkový výzkum a čerpáme pouze z nahrávek, objevila se některá slova pouze jednou, a nebylo tedy možné ověřit jejich frekventovanost nebo (v případě ukrajinských a ruských vlivů) jejich dubletní výskyt s případným českým ekvivalentem. V případě, že byl daný lexém v nahrávkách zachycen u všech nebo u většiny mluvčích, jednotlivé informátory (či odkaz na odborné články S. S. Skorvida) u něj neuvádím.

6.4.1 Slova nářečně příznaková

V dialektu Čechů z Omské oblasti nalezneme mnoho prvků ze severovýchodočeského nářečí, a to včetně lexikální roviny. Informaci o lokalizaci nářečního lexému čerpám z *Českého jazykového atlasu*. Zároveň si uvědomuji, že v době, kdy naši krajané odcházeli v Čech, mohlo být územní rozšíření jevů jiné.

V nahrávkách jsme našli následující lokalizovatelné severovýchodočeské lexémy: ...na *svarbje kluci*; ...na *svarbje d'elali křepáče* {M8}²⁵³; ...*přes Novohrat je stezička*²⁵⁴.

Lexém *svarba* (svatba) se dle ČJA²⁵⁵ vyskytuje kromě severovýchodních Čech také na Vysočině a na Doudlebsku a jde o pojmenování svatby jako celku, tedy o souhrn obřadů a úkonů provázejících vstup do manželského stavu, nikoliv pouze o pojmenování svatebního obřadu. „Disimilovaná podoba *svarba* zaujímá zvláště Chodsko a zč. okraj, vých. polovinu Čech a celou záp. polovinu Moravy.“²⁵⁶

O lexému *stezka*, *stezička* se v ČJA můžeme dočíst: „Kompaktní areály tvoří pojmenování *pěšina*, dokládající se z celých Čech (s malým přesahem na jz. Moravu) s výjimkou vých. poloviny nářečí severovýchodočeského. Oblast ležící mezi těmito areály patří pojmenováním tvořeným od slovního základu *stez-/stež-*. Derivát *stezka*

²⁵³ Mluvčí M8 je zaznamenána v této nahrávce: DW_C0070.wav.

²⁵⁴ Z písničky. Známá česká varianta této písničky zní Okolo Frýdku cestička.

²⁵⁵ *Český jazykový atlas 1*, 1992, s. 87.

²⁵⁶ *Český jazykový atlas 1*, 1992, s. 86.

zaujímá sev. část tohoto areálu (zhruba stř. úsek nář. svč.), na ostatním území směrem na jih byla doložena starobylá slovtvorná obměna stežka.²⁵⁷

Lexém *křepáče* zřejmě pochází ze slova *křapáč* a jedná se o označení pro bramborák. Stejný výraz užívá také česká komunita v obci Lobanovo (dříve Bohemka) na Krymu.²⁵⁸ Vzhledem k tomu, že v obou oblastech Češi pocházejí ze severovýchodních Čech, je pravděpodobné, že se jedná o severovýchodočeské nářeční lexikum.²⁵⁹

Itrnice {M8}, výraz pro jitrnici, „zahrnuje celé území východně od linie Prostějov – Mikulov, nekompatní oblasti vytváří ještě na severovýchodních a jihozápadních okrajích Čech.“²⁶⁰

Z pokrmů Čechů v Omské oblasti jsme dále zaznamenali *netik/nitik* {M8}. Ingredience v tomto pokrmu se v českých zemích lišily kraj od kraje. Na luhačovském Zálesí to byly rozvařené brambory ve vodě zahuštěné moukou; na Kyjovsku bramborová kaše, obvykle posypaná mákem, u Slavkova do ní také přidávali škvarky.²⁶¹ Pokrm se nazýval *netik* na Litomyšlsku.²⁶²

Pro označení švestky užívají Češi v Omské oblasti výraz *slíva* {M2, M5, M6}. Jde o původní pojmenování jakékoli švestky, které se později v některých oblastech specifikovalo jako označení jen pro určitý druh. „Zajímavé je, že pouze v svč. nář. byl zaznamenán každý výskyt slova *slíva*, a to i ve významu plodu, který jde špatně od pecky (především na Litomyšlsku).“²⁶³ Dodatečně také mohla působit skutečnost, že *slíva* je označení pro švestku také v ruštině.

V jedné nahrávce jsme zaznamenali slovní spojení *šklubat husi* {M1}. Sloveso *šklubat* popsal také P. Jančák ve svém článku *Čeština v Ivanově Sele v Jugoslávii*.²⁶⁴ Jančák výraz *šklubat* však neřadí do východočeského lexika, ale neurčité do skupiny slov, které se odlišují od spisovného jazyka, mapuje výskyt formy *šklubat* do oblastí pásu severovýchodočeské a středomoravské nářeční skupiny, na zbývajícím českém území v užším smyslu se vyskytuje podle ČJA výhradně podoba *škubat*.²⁶⁵

²⁵⁷ Český jazykový atlas 2, 1997, s. 324.

²⁵⁸ ŘEZNÍČKOVÁ, 2010 [online].

²⁵⁹ ČJA tento výraz nezachycuje.

²⁶⁰ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 364.

²⁶¹ MACHEK, 1945 [online].

²⁶² MACHEK, 1945 [online].

²⁶³ Český jazykový atlas 2, 1997, s. 52.

²⁶⁴ JANČÁK, 1971, s. 241–257.

²⁶⁵ Český jazykový atlas 5, 2005, s. 384–385.

Pro označení krocana užívají západosibiřští Češi lexém *t'opan*, který se podle ČJA vyskytuje zejména ve východočeské oblasti a „byl zachycen již jen ve zbytcích“.²⁶⁶ V případě kachen dávají jednoznačně přednost slovu *kačeni* {obě slova M2, M5, M6}.

6.4.2 Vliv němčiny

V nahrávkách se vyskytují germanismy obvyklé i na českém území, např. *richtovat* (dělat něco); *koštovat*;²⁶⁷ *pučovat* {M1, M10}. Německého původu je také slovo *trašpánka*, které se však do českého nářečí dostalo jistě ze sibiřské ruštiny a z ní proniklo i do kazašského jazyka v podobě *трашпенке*. Pravděpodobně vzniklo spojením lexémů *Straße* + *Bank* („cesta + lavice“). Ve slovníku ruských nářečí Omského regionu se jeho význam vysvětluje takto: „*Пароконная брочка с деревянным кузовом для повозки зерна.*“²⁶⁸ V nahrávce o trašpánce mluví paní Ejchgom {M11}: ...*vozejček to je jak dlouhej a trašpánka, to je jak dle dvouch. Ne dvoukolka, vona je na štírech kolech.*

Z vyprávění o Velikonocích: ...*jednu ned'eli kluci nás šmrkostovali, d'efčat* {M1}: Jedná se, dle Českého jazykového atlasu, o *šmerkúst*, což v severovýchodočeském nářečí znamená ‚koledu‘ nebo ‚pomlázku‘. Samotné slovo *šmerkúst* pak pochází z německého slova *Schmeckostern*²⁶⁹ (‚pomlázka‘).

Krchov {M6, M7} – z německého *Kirchhof* (střněm. *Kerchhof*), označení pro obezděnou prostorou kolem kostela. Komponent *-hof* byl ztotožněn s českým sufixem *-ov*, charakteristickým pro místní jména.²⁷⁰

Houbička {M2, M5, M6} – pravděpodobně vzniklo ze slova *holbička*, odvozené od *holby*, staré jednotky pro kapaliny. Výraz pochází z německého slova *halbe*, polovina.²⁷¹ Krajané uvedli, že *houbička* je kovová nádoba pro nápoje. Vývoj slova by snad mohl ukazovat na někdejší přítomnost tvrdého *l*.

Fusekle – lexém pochází z německého *Fußsocke*.²⁷² V zs. češtině se tak říká tlustým ponožkám z vlny {M1}.²⁷³

²⁶⁶ Český jazykový atlas 3, 1999, s. 542.

²⁶⁷ СКОРВИД, 2013, s. 134.

²⁶⁸ Povož pro dva koně s dřevěnou korbou, který sloužil pro svážení obilí.

²⁶⁹ Český jazykový atlas 2, 1997, s. 456.

²⁷⁰ Český jazykový atlas 2, 1997, s. 412.

²⁷¹ PETRÁČKOVÁ – KRAUS et al., 1995, s. 445.

²⁷² PETRÁČKOVÁ – KRAUS et al., 1995, s. 421.

²⁷³ Paní Vondra dále uvedla, že dříve ani jiné ponožky nebyly, jenom *vonuce*.

6.4.3 Vliv ukrajinštiny a ruštiny

Vlivem prostředí, kterým byla česká komunita nejprve v Čechohradu a potom také na Sibiři obklopena, se do západosibiřského nářečí českého jazyka dostalo velké množství rusismů, méně pak ukrajinského lexika. Přejímání těchto prvků, co se ruského jazyka týče, probíhá samozřejmě dodnes.

6.4.3.1 Ukrajinské lexikum

Slovo, u něhož lze jednoznačně určit, že se do zs. češtiny dostalo z ukrajinštiny, bylo v nahrávkách zachyceno pouze jedno. Zajímavé je, že jej krajané z Omské oblasti považují za český lexém: ...*Árbus eto po-ruski. A mi říkáme po-česki kavUni* {M2}. V tomto případě se jedná o ukrajinské slovo tureckého původu *kavun*, což česky znamená ‚meloun‘. *KavUn* v podobě *kavoun* je běžně užíván také v chechhradské češtině.²⁷⁴

6.4.3.2 Ruské nebo ukrajinské lexikum

Místo ‚přijet na návštěvu‘ říkají západosibiřští Češi v *hosti* (rusky в гости, ukr. в гості), např.: *Zvou mne v hosti, přijížd'ej, přijížd'ej*²⁷⁵ {M10}; *won v hosti jezdil* {M2}. Dále se v nahrávkách vyskytuje slovo *rossadník*: *Do rossadníku, abi tam bilo, na plán viwážim* {M10}. Lexém pochází z ukrajinského розсадник nebo ruského рассадник a znamená ‚záhon‘. Dále sem řadíme lexém *mohili*, tj. hroby, ukr. могили, rus. могилы: *chodíme na mohilki* {M1}.

6.4.3.3 Ruské lexikum

Frekvence užívání rusismů se v hovorech jednotlivých mluvčích liší, zpravidla čím mladší je mluvčí, tím více má rusismů. Často se však u většiny z nich jedná o stejné lexémy.

U substantiv se jedná o názvy měsíců (např.: *sídmího nojabra* = sedmého listopadu atd.), o označení předmětů, které na počátku dvacátého století nebyly samozřejmostí nebo vůbec neexistovaly, např.: *aftobus, mašina, električestvo, motorka*.²⁷⁶ Dále se jedná o některá substantiva, která souvisí s běžným chodem života, např.: *žízn* {M10}, z ruského *žizn* (‚život‘), *dorOžniki* {M10} (‚někdo, kdo se stará o výstavbu a provoz komunikací‘), *chodaki* (z rus. *ходок, ходоки*, {M4} ‚ti, co chodí pěšky za nějakým

²⁷⁴ МЫКХАЙЛОВА, 2006, s. 39.

²⁷⁵ Pravděpodobně se jedná o doslovný překlad věty z ruštiny: Зовут меня в гости: приезжай, приезжай.

²⁷⁶ V ruštině *моторка* znamená ‚motorový člun‘.

účelem, jdou nalehko'), v těchto případech jsou slova vyslovována i s měkčeným ruským *k*.²⁷⁷ Pro označení přítele, kamaráda užívají krajané v Omské oblasti lexém *druh*: ...*ten druh na svarbu pozval* {M10}.

U sloves je to například *zabáňit* (,vykoupat') {M10}, vycházející z ruského substantiva *báňa* (,lázeň') {M10}, *nepoňimáte* (,nerozumíte') {M5, M10}, *wobid'it* (,urazit') {M10, M7}, *načínat* (,začínat') {M4, M6, M10, M11}, *kípit* (,vařit se, vřít') {M10} nebo *izviňIte* (,promiňte') {M10}.

Z ostatních ohebných slovních druhů je to například způsob vyjádření českého slovního spojení „jeden druhému“, pro něž se v zs. češtině užívá ruské *друг другу* v podobě *druh druhu*, např.: ...*řikali, že poňimaje druh druhu*²⁷⁸; ...*woňi aňi neznali druh druha* {M6}; *voňi pomohali druh druhu* {M11}.

Nejvíce ruských slov pak do západosibiřské češtiny proniká u všech mluvčích v případě neohebných slovních druhů jako *kak* (,jak'), *óčeň* (,velmi'), *kaňešno* (,samozřejmě'), *poráznomu* (z *по-разному*, tj. ,různě'). Velmi frekventovaně se vyskytuje slovo *vot* (,tady, tedy, tak').

6.4.4 Antroponyma

Zvláštní kapitolu tvoří vlastní jména, přesněji řečeno hypokoristika. Úředně totiž Češi v Omské oblasti zapisovali svá jména v ruské podobě, jež byla nejbližší k tomu, jak se pak oslovovali navzájem mezi sebou. Například Ivan Kadermas {M2} uvedl: *V do-v dokumentách psali naprImer Anton, to je Tonda řikali. Anton, no. Fjodor značit Franta, po ruski Fjodor a po-česki Franta. (...) Nó, Viktor to je ruskí a po-česki řikali Vinca. (...) No u nás psali Viktor a tak mezi sebou řikali Vinca. Ivanovi tak řikali buď Váňa, Honza nebo Jeňik, Josifu Joška, Tasji a Anastasji Stáza, Varvaře Barča.*

Jinou než ruskou úředně zapsanou podobu křestního jména provázely komplikace, jak uvedla Maria I. Kiselova {M6}: *Nu u mňe sestrA nejstarši, řikali ji Aneška po-česki, Ah-Ahnesa. I zapsaní bilo Ahnesa, Aneška. A potom načala diš robOtatit*²⁷⁹, *psali ji Anna fšude i Áňa i Ana i tak i tak. A diš ucházela na pensiju tak mňela kaňitel*²⁸⁰ *velkou,*

²⁷⁷ Protože v ruštině *k* patří mezi měkké konsonanty.

²⁷⁸ СКОРВИД, 2013, s. 134.

²⁷⁹ Tj. pracovat.

²⁸⁰ Tj. bylo zdlouhavé/nekonečné.

nemohla se dobit pravilno²⁸¹, jak... koukali po pasportu,²⁸² tak je napsaná (...), po druhému po-ruski,²⁸³ a tak vona neš-neš se to dobila, tolik jezďila.

Co se týče příjmení, která si krajané přinesli z Čech, zaznamenali jsme tato: *Kadermas*, *Balaš*, *Bartoš*, *Švenc*, *Příbyl*, *Vondra*, *Jander*, *Šiller*, *Švihel*, *Trpkoš*, *Pirkl*. Zajímavé je, že příjmení *Švihel* a *Pirkl* byla také zaznamenána v Čechohradu u Melitopole v diplomové práci K. Mykhaylové.²⁸⁴

6.4.5 Západosibiřská čeština

Naše nahrávky také zachytily slova, které se mi nikde jinde nepodařilo dohledat. Jedná se o ovce, v Omské oblasti jim všichni potomci českých krajanů říkají *beráški*, např.: *...bili tadi hodně berášek, a wot teh berášek molod'oš* {M1}; *...to u krau, to dojárkou, to u berášek* {M7}. Dalším slovem je výraz pro zajíce – *trusi*. Mluvčí M2 uvedl, že rusky říkají *zajci* (nominativ sg. заяц),²⁸⁵ ale česky *trusi*. *Trus* však v ruštině znamená ‚zbabělec‘, lexém je tak s velkou pravděpodobností, i přes tvrzení omských Čechů, ruského původu.

Zajímavé je rovněž místní označení rudé armády – *červená armija*. To je složeno z kombinace českého lexému „červená“ a rusismu „armija“.

6.4.6 Shrnutí lexika

Slova společná nářečím a běžné mluvě v Čechách, na rozdíl od paralelních oblastních moravských tautonym, tvoří v zs. češtině nevelkou, ale z hlediska jazykového zeměpisu jistě významnou skupinu. Jde například o tyto lexémy: *knedlik*, *drát peří*, *brambory*, *materídouška*, *vesnice*, *kmotřička*, *hubičkovat se*. *Hubičkovat se* se podle ČJA objevuje na území Čech pouze u starší generace.²⁸⁶ Dubletně se v zs. češtině objevují lexémy *kvítka* a *kitki*. Oproti tomu v ukrč. reemigrantů byla doložena pouze forma *kitki*.²⁸⁷

Z lexémů společných české a severovýchodočeské oblasti jsme zachytili *kačátko*, *šerednej*, ze severovýchodočeských je to *hoch*, *vobuj*, *svarba*, z východočeské *stezička*, *t'opan*, *šklubat husi*. Některá z nich jsou lokalizovatelná podle dat v ČJA spíše do východnější poloviny severovýchodočeské nářeční skupiny. Ze slov charakteristických podle ČJA pro východočeské okrajové oblasti jsme žádné slovo nezaznamenali.

²⁸¹ Tj. dobýt práva.

²⁸² Tj. pas.

²⁸³ Tj. jednou je napsaná a jinde rusky.

²⁸⁴ MYKHAYLOVA, 2006, s. 35.

²⁸⁵ Pro srovnání uvádím také ukrajinské slovo заець.

²⁸⁶ Český jazykový atlas I, 1992, s. 96.

²⁸⁷ JANČÁK – JANČÁKOVÁ, 2004, s. 84.

Germanismy se v nahrávkách objevují zřídka a jedná se o lexémy, které si krajané přinesli už z českého prostředí.

Z ukrajinštiny jsme zaznamenali pouze slovo *kavUn* ‚meloun‘.

Velké množství lexikálních jednotek proniklo do zs. češtiny z ruského jazyka. Zejména se to týká typických ruských výplňkových slov: *vot*, *kaňešno*, *fs'o*. Dále pak množství substantiv (zejména těch, které v zs. češtině neměly ekvivalenty) a sloves, např.: *udar'eňije* ‚přízvuk‘, *kolchOz*, *mi sme se neinteresovali*, *fstre'it* ‚setkat se‘, *adr'es*, *dumat* ‚přemýšlet‘, *fs'u žis' sem se trud'ila* ‚celý život jsem pracovala‘ atd.

Uvědomuji si, že v případě této kapitoly se jedná pouze o načrtnutí jednotlivých lexikálních kategorií v zs. češtině a pro plnohodnotné popsání zs. lexikologie by bylo potřeba provést podrobnější lexikologický výzkum.

7. Ukázky přepsaných promluv²⁸⁸

- Při přepisu nahrávek jsme se řídili upravenou verzí *Pravidel pro vědecký přepis dialektických zápisů* (1951), která je použita v publikaci *České nářeční texty* (1976). Řídili jsme se zejména těmito zásadami:
- Pro *i/í, y/ý* se užívá pouze znaku *i/í*.
- Objevuje se nápadná měkkost konsonantů, které jsou v českém jazyce tvrdé, ale v ruštině měkké (zejména „k“), v několika případech potom velmi zadní výslovnost „i“ po konsonantech (např. u verba *cizí, byl* atd.) – v takových případech je užito znaku „y“. Po „l“ je výslovnost „i“ často přednější než v češtině.
- Měkkost souhlásek *d', t', ň* se označuje takto i v slabikách psaných podle pravopisu *di, ti, ni – dě, tě, ně*, tedy *d'i, t'i, ňi – d'e, t'e, ñe*.
- Měkkost konsonantů, které v češtině měkké nejsou, jsou označeny čárkou nad daným konsonantem. Např.: *ř*. V některých vybraných případech byla u rusismů vyznačena ruská výslovnost i ostatních konsonantů, např.: *ś*.
- Podle výslovnosti se odlišují znělé a neznělé souhlásky. Znělé protějšky hlásek *c, č* se zapisují *dz, dž*. Nepoužívá se však zvláštního znaku pro znělé *ch* ani znělé *ř*.
- Hlávka *ř* se v nářečí Čechů ze západní Sibíře v mnoha případech od české odlišuje (domnívám se, že v těchto případech dochází u této zvýšené alveolární vibranty k menšímu počtu kmitů, než u českého *ř*, které se udává jako 3–5 menších kmitů); v prepisech tento rozdíl není označen.
- Zaznamenali jsme také dvojí výslovnost *h*: např. Gennadij Švihel užívá jihoruské faringální *h*, zatímco např. Tajsja Syčuk vyslovuje české hrtanové *h*. Také tento rozdíl není v prepisech označen.
- Rozlišovali jsme dvě podoby fonému *v*, a to labiodentální *v* a bilabiální *w*. V některých případech se na místě *v* vyskytuje neslabičné *u*, které se vyslovuje v dvojhlásece *ou*, označované pak jako *u*, př. *poudam*. Oproti tomu, tam, kde se dvouhlávka *ou* ve spisovéné češtině objevuje běžně, píšeme *ou*. Znak *u* dále používáme pro specifickou výslovnost po sobě jdoucích vokálů *uo* (např. *uon*). *W* bývá zpravidla mezi samohláskami.

²⁸⁸ Přepisy nahrávek byly pořízeny ve spolupráci se S. S. Skorvidem.

- V některých případech se na místě českého *šť* objevuje *šč*, např. *ješče*. Výslovnost *č* v nářečí sibiřských Čechů je spíše ruská než česká. Zapisované je ale stejně jako české *č*.
- Neoznačuje se tzv. spojená výslovnost mezi slovy, rázová výslovnost ani slovní přízvuk na první slabice. Výrazně ruský přízvuk na jiné slabice je však označován, a to velkým písmenem, např. *izviňItě*.
- Neoznačují se faktické pauzy, interpunkce je užívána shodně se spisovným jazykem.
- Tři tečky ... jsou užívány pro označení neukončené výpovědi.
- Řeč explorátora se uvádí jen tam, kde je to nezbytné, a uvádí se ve spisovném znění ve hranatých závorkách, promluvy nehodící se ke zpracování jsou vynechávány a v přepisu vyznačeny třemi tečkami v kulatých závorkách (...). Dále píšeme svorkové závorky {} pro doplňující poznámky.
- Špatně srozumitelné výpovědi jsou označovány otazníkem v závorce (?).
- Ukázky označené čísly 1, 2, 6, 7 a 10 jsou přepsané podle nahrávek, jež jsem pořídila osobně, ostatní informátory nahráli Sergej Skorvid, Dmitrij Poljakov a Marina Charlamova.
- Informanti jsou seřazeni podle toho, jak jsem při přepisování postupovala, nikoliv podle roku narození jako je tomu v tabulce výše. Číslo z tabulky {M1–M11} je ovšem u každého mluvčího uvedeno.

7.1 Gennadij Viktorovič Švihel

nar. 1955, nahrán srpen 2013 v Repince {M10}

Rozhovor u stolu {nahrávka: Svihel_zacatek.mp3}

A vi do báňe²⁸⁹ chcete? Do báňe popařit se. No davAjte, f pond'elí, f pond'elí se u mňe seberem po večír. Vi hdi pojedete? (...) Zejtra uš. Nu teda izviňl'e, a já sem mislel, že se po... Mňe Páška²⁹⁰ říkal, zabáňi je, a já powidam, nu svarba kakrAs²⁹¹ nejni gdi, powidam, davAj na pond'elí a on powida, kakrAs aňI, že pond'elí ješče tadi bili, a vi už zejtra pudete. Tak vi co, pješki, ja sem sišel, vi pješki chcete oteř jit do Omska. (...) Tak pudete na Irtiš? I nepřestanete? No, tam kakrAs ponad Irtišem je trása, wona de Omsk – Pavlodar, no, jen vám... dojdete do IrtišA, vám nada²⁹² ne tam svarAč... a na... naprAvo. (...) Eto won hledá tadik nevjestu. Vem ji já ti ji dám. (...) A tobje žeňicha taki nenašli, či ne náda?(...) Da ládno²⁹³, mi postAwíme, co máme, čím sme rád'i, to... čím sme bohatí, tím sme rad'i. U wás taki tak říkaj? Powidáš, políbilo se tadi, da? Nu, vot roskážete tam, že tadik ješče jazik nezapomňeli českej. Psát neumíme, bukvi²⁹⁴ nevíme a jazik poma... víme. To druhej rás²⁹⁵ Němci sem přijížd'ejí wotak z HermAnii sem k Němcem taki (?). A woni ne každej poňimaj.²⁹⁶ Uoňi maj ňekolik... sou Němci a ňekolik, tři po mojimu jaziki jak maj. A mi wid'íte rAs-rAs²⁹⁷ i s vámi mluwíme. Trošku třeba, cosi vi nepaňimate, trochu já. Nu, vi mňe izviňíte²⁹⁸ jesi cosik ne tak (?).

Počasí

Vot takovej žizn²⁹⁹. A v zéjmňe je z'ima tadi, oj z'ima. V zéjmňe ne... Jesli se budete sebirat do S'ib'ir'i, v zejmně nesebirejte, nejezd'íte. (...)

[Jaká zima je tady?]

Jaká zejma? Kolik m'es'ici? (...) Wobično se načíná, nu, jesli teř načalo pozže, to biló desi sídmího nojabr'a, desátego načalo to zmrzuvat³⁰⁰ í... česno wám řeknu, do koncá

²⁸⁹ Tj. do koupele.

²⁹⁰ Tj. Pavel.

²⁹¹ Tj. právě, pouze.

²⁹² Tj. potřebujete, musíte.

²⁹³ Tj. tak dobře.

²⁹⁴ Tj. písmena.

²⁹⁵ Tj. občas.

²⁹⁶ Tj. rozumí.

²⁹⁷ Tj. jednou.

²⁹⁸ Tj. promiňte.

²⁹⁹ Z ruského žizň (fem.!) = život.

marta... da konca marta. (...) Nejvjetši mras? Nu, bili, ne vloňi, vloňi bilo slaba, a předloňi bilo aš štiricet dva, štiricet, a třicet to dl'a nas, to je tak, jag hračka. Sňehu bejvá taki po ráznomu. Vloňi, vloňi bilo s tej stráni aš takle po vokno. Á předloňi bilo jen takle celou zejmu. Celou zejmu bilo tak. Jesli, diš nejňi sňich, to je špatně. To je ešče víc wod zemi z'ima de. Nu a teško, a vot diš je sňich, vot diš přijel zejmně, do baňe jesli si se napařil – i do sňeha. (...) Nu já tak d'elám. Nu, já mám vnučata, woňi tadi dostAnou do vokna, a já tajidle báňi mám, pařim se i tam do sňeⁿa jak medvjed' zalázim. (...)

[A když napadne hodně sněhu, tak dáte auto do města?]

Proc? Nu, pucujou cesti. DorOžňik'i cesti pucujou, pucujou, pucujou. I fšeckí. Já ve dvoru mám v zejmně taki... fšecko visekávám, vihazuju, kam múžu. Do rosadňiku³⁰¹, abi tam bilo, na plán vivážim. Nu a bejvá tu sňehu očeň³⁰² hodně. Druhej rás jak zaduje – celou neđeli, jen to svísti. (...) A mi sme uš přivikli, jesli neňi dlouho zejma, uš je skúčno³⁰³. Uš čekáme. A jesli... a já taki, tuze hic já nerát. Já ratši takowej, jesli bi k... v zejmně bilo nejvíc g dvaceťi, dvaceťi pjetí á w leťe dvacet, taki dvacet pjet, víc ne náda. (...) Předloňi bilo w leťe hic. Oj, špatně nám. Mi nejsme přivikli.

[A hodně komárů tu máte?]

Nu, komaru (...) spát chođilas – probovala³⁰⁴? No bejvá ešče víc. Bejvá, bejvá v maje, v ijUňe bejvá ešče moškara, malinká moškara, hřiže se takle, moška, nu. Wosob'eno³⁰⁵ to tamle k Irlišu k r'ece, k r'ek'e deš, vot tam. (...) A vi ste fšeckí z horodu,³⁰⁶ da? žijete ná nekolik etažach³⁰⁷? Já nechci nihdá. Já lepší ná zemi spokojen. Já nerat. Do vrchu já nerat. Já g d'eťúm přijedu do Omska, já dvje, tři hođini u ňich poseđim na vrchu i powidám: lepší já domu pojedu.

Včely {nahrávka: Svihel_dalsi.mp3}

No, co jak met? Da, da. Já sám d'elaj, já. Mám pčeli, já mám páseku, já – sin drží, dříf já sem držel a potom on je mladí, jemu je třicet tři rokú, třicet čtíri, da, třicet tři. Í éto, í won, já sem uš načal nacha... záda mňe bolejš hodně, tam náda stát na praždomu. Woňi

³⁰⁰ Jako pracovat a „důsledek kontaktu s ukrajinštinou, srov. d'akuvati, buduvati, prac'uvati, tanc'uvati“. Viz MYKHAYLOVA, 2006, s. 41.

³⁰¹ Tj. záhonky.

³⁰² Tj. velmi.

³⁰³ Tj. nuda, smutno.

³⁰⁴ Tj. vyzkoušela.

³⁰⁵ Tj. zvláště.

³⁰⁶ Tj. z města.

³⁰⁷ Tj. patrech.

fše éto i záda mñe načali ono pořichu,³⁰⁸ pořichu a řijen v Omsku a přijži, při lidi kupujou a přivázej jich až z Zakarpatie, obvesou je k nám i potom mi jich, načíná se teplo, i mi sme koupili takovej pricep mandlovej, tam mam dómek storošije³⁰⁹ i já sem jich vives, doves a tam de je medodbor je pjeknej. Í uoňi teť tam seďej, mi tam máme palátku³¹⁰, kačáme³¹¹ tam fšecko jen domú převážíme hotovo. Já mam vosumnáct štuku {úlů}. A chce von, chce von abi mjed k padesáti štukum. Powídá pořichu, pořichu že, no uon taki načínal. Von mñel tři, patom pjet a já sem desi držel taki po patnáct, po dvacet. Jesli wám česno řeknout, vot mñe fčeli, tenleten dum mñe postavili fčeli. Za peňize. Poňimáte. No uoňi mñe nosili met i já sem jivo jim prodával, vot voňi mñe postavili dům. Ne, a to vi si podumáte, že mñe fčeli jevo lepili. [Máte někdy nemocné včely?] Co powidáš? Ne, ne, nejsou. Wot co, co, tadi fčeli přivázej, já víte dřif já sem jim drdzel sibirskou éto, sibirskou fčelu. No, wona je zlosná. Uona v zejmně vijde ze zimouki,³¹² hřiže se, oj uona je, hřiže se hodně. A potom teť se naučili přivád'et ze zakarpátie, přijeli vesnoj v maji, v mesíci hdesi patnáctého, devátého, nebo nu k dvacátému maju přijeli, přivázej votať paketi.³¹³

Práce na poli

[Je tady hodně dětí?] Nú, já newim, kolik jich je. No, jich je desi dvjesta, dvjestapadesát ñečim je ve škole. Jesi ve škole desi tak je šecki. Třeba trošku míň. Já, já wám točto nemožu, tibi ses voptala, co na poli se d'elá a ja bich ti řek. (...) Roste fšecko. Teť to poseli, tak roste. Teť uš potichu³¹⁴ načínám hotovit kuborce.³¹⁵ Desi konce áhusta³¹⁶ a jesi nebude deži, jesi nebudou míchat, bude našit obirat ječmen. A tak uobično v načále sint'ebra, no doš... do desátého sintebra uš šo. Pomim chodem. Potom néňi hdi spát. Potom na chodu spíš i na chodu d'eláš. Seli sme ješče hrach, ale teť, teť, teť seli jen pšeňici, ječmen. [A slunečnice?] (...) Á to sou semički. Nó, semički. Ne, ne, mi sme je jednou seli a s ñima řeško, mi nemáme súšu, kak visušit. Diš ich étot. Mi sme jich tadi zrouna umláťili, zrouna sme jich vozili na zavot, d'elali s nich máslo, máslo (?). Vot s tej

³⁰⁸ Tj. pomalu.

³⁰⁹ Tj. hlídací domek.

³¹⁰ Tj. stan.

³¹¹ Tj. vytáčíme {med}.

³¹² Tj. ze zimoviště.

³¹³ Tj. balíky.

³¹⁴ Tj. pomalu.

³¹⁵ Tj. „к уборке“ = k uklizení, ke sběru, k úklidu. Správně rusky je to Готовиться к уборке. уборка = úklid.

³¹⁶ Tj. srpna.

semiček, semiček pčeli pjekně met berou. Jó pjekně. Vot teť uoňi načnou cvíst³¹⁷, ješče met cvetovej³¹⁸, jen kvíst načnou, jen jen ji, potom pčela na ni pude, vot potom pjeknej takej met je. [Musíte hnojit?] Da, da, objazátelno.³¹⁹ Proti, vilejzaj sorňaki³²⁰, i mi je troku, da da da, kropíme, kropíme. (...) Nekrmíme ničim, nekrmíme. Jen vot tráva diš sorňak léze, vot na sorňak brizáme jednou i pšo. Á potom šecko jest vecen³²¹ je. Boch, sluňičko, dešť i fšo. No bejva, bejvaj velkí wrazaři³²² (?) á obično po Omskej oblasti, já vám řeknu, srédňim desi, patnáct sentirus hektara. Nu, jeden rok víc, druhej rok míň. Vot sredňim já vám řikám nupremeno za deset let, sredni patnáct hektaru. Tadi si nes dorovo, no chleba je káčestvenej, taji. Vot, jak vam řeknou, nu dobrej tedá. No won má tedá éto... vot na Kubáňi. Kubaň – Stavropol, vot tam je chleba, tam velikej jeurozal. A chleba neňi. Woňi zakupujou tadi i míchaj potom, míchňi pšeňici naše, abi bil chleba pjeknej. Tadi vot Omská oblast, Jeltajskej kraj, vot takovej chleba je, že káčectvenej³²³, pjeknej.

7.2 Tajsja (Stáza) Josifovna Syčuk (Jander/ova)

nar. 1951 v Novohradce, nahrávky z Omsku ze srpna 2013 {M7}

Vzpomínky {nahrávka: Taisia_Omsk.mp3}

[Vy umíte taky zpívat české písničky?] *Oj ja..., já jich tak vím, no já spívam špatně (...) já nespívam vopšE.³²⁴ No tot, vím jen to, co, co bilo ve vesnici, što ste slišeli. Víc ne. Něic novího nevime. Já páam, taková... lito tak, že maminku sme nezapisovali, ona hodně pjekně spívala. A vot já nespívam, nu vot co, to je tak. I vjed'ela hodně-hodně pismiček. A woňi fšechni takoví pismički bili, wot pro... pro žizn. Pro... nu pro to, jak mi žijeme. Pro život, jo, jo, jo. Něhd'e že wona jich votAd' vzala, značit, přivezli jich votAt', protože tadi uš ona se naučit nemohla. Jen to wotAt' přivezli fšechno. (...) Ona přijela malinkim d'eťátkem, rodiče ji přivezli sem. [A kde se narodila?] Nu, ne^wím, nu desi wot tam. A woňi aňi cedulki ti nemají. Oňi přijeli sem, a to bila vojna da fšechno, a woňi aňi nemají ti listEčki, jak sou. [Rodné listy]. Jen vim, že diš... vona jedna že uš se vdalá, mladá se vdalá a taťinka vzali do trudarmii, diš vojna bila, wona taki jedna žila z d'eťima a*

³¹⁷ Tj. kvést.

³¹⁸ Tj. květový.

³¹⁹ Tj. jistě.

³²⁰ Tj. plevel.

³²¹ Tj. z rus. vesna = jaro.

³²² Tj. z rus. vpar = nepřítel.

³²³ Tj. kvalitní.

³²⁴ Tj. vůbec.

taťinek tadi desi to v Omsku, jeho kak-to jich uháňeli, naši Češi, Němci, kteří z Volhi přihnali sem, vi pomatujete da, že Němcú, diš vojna bila... Volhu – víte, de je Volha, da? vi teťkej pojedete do Volhohrada, i vottať, vot tam žilo hodňe Němcú, tak oňi fšechni vihnali votAť do S'ib'Iru, tak woňi tadi u nás i – nu, po ušechním vesničám, i oňi tadi žili i vot maminka jim pomohala, a jim říkali, že nesmí jim pomohat. Protože... a mamInka se, já neím proč, nebála. Ona jim stejně pomohola. Něco jim da pojíst, něco – nu wot jídlo tam, ňaki vjeci dávala jim. I vot Němci, vot voňi, oňi... uš mi sme virOsli a voňi išO³²⁵ mamInce dicki d'ekuvali i nás fšechnech mňeli ráďi, jesli jen něco, tak oňi to fšechno ud'elaj, woňi to pomatovali, že maminka jim pomohola, diž bila taková nouze, diž bila vot taková... vo vr'em'a vojniI.³²⁶ I vot uoňi porádek zpívali tam. Taki něco d'elaji – spívaji... spívali wot tak vdicki. A našich že, nu wám vipravovali že našich nebrali do d'ejstvujUšej³²⁷ arm'ii, do... diž bila vojna, do armije našich Češú nebrali na front. A jen tadi ftiwu³²⁸ abi woňi d'áli. Tot' báli se, že přebjehnou... nevím co... nu, nedovjeřovali, da, jim. I etot... a jen bili f tej na front'e, bili ti chlapi, hoši, jak říkaji, kerí sloužili, přet vojnou jih vzali do armije, voňi sloužili i vot tak voňi popadli na front. I voňi bili v etom... Svoboda, pomatujete, bil tankovij korpus, vi to musite vjed'et po istoriji. Tadi diš na vojňe s ruskejm... ne s ruskejma vojevali, a s Němcami vojuvalli – nu, kak, vm'ist'e s Ruskama dohromadi a mňeli svuj českej korpus. Pomatujete, ne? I woňi vot tam vot, f tej armiji tam bili naše, s našej vesnice bili, tak woňi fšechni přišli bez nog, bez ruk. Maminka taki říkala: Mam tam sestřeňički, wot jak woňi tam... I ja pám: ta uš, misím, mi si eťi... a mi sme, že... pro Češi, nám že nesmňelo, diš posle vojni a potOm, ne posle vojni, a uš f šezdesáti roki, f šezdesátejch rokách, f sedmdesátí roki, víte?.. nu, vi ste ješče nebili, da?.. nesmňelo říkat, že mšš tam ňákou rod'inu, desi to daleko. I mi sme vdicki, nás se ptáli – i mi: ne, nemáme, mi nemáme. [Nám říkali, že i pálili dopisy.] Jo, jo, nesmňelo. Nu, to taková polItika bila. Tak to vedli, že nesmňeli. Nu potom naše žili uš... ras tadi, tadi tak žili a nemňeli žádnou sv'as'.³²⁹ I - a Omsk ešče bil zakritej,³³⁰ tadi je hodňe vojenejch zavadú, sem že dříu nesmňelo bilo jet. Jen po sp'ecprOpuskam anebo... Nu, tak lid'i z druhejch strán do Omska nemohli jet. A teť uš

³²⁵ Tj. ještě.

³²⁶ Tj. doba války.

³²⁷ Tj. aktivní.

³²⁸ Tj. v zázemí.

³²⁹ Tj. vztah.

³³⁰ Tj. zavřený.

votkrili³³¹ fšechno. Dřiu ne. Dřiv u nás inostrAnci³³² vopšE z drugejch stran nebili žádni. [A kdy se zase mohlo rodinám do Čech psát?] A desi to uš tajidle w devadesátí. Uš, uš mohli bi i hled... i maminka bila živá, i mo... – a nemá hdi. Nemáme hdi, nada... to práce, to d'eři, to eto, nemňeli sme to hdi. A nada bilo to uš hledat, už bili, už bili fs'akí tajidentii, možno bilo psát, a teť uš i internet, i fšechno. Možno bilo napsat. Wopat se, že – Češí, do to tam je? Poslat tak... (smích)

Čím se lidé živilí {nahrávka: Tajsja_Omsk.mp3}

[A čím se vlastně živilí lidé v Repince, když jste byla malá?] Já sem diž bila malá... Rodiče? Nu, maminká, voňi to... to u krau, to dojárkou, to u berášek. Tam vic nič nebilo. Nu, bili traktori, kombajni. Nu, to mlád'ež d'eala. A rodiče d'áli na f'ermach,³³³ jak se nazivá. Upravovali se. Třihali beráš... bilo berášeg hodně bilo tam. Vopšem třih^ali beráški. Mi sme pásli beráški. Rodiče nákou maji práci domá, voňi doma d'elaji práci a mi za nich po... pasli sme v le'e. Dicki beráški sme pasli, no, lítali sme. [My tomu říkáme ovce: ty berášky máte ve vaší češtině, ano?] Newím, třeba tak... nu jó, ofci, po ruski ouci, da. Mi říkáme beráški. A malinkí jehňátka, jo? Nu, wot maminka to u telátek malinkejch, voňi se diš... telili se krávi, potom malinkí telátka, wona jich tam, nu s ňima co wot d'elá, jak... upravovala jich, či jak říkaj, i pojila je. I tam fšechno d'ála. Nu ve safchoze d'áli. Bili safchozi, wot w safchozach d'áli. [Malým koním říkáte hřibátka?] Hřibátka, jo. Koťátko. Á slepici kuřátko, jo? Nu tam pjekně ješče... hodně se, hodně se votalo, a trošku ješče něco uš... Nu, tolik let, jak se jich tut... celej vjek³³⁴ prošel. Vjek! Ješče sme to, pjekně trošku choť pomatujem. A diš sem poprvé jela do Čechú, mi sme, že jen mezi sebou mluvili. A nevjed'eli sme... vím, že u Němcú je, něhdi mluvej voňi a nerozum'ej. Je takovej jazik jakejsi jaksi, tak mluvej i tak, po ráznomu voňi tam mluvej. Jo, jo, jo, tam mluwjej ták... I dis sem, po pu'ofce³³⁵ sme jeli a ten... tak... taki bilo, nesmi to, nesmi to d'elat, nesmi to d'elat, nesmi to d'elat. Ptají se mňe: „Máš tam rod'inu?“ Já poám: ne, žádnej neňi. Á f'paspart'e mám napsaní Češká. I voňi zrouňinka se ptaj: „Proč i zač?.. A můžeš mluvit?“ Já si tak misim: a jesli já řeknu – múžu, a přijedu a tam nič nerozumim, protože s takowejma Čechama, já si misim, sme že nemluvíli. Jen mezi sebou. Páidám: ne, nemúžu. Á diš sme přijeli na hranIcu, slišim –

³³¹ Tj. otevřeli.

³³² Tj. cizinci.

³³³ Tj. na farmách.

³³⁴ Tj. století.

³³⁵ Tj. na rekreační poukaz.

eři, pohraňIčňiki mluvej mezi sebou, potom tamožeňiki³³⁶ slišime š - nu rozumim, nu misim, nu pjekně... a potom naz že hrupa³³⁷ jezdila, hodně lid'u, I hid bila. Hit po vašemu? Ďefče přistavili k našej hrupje,³³⁸ abi nás voďila fšude. (...) Vot vona, Jana ji řikali a wona tak, nu nehde tak v r'estarAňe seďime, nehde já tak to „d'ekuju“ řeknu, to ešče něco, a wona pãidá... seďi, seďi a potom pãidá: „Já sem zamjetila³³⁹, že vi pjekně mluvíte.“ A já tak seďim, koukám se, nevím, co d'elat i na sa... nu, wotpowidáwám jim na českim. I wona mňe, já jí. A náš ten... hlaunej vot w hrup'e tak se kouká – nu asi fs'o, mňe víc nevipust'ej. Přijedu dó RosIji, mňe víc nevipust'ej za hranicu, že... Né, ešče sem jezdila. A dřív že nes... nu nesmňelo ňidz d'elat, vot eto ruskí hrupi jeli - než sme jeli na... vizivali nás na... nu jak, do centra, jak to říct newim, nu tam hde načAl'tsvo s'id'Elo, hde part'Ini,³⁴⁰ da. I řikali, tamto nésmi, tamto nésmi, tamto nésmi... zakázani, zakázani, nesmi, nesmi. Nu i jeli sme takoví š – ňic nesmi.

Novohradka {nahrávka staza}

[Dnes už Novohradka není ryze česká vesnice: co tam ostatní tak lákalo, že se přistěhovali?] *Fšecho se to smíchalo. Da já ne^wím proč, no woňi išO hodně s KazachstAna, jak votať... i ruskí utekli votať, I či to Kozáci, či to... (...) A bila taková krásna vesnice, plóti bili, fšecho róuňe tak posad'ení, kvítka a doma fšechni bili porádek vobílení, vobarvení, taková vopše vesnice bila pjekná. A teť vid'íte tam... já sem jak přijela, Jézus Marja – a náš dum už je rozbouranej, tam sme virosli. Rozboural se. (...) Potom u.. až do wo... dneskej wona i je taková jak... jen bilo hodně dumú, jeden vedle druhího, jeden vedle druhího stáli. A teť tam - tam dúm, patom neňi, zasek je dúm.*

[Všichni se stěhují do měst za práci?] *Iz-za práce, nu i d'eři – tam škóla je deset klasu a tadi v Novohratce bilo jen štiri. Štiri a potom dou do druhej vesnice se učít. Tak to zrowňinka je lepči tam, abi v jednej vesnici to už načali choďit do školi do tej, choďili... Da i práce tam bilo víc, tam bilo... Tam bilo tak pjekně! Taki Repenka bila tak pjekná taková. Tam dobitek nechod'il po ulici. Fšechni cesti bili róuňinkí – etat, nu asfAl't... Róuňinkí, vite, fšecho to bilo pjekně. Taki tak, že ploti bili fšechni stejní i takoví vibarvení, vibílení takí, nu vapšE³⁴¹ bilo pjekně. Mašini nejezd'ili po ulici velkí, jen*

³³⁶ Tj. celníci.

³³⁷ Tj. skupina.

³³⁸ Tj. skupině.

³³⁹ Tj. všimla jsem si.

³⁴⁰ Tj. představitelé strany.

³⁴¹ Tj. všechno.

malinkí, lechkoví, a tam stála taková árka, aby velká mašina nemohla projet. Jen vedle vesňici, vokolo vesňici jezdili. Taki vapšE bilo pjekně. Tam bila i muzikalna škola, i sportzAl, i stadión, i... Nu, hodně bilo pjeknejch... i lid'i, co je... hodně mñeli co d'elat, i d'eři se zaňimat ñečim, a te' zabito (?) to fšechno. (...) Já sem z Novohratki i ujela. [A teď se vracíte do Repinky?] Jo, jo, jezdím do Repenki. Do Novohratki už nejezdím, jen na krchou do Novohratki jezdím, proto tam sou naše. Á d'eřim sem řekla, aby mñe pochovali w Novohratce. (...) Jesli mñe tadi v Omsku pochováte, sama ujdu wotád'... do Nowohratki. Protože tam sou fšechni Češi. Fšechni ti s kim já sem žila i rosła sem, woňi sou už fšechni na krchovje. Fšechni už starí. [V Novohrádce teď už moc Čechů není?] A jen málo tam je. Vot jen sou wot Manča, Rajka tam, Aneša, Franta se vostal, Pavlína Širelová, nu a tam ešče Tonda Bartošú i Bídňikowi – i fs'o!

7.3 Jelena Viktorovna Ejchgorn

nar. 1954, nahrávka pořizena roku 2012 v Repince³⁴² {M9}

Svátky a tradice {nahrávka: DW_C0068, totožná s DW_A0314 od 0:51 min.}

JE: *Ta co mi pomatujeme – Hospad'i,*³⁴³ *mi virosli sme, ta vesňice bila tam Novohratka, tam virostli sme, nu, po česki mluvíme. A taki má druhá polovina, vona jako po nácií Němec, no mluví po česki, mi doma mluvíme po česki. (manželi) Zdras'te!*

Manžel: *Já poslouchám...*

JE: *No.. a uže d'eři, woňi poňimají nas, no nemluvej. Starší jak je... buto se pytal*³⁴⁴ *mluvit, no opšeniže*³⁴⁵ *fšude po ruski – woňi po ruski. A tak – poňimat*³⁴⁶ *poňimáme, a mi postojano*³⁴⁷ *mluvíme po češski.*

[Tak jako vaši rodiče?]

JE: *Da, jak naše rodiče. Nu i rodiče, vot maminka bila čisto Češka, da i taki ne Češka: babička Češka, d'eda je Latyš, z drugej strani babička Češka... Chachluška a d'edeček Čech... I vot takoví vot, pom'es.*³⁴⁸ *A mi tak vofs'e.*³⁴⁹ *Da, i vesňice ta taková neňi, ona je bila tam jedna vesňice – jední Čechi, a te' už fs'o. Žeňime se hdo na kom i múžu*

³⁴² Nahrávku pořídili S. S. Skorvid a Dmitrij Poljakov, přepsal S. S. Skorvid.

³⁴³ Tj. pane.

³⁴⁴ Tj. snažil [pytal].

³⁴⁵ Tj. komunikace.

³⁴⁶ Tj. rozumět, rozumíme.

³⁴⁷ Tj. stále rus.: постоянно.

³⁴⁸ Tj. smíchání.

³⁴⁹ Tj. všichni.

řeknout, obyčejí mi počtí³⁵⁰ žádnéj nevíme... tak, trochu, ňáki. Přidržíjeme se vot, na Pásku...

[A co děláte na Pásku? Jako na tu pravoslavnou normálně?]

JE: Nu to jak to... Jak mi diž bili sme d'eřima, da vot chod'ili sme ke svím babičkám, tetkám, vajička, ne to što říkali sme Christo's voskre's nebo eta, a mňeli sme ten... prouťík, po prdeli foukli sme – i říkali sme: dej vajičko, dej vajičko – vot takoví, takoví to bilo u nas.

[Babičce?]

JE: U babički, nu i voňi potom uhaščali vajičkem, tam sladost'ami či cukrdlatma....

[A zpívali jste koledy asi, ne?]

JE: Já ne. Vot vím, že starí uš... na štvrteho d'ekabra bilo ješo', chod'ili Mikuláši. I vot tam voňi říkali jakisi slova. Nu ješo', jak mi bili sme malí, voňi taki přicházeli. Nu, vi třeba jesli víte, převlikali se tak s cel'ju – jak vospitáňija³⁵¹, što li.. se ptali: jak se učíš, neškod'íš i etot... a potom už dávali tam pekli z mouki fs'akich – zvíře i eři, dávali nám f konce uš, to je toho... Nu i ješo' vot na svarbu vot takoví, já vicházela sem zamuš i ceru vidávala sem, taki sme se trochu přidržívali...

[Co se dělalo na svatbě?]

JE: Na svarbje?.. Vo p'ervych, diš nás išo' nu – svád'eji, večer nechod'í ženská s mužikem jak u ruskejch, a u nas je na... mužiki chod'eji svátat i etat... Nu a potom, diš uš se šecka ta... se dohowořujou,³⁵² bože moj, hdi bude svarba, fšecker, u nás pod voknem tříleli... i teji tej prwňi... nu vot s pracha tříleli, s flinti, i tím prw-... to bil jak prwňí znak, že mi sme se museli pohubičkowat, že já sem sohlasna i etot... A potom šli sme, sab'ira'li sme da s jeho starani' rodnu i se... nu i tedik... a potom uš i svarba bila. I na svarbje taki kitki cepili, fšecker mlád'eš co bila pozvaná, d'evčata d'áli speciál'no kitki i pentlički vješili svím klucam, nu imenno že to je múj kluk... mladimu klukoj..... i vot kluci i d'evčata bili s pentličkama, uš to je... imenno bila mlád'eš. Nu a potom i taki vot f řeče'ňije svarbi celej deň, nu i tam, eto... ne postojanno tříleli, a di se mňela mladá pára hubičkovat, vot vitřejeji a i mladí se hubičkujou. Ne, teř se křičeji „hor'ka!“ – a to u nás nebilo za-, abi křičeli, a vot vitřejeji i museli se hubičkovat.

[Zajímavé...]

³⁵⁰ Tj. téměř.

³⁵¹ Z rus.: воспитание = výchova, chování.

³⁵² Tj. domluví se.

JE: *Nu i taki na svarbu – nu dřių, kaňe'sno... eto teť nádobí, jeho je hodňe, a dřių... košiček, cepili kwítka na ňo'm i d'evčata mladí chod'ili po vesňice, kdo je bil pozvanej, a sebírali nádobi ve tím košičku, ušeci dou s košičkem po vesňici – uš vid'ej, že to sob'iraj na svadbu i etat... nu i na svadbu tam lid'i, hdo je bil pozvanej, voňi pomohali druh druhu. Vot jesli ja sem nňekomu pozvaná, já musím vodníst maso ňákí nevelkí, tam mouku, vajička. Nu i eta, lid'um uže', hdo provád'el svarbu, jim bilo lechči. Nu i potom taki už diš... vočepák, to je diž zd'elavali vjenece, etaj... nevjest'e, nu spivali i cepili vočepak, to jest' přivazovali šáteček. Nu i tedik spivali, kaňe'sno...*

[A co?]

JE: *Nu diš vot načínaj vot zd'elavat vjenec...*

Manžel: *Nu jí nada nalejt dřių... tak vona bude spívat!*

JE: *Nu tak d'i to ud'elej! (zpěv) Pod naším voknem roste doubek / Pod naším voknem roste doubek / Pod ňím se točí, ma modrí voči moj holoubek / Pod ňím se točí, ma modrí voči moj holúbek / Točí, točí, točit bude / Točí, točí, točit bude... / Fčeras bila maminčíná / Fčeras bila maminčíná / a neskej u šeš, a neskej u šeš Količková / a neskej u šeš, a neskej u šeš Količková.“ Nu i tedik vjenedz zd'elávají i čepej počepak... vočepak či...*

[A Količková, to je jako nový jméno?]

JE: *Da, meno, říkaji, kerí je to... to uš, jesli je českí bili tam Vinca da Tonda da vot.. taji to uš ruskí... takoví jak Kol'a nebilo českí jmeno.*

[A v Čechách jste nebyla?]

JE: *Ne, nebila jsem. Da já... u mňa je snocha starší, vona – nu, po kul'tu'r'e končivala i d'iplo'm p'isa'la po Čecham. I vona teť už d'iplo'm má doma i etat... i potom uňivers'itet v Omsku se zain'teresovali. Tam bil pr'epadavaťel',³⁵³ aňi nevím... nu i cosi z dokumentama načali i sin starší nadumal, jak jet tam žit... No cosi se nepolučilo i tak... nechal to. A vopše' von, starši, chce přijet a tam se pod'ívat.*

No jak... eti, kerí tedik žijou, žádnej neňjí vocať. Žádnej. Tože uš to je... jesli Novohratka je z dvanáctího roka vesňice, tím řadem³⁵⁴, nu – poselili se, a uš jeli voňi ne se samoj Čechoslovákii.. daže ma babička, voňi z Čechoslovákii přijeli na Ukrajinu a potom diš f S'ib'ir'i tejtí zemňe bili svobodni, nu, hodňe zemňi, i voňi přijeli sem, a uš mí rodiče rožd'oně³⁵⁵ jsou tedik.

³⁵³ Tj. učitel.

³⁵⁴ Z rus: рядом = vedle.

³⁵⁵ Tj. narození.

Tak ne... Jen vot u nas je... Vim, že u nas vot v Novohrad'e žije ve vesnici řadem Ženska, její mužika tcéra je f Čechoslovákii i voňi svjaz³⁵⁶ držej.

[Vaši rodiče jak se jmenovali? Měli jste český jména?]

JE: *Taťinek mňel Vinca, českí... já si misím, že je to českí, Vinca.*

[Vincent? Vincent asi, plným jménem...]

JE: *Da. Nu a maminka ne, maminka Albina bila.*

[To taky není moc rusky...]

JE: *Taki ne? A-a... Nu, Albina maminka bila, a mi je ušecky máme ruskí mena.*

[A co dědeček, babička?]

JE: *Babička bila Stáza a d'eda Latyš bil, von Adam bil. I z druhej strani Aneša i taki Petr.*

[Petr je česky...]

JE: *Petr taki je etat... Nu, mi mluvime uš, jen udar'eňije malin-..., slova ruskí a jen udar'eňije stavíme po druhim... Už mi zme – jak... vobrus'efši.³⁵⁷*

[I když rusky mluvíte, tak udar'eni je stavíte český?]

JE: *Ne, mi staráme se – no nás po r'eči je... může vopoznat, že mi nejsme ruskí.. Ja takle mluvím, mňe zrovna řeknou, hdo... ne to što (...) že ja jsem Češka, a – nu, řeknou že cosi mam.*

[A podle čeho to poznají?]

JE: *Nu nevím, řikaj, že po r'eči... že mluvím tak.*

7.4 Fjodor Antonovič Šiller

(nar. 1938) jeho sestra a explorátoři (Sergej Skorvid, Dmitrij Poljakov a Marina Charlamova), nahráno v roce 2012 {M3}

O kolchozech a o svatbách {nahrávka: DW_D0076.wav}

FŠ: *Tadik žili jedni Čechi. I jaksi bil... žen'ili se... Čech na Češce nebo eto. A potom uš fs'o, roctvo se končilo – dávej... za rusk'ich.*

SESTRA: *Jen Kazáki³⁵⁸ i fs'o tep'er³⁵⁹ tut. Fs'a sm'es'. UžE Čechou tut ňetu.³⁶⁰*

FŠ: *A vesnice tahlecta polnstju bila češska. Jenže tetkej sou domi uš kirpič i eto, a to bili ze plastA zd'elan(i), patOm uš ... ze samana sme strojili. Z hlíni.*

³⁵⁶ Z rus.: СВЯЗЬ = vazba, kontakt.

³⁵⁷ Tj. poruštili jsme se.

³⁵⁸ Tj. Kazaši.

³⁵⁹ Tj. ted'.

³⁶⁰ Češi tu už nejsou.

[A jak se tomu říkalo: saman?]

FŠ: *Hlínu mícháš i formu ud'eláš, takovej ten...*

[A na ten saman nějaké české slovo bylo?]

SESTRA: *Táki saman.*

(...)

FŠ: *I – f tom velikím lesu... Tam bílá hlína bila a vot z bilej hlíni d'áli sme eťi... ti samani, i strojili sme... Vot tamhlecten dúmik muj stojí s šedesát prwního roka. (...)*

[Vy jste se narodili ještě před vojnou?]

FŠ: *KaňEšn. F třicet vúsím roku. A ona vopše třicet pátim. (...) Daže pomatujem posle vojni, diš tam v JapOňii cosi, zavarucha, mimo vesnice naši koloni tankou šli. TudA, k JapOňii. A mi sme pacaná.³⁶¹ A int'erEsno veť. Bježíš za nimi...*

[Byl tady kolchoz?]

FŠ: *Kolchoz byl³⁶², da. Kolchos, potom sauchos.*

[А деды жили единолично?]

FŠ: *Ну как единолично? У матери, у матери русский этът... ийю атец... Фсе старше миня там... z dvacet pátiho, z dvacet šístiho roka... takoví užE... víc vjed'eli neš mi. Powídali, že držel jednu kobilu, i ta byla bez wocasa. I mňel vosum d'eučat. A f to vr'emja na d'eučata nič nedávali. Na kluci dávali zem. A jemu nič eto. F pr'ikrAsnoje odnO vr'emja³⁶³ přijeli, roskuláčili ho – fs' o. Nu ládno... pó taťínko^w i d'ed muj se zaňimal... doma wotkril kolbasnij cech. Dál kolbosu i wozil na bazar. Taki přijeli f třicet sidmím roku, h noci, žádnej nič i dosil' neví. Přijeli, vzali ho, uvezli, kam uvezli, neví se.*

SESTRA: *Ni sluchu, ni duchu.*

[A hodně tady rozkulačovali?]

FŠ: *Hodně, oj, očeň hodně. Čuť-čuť neprávilne slovo řekne nehdo – fs' o, přijížd'ej, zabíraj, aňi nemluvjej s tebou. Nu ničó...*

[No tak potom lidi museli vstupovat do kolchozu?]

FŠ: *Nu... F kolchozu sme bili, potom sme do souchozu přešli... KolchOzi stali ukрупňat.³⁶⁴ Tři kolchozi u nás. Tři vesnice bili, tři kolchozi – ud'áli jeden kolchos. KolchOzi potom dlouho nebili, ras – přešli do sauchOza. Savchoz bil f sosednej támhle*

³⁶¹ Tj. chlapci.

³⁶² Tvrdá výslovnost „i“.

³⁶³ Tj. jednoho dne.

³⁶⁴ Tj. zvětšovat.

SESTRA: *Velikoruskij.*

FŠ: *VelikorUs nazyvAjeca, a patOm užE nas razd'elli nA dva saučoza.*

[A svátky nějaké české tady jste slavili? Scházeli jste se? Zpívalo se?]

FŠ: *AbjizAt'eľna!³⁶⁵ Nu a teľkej uš se fšechno se to za...- zapomatovalo³⁶⁶ fs'o.*

SESTRA: *Tolko vospomináňije.*

[A co se slavilo? Jaké svátky, kdy?]

FŠ: *Čisto českí svárbi d'áli. Daže jeslí... uš... žeňil se třeba Čech na Ruskej, stejňe po českěj trad'Icii d'elali svad'bu. Po českěj. I ves' ten nar'ad, fs'o polnstju d'áli pa češski. I tak post'epEno, post'epEno wono se to uš -.*

[Měly nevěsty čepec?]

FŠ: *Da, da, da.*

[A ženich měl něco?]

FŠ: *Mňel tu, jak...*

SESTRA: *Kitku.*

FŠ: *Kitku!*

SESTRA: *Mládenci fšeci -*

FŠ: *Mládenci fšechni (...) fšechni bili s tím. I wot co charAkt'erno, na svarbje kluci za stúl nesedali. Von'i bili jak oficAnti, fšechno podnášeli. Uš na druhej deň – pažalusta... nebo v dvanáct hodin noci zd'elávali vjenek. Vot posle... jak se zd'elá vjenec, patOm pažAlusta, voňi se uš se svarbou tam ne... nehďe se wodd'elujou odd'elno i tam patOm uš ... sami sobje hulAj.. A na... do... pakA vjenec nezďelaj.. woňi bili jak oficAnti, podnášeli. Stol, ze stola ubirAli fšechno... I co charAkt'erno, jestli svarba, primjErno, f to vr'emja bilo zaved'eno na koňach. I objazAťelno s flintami... Ot strílejí, jak čut pad woknem – strílejí! Jedeš na zápis tam do selskoho sovjeta. Tam (?) diš zapisujou jich, tam tři- třílej. Mi sme vot éto u Petra Andrejeviče, vi fčera jesli ruri(?) bili tam v Repinke, vo tam žeňil se, žil i muj zd'es a Velikoruskim selskim sovjetu to- tože. (...) Samo zápis i étot náda bilo pod vokno tři-strílet. Sme fšechni sebrali. A v to vrémja nam dvje kosou i- i koňe uhnali. A patom trebujou za to davejte, zaplaťte za to, vi ste prozívali sví koňe. To tradice.*

7.5 Alexandr Josifovič Kadermas

nar. 1939, nahrán 2012 ve Voskresence³⁶⁷ {M4}

³⁶⁵ Tj. samozřejmě.

³⁶⁶ Z ruského запоминать = zapomenout.

O předcích {nahrávka: DW_D0078.wav od 0:47 min.}

Oj, jak naši rodičeli sem přijeli... Přijeli woňi dříu na Ukrajinu. Naši... d'edeček, můj d'edeček, da? Nu a tam zemli bilo – málo zemňe, tak woňi jeli do S'ib'ir'i. Nu a tadik S'ib'ir' je S'ib'ir', cholat, zima – a zemňe bilo navAlam. Nu wot oňi tadik pocho... - kak chodaki jezd'ili sem. Pochod'ili, pochod'ili, nu a patOmek jak... Zemňe je hodňe. Nu, z'imA je, medvjed'i chod'ejí. Nu i rešili sem jet. Přijeli tam na Ukrajinu, jeli sem zasej. Nu jeli, kaňEšno... tadik nejedna s'emjAa bila, bili i Trpkošovi, i Kadrmasovi ešče, i ešče jakísi fam'Iliji druhí. (...) Nu Šileri bili taki, Wondrowi bili. A potom bil holot, i woňi se rvanuli na Kaukas. Hdo dojel, hdo umřel na cestě. (...) Nu to bilo, já nevim. Ešče do r'evol'Ucii. (...)Nu i vot, na Kaukazu tam ostali ňákí. (...) ňáká rod'nA vostala. Maminka se s ňima přepisovala. Nu, já točno³⁶⁸ adr'es nevim. (...) Já daže sem jezd'il eto, w sanatoriju, na... Jaltu. I nedaleko od Jalti je Krasnojarsk. Krasnodar. (...)Da, da. Tam je... tetka bila, žila, teička naša. Nu i wot já, maminka mňe dala adr'es. Nu, chod'il sem, chod'il – tak, poidám, projedu se, poznámim se. Popat sem k ňím, da. Nu, víno ešče nebilo hotovi, abi fstreit'³⁶⁹ pjekňe. Tak mi sme tam to siroví víno pili. Nu ničO, ráno sme se našli. Mi sme se přepisovali, ne mi, né, a maminka porádek se přepisovala s ňimi, wona jí taki otv'et dávala. Nu mi sme se neint'eresovali... (...) Nu a - jak? Dědeček můj bil ... nu a s'emjA³⁷⁰ u ňej pjet klucu i štiri d'efčata, devjet lid'ú. Bil on kuzňecom.³⁷¹ A wesňice je wesňice, každej de do kuzňice ňeco d'elat. Nu i fs'o, von tak... a jak se sin narod'il, nařezávali zem. Na d'efčata nedávali zem, a na d'eťi, na sini dávali zem. Wot jemu dali i mňel zemňe už hodňe, trošku etot, načal bohaťet, koupil koňe, koupil si – nu sami robotali na zemňi - a potomek si koupil etu, v'ejalku, obrativat pšenići. Nu a před r'evolucijej uslišel, že bude r'evolucija, bude roskulačivaňi,³⁷² nu ňák to - zapil, prodal, s molotka³⁷³ to prodal, i zapil i schořel wod votk'i. Nu, što d'elat'. Maladoj, d'eduška maladoj umir. Sorok pjet.

7.6 Rajsa Andrejevna Lipa

nar. 1940, nahrána v srpnu 2013 v Novohradce {M5}

³⁶⁷ Nahrávku pořídili S. S. Skorvid a Dmitrij Poljakov.

³⁶⁸ Tj. přesně.

³⁶⁹ Tj. setkat se.

³⁷⁰ Tj. rodina.

³⁷¹ Tj. kovářem.

³⁷² Tj. zabavování majetku.

³⁷³ Tj. kladiva.

Já musim sama {nahrávka: zenichy.mp3 začátek}

Má tadi céru, í wnučki, í zeť pomohaji. Jak je, to tak i pomúžou, jak je, to tak i pomúžou d'elat. A já, já musim sama. Mám v Repence - jedna, vi ste f kantOře nebili, ne mislim? V Repence - nu a f kantOře ne. (...) Tam u d'ir'Ektora sekretar'om, tam je ma dočka u d'ir'Ektora. Nu a nemá na čom přijet a manžel její pije jak sobAka.³⁷⁴ Nu i nemaj, nemá na čom přijet, abi mñe něco pomoc. Nu wnučki sou w Omsku, wobje učej se, jedna v m'et... inst'itUře, akadEmija, a druhá w w'et³⁷⁵. Ta w w'et tak ta wopše³⁷⁶ se pjekñe učí, fšude pjetki³⁷⁷ má. A porád neñí doma, dali ji povišenu st'ipEnd'iju, tak wona teťka ujela hdesi až w druhej rajOn na svarbu g družjam³⁷⁸. Jo, ti jezd'ijou! Nu, poka múže, pokaA ěeni vdaná, poka etot, tak ať si jezdi – a... Tagže nemúžou mñe tak pomoct, jak... A jí jak co, tak fšechnu tudle i trávu bi visekal - a mñe ne nádo. Já musim si jen nañímat a plaťit. [My vám pomůžeme!] Jo, vi mñe... vot já vám dám kúsu i budete sekat! Ne, ne, ne. Na druhej rok přijedete, vot budem eto, živí zdraví... (...) A vi ešče nejste vdaní, d'eučátka? (...) A vi ne ešče, jo? Tak wot tadi náda žeñichi najd'it. A tobje nevjestu. Máte doma, aha. F Čechijii, da? (...) A ešče sem si mislela, či nada bilo co se woptat, ešče nada bilo co... Diš večír sem lehla, tak sem si wo tom dumala, a teť uš nepomatuju.

7.7 Maria (Manča) Josifovna Kiselova

roz. 1947, nahrána v srpnu 2013 v Novohradce {M6}

Maminka {nahrávka: zenichy.mp3 od 6:49}

Dobrej deň, dobrej deň. Ňedali mñe spát. Rozbud'ili. Nu jak vi tadi? Na krchovje ste bili... Nu tak tam je tráva. Tam je jen tráva, teť ěic neuvid'íš. Nu tam ste vid'eli vobrázki, da? koukali ste? (...) Nu, da, tam sou fšecho, fšechni Češi. Kadermasi, Vondri, Bartoši. [A vy jste jak přijmením? Familie vaše?] Á, K'is'el'Ova já teťka sem a bila sem Vondrová. Bila sem Vondrová. A maminka má bila Ňemka, wnA bila Másoltová, Másolt mñela fam'Iliju. A patOm višla za Čecha zamuš. [Za Čecha na Ukrajině?] Tadi, tadi. Wona jé... sibiřská bila Ňemka. Ona tadi – nu, kolik je SemEnouka wod nás? KilOmetrou dvanázd, da? (...) W druhej wesñici, tam bili EstOnci, žili. Jedná ulice

³⁷⁴ Tj. pes.

³⁷⁵ Jedná se o omské vysoké školy: lékařskou a veterinární.

³⁷⁶ Tj. pořád.

³⁷⁷ Nejvyšší známka v Rusku.

³⁷⁸ Tj. ke kamarádům.

EstOnci a jedná ulice sou Němci. I wot won tadi (...) won se taťinek nerod'il tadi, a přijeli, jeho rodiče přivezli sem malinkiho až z B'isarAbii. (...) A potOm on tam f SemEnouče si našel nevjestu. No, jak to říct vam... dřiu nehledali si sami nevjestu. Nu jak tetkej mladi, vite uš. Nu i naše pokolEñije, dopUst'im, uš. A dřiu to bilo jak, rodiče s rodičema se domluvili - í fs'o, i voñi šli i... zasvAtali i fsjo. Woñi añi neznali druh druha a jih zasvAtali. Žili, fs'u žist' prožili. (...) Žili pjekně. Pjekně žili. [Vám taky muže domluvili rodiče?] Né, ne, ne. Mi uš sami.

Vaše dcera se vdávala mladá? {zenichy.mp3 asi od 42:00 min.}

Né, vona vicházela, jí bilo misim uš, oj oj... Nu to li devatenáct, to li za dvacet, ona uš robotala učitelkou. Viučila se tak a jak to počítat. Deset klasou ona zdala a bilo jí sedmnact, potom se učila kolik let, tři mislim (...). Nu tři leta, da. Nu za dvacet jí bilo uš. Dvacet jeden misim akorat, da. [U nás mívají děti ještě později.] Nu, da, da, da. Tak kak v HermAñiji. Da, tam takí je... wot vnuk je ženatej uš í vnučka je zamužem, no právda vnučka, ta bude rod'it, jí devatenact let je i wona te' v okt'abr'u dolžna rod'it. A vnuk - né, né, mi ješče nechcem d'eři, mi budem žít ták. Tam dlouho nemaj d'eři. Á wot u sestri nejmlačí céra taki, taki uš jí tetka je dvacet šest let i wot vona prwni tetkej rod'ila jen d'ecko. A žila uš dávno s mužikem á d'eři, nespjehaj tam mít d'eři. [Ale tady nemívají takhle pozdě...?] Né, tadi se, ne, ne, tadi málohdo má takle. To uš je řitko, řitko, abi takle pozd'e mñeli d'eři. [A žijou tady spolu i lidé, kteří neměli svatbu, nebo se to nestává?] Né, už žijou tetka i bes svadbi taki. Taki tak. Uš tetka to je fšude v mód'e. [A vaše dcera byla učitelka?] Bila, aj tetka né. Ned'elá učitelkou. No ve škole d'elá, jen ne učitelkou tetka je. Wona je jak, jak bi to wobjasnit... zaučos? Nú, dostává produkti do toho (...) do stolovej, de krmñej d'eři í diš d'elaj uborku, tam bílej, barvjej, tak tudletu barvu ona dostává i... nu vopšem má takovou práci, fšechno to ma. A bilo sokrasčeñí, učiteli ubirali náki í wona popadla pod sokrasčeñije. Diš tadi se to fšecho převrátilo uš. To bilo že d'eřú hodně. Uš velká škola to je pjekná, velká. A d'eři načali miñ i miñ bejt, málo d'eři, vot voñi d'eali z dvouch klasu jeden klas, s tí... i vot učiteli museli ñekam ujd'it na druhou práci.

7.8 Anastasja (Stáza, Tajsja) Andrejevna Vondra

nar. 1937 v Omsku, dětství prožila v Novohradce, nahrána v roce 2012³⁷⁹ (otázky pokládali S. S. Skorvid a D. K. Poljakov) {M1}

Žilo se pěkně {nahrávka: DW_D0336.wav}

{zachované ł = tvrdé/obouretné l}

[S: Pamatujete si, možná, třeba rodiče Vám vyprávěli, jak Češi sem přijeli? A jak se tady žilo potom?]

AV: *Žilo se pjekně. Pjekně. Tet' se nežije pjekně. Napr'im'er mňe tet' se nežije tak pjekně.*

[S: No ale když člověk zestárne...]

AV: *Ďeťi se rozjeli, já sem jedna, tak što... Nemám, nemám dobře. Nu choť i d'eťi mam pjekni: jeden s'eduvateľ'em rabota, druhej v Látviji žije, cera tadi žije... nu jak vite, dicki takoví opstojAťel'stva³⁸⁰ - néjňi práce, bes práce človjek, mňe se káže... mňe se tak káže, protože ja fs'u žis' sem se trud'ila.³⁸¹*

[S: A kde?]

AV: *Gde sem se trud'ila? Tadi sem virostla, zdez že f tej vesnici, v Nowohratce, vi ste projeli ji. Trud'ila sem se já dobře. Zrouna, jak wám říct... choďili sme do školi, pasli sme i krávi, abi si s bratrem zarobotat v'elik, to... koupit si, a tak. Potom-ek čabaňili sme, bili tadi hodně berášek, a wot teh berášek molod'oš... jak tet'kej molod'oš utíká wocát', abi ned'elat, tak mi sme utíkali vod tíh berášek. Voňi nám nadojeli, jej-bohu. Nu já sem d'eala napr'im'er s jedenácti let. S jedenácti let sem d'eala! A tet'kej pod'ivejte se, jaká je molod'oš. Vot tak, vot. Co iščO múžu viprávjet?*

[S: A co bylo pěkný, když říkáte, že to bylo pěkný?]

AV: *Svarbi bili pjekni w Nowohratce ... a proč vi ste ke mňe přijeli? W Nowohratce je víc Čechů. (...) Nu já sem tadi, jak, s šedesát prwňiho roka nežila, vjížd'ela sem do druhího rajona. Tam sem s mužikem žila, tam sem ho pochovala. A potom sem se sem stejně sem vrát'ila. Stejně sem se vrát'ila. Mňe se tadi líbyla {zadní y} tadita vesnice. Nu jak to vid'íte, rospadlo se to fšechno.*

[S: To ne, že se to rozpadlo, tady se to pěkně zachovalo.]

³⁷⁹ Nahrávku pořídili S. S. Skorvid a Dmitrij Poljakov, přepsal S. S. Skorvid.

³⁸⁰ Rus. обстоятельство = okolnosti.

³⁸¹ Tj. pracovala.

AV: *Ch'elo bi se išče lepší, abi wostala wona. Památka.*

[S: A říkáte, že to bylo lepší. Jak lepší? Co bylo lepší?]

AV: *Oj, tajidletadi f tej vesnici zajedeš tam, pustíš vajičko a wono se pokaťi aš semhle, jaká bila cesta hlatká! Fšude kvítka bili nasázení, fšecho bilo pjekně... Já tadik žiju s sedumdesát sídmího roka, tadi...*

[S: A to byla česká vesnice? Jenom Češi?]

AV: *Tadi sem polovičku z Novohratki přijeli, protože mašini musili stavit. Tadi bili šofera, tadi stavili, v Novohratce málokto wostal. Šose teťkej najetí, fšechni ti... Tak, co iščO wám viprávjet?.. Wot teťkej, ted' bólňice tadi nejsou. Musíš jet – a kam pojeděš, jestli já nohi mám kaleki, a jet nada, choť i ne chvaťit... p'ens'ija ma'leňkaja... wot tak... a ja fs'u žiz' na wozejčku... na túčku... wot tak wot. (...) Nu jak, fstr'ečali sme Čechi, i jezďili sme, i spivali sme, i... Tadi naproťi mňe žila ženská z dwacet pátího roka, tak sme jim písnički spivali... fčera sem po-, poslefčera, nu da, poslefčera svou teťčku sme pochovali, tak teťkej její cery sfotohrafíruwali, wot ona prospívala dwje písnički a potom otčenáš prořikala, a teť powidá... mňe jako ... pomínejte mňe teťkej. Já se, wíte, putám hodně, já víc po ruski. Wot ... No co iščO, co iščO.*

[S: Otčenáš odřikávala česky nebo rusky?]

AV: *Teťčka řikala otčenáš česki... po česki.*

[S: A vy nám ho česky řeknete?]

AV: *Otče náš. Ve jménu otce i sina i ducha swatího. Amen. Otče náš, jenš si na nebesích ...*

[S: Posvěť se jméno Tvé. Přijď království Tvé.]

AV: *Přít' králofstvi... ne, ne... já wot pro sebe šeptám, wot, a tak poputám... Já se hodně wolnuju.³⁸² (...) Otčenáš. Já wám tak neřeknu Očenáš, jej-bohu, já se putám. (...) Tak wám můžu písničku zaspívat: (zpěv:) Ťeško mňe maťička vichovala, teško mňe maťička vichovala, s ruki na ruku mňe překládala, s ruki na ruku mňe překládála. Diš sem já viros, mám bejt voják, kdiž sem ja virost, mám bejt voják, na vojnu mňe verbugou...(konec zpěvu). Fs'o. Dalše nebudu, uš ne...*

[C: Svátky nějaké české, pamatujete si?] [S: Koledníci chodili? Koledovali?]

³⁸²Tj. jsem nervózní.

AV: *A, da. Koleda, koleda Ščepáne, co to vezeš ve džbáňe? Vezu vezu koledu, upat sem s ní na ledu, ps' i na mňe zbjehli - ps' i na mňe zbjehli, koledu mňe sňedli. Já sem malej koledniček, přišel k vám pro troňiček, troňiček mňe dejte, jen se mňe nesmňejte. A potom, počkejte, já wám po ruski převedu tajitu písničku. Já mislim, že ji zaspívam (zpěv:) Dou huláňi za vodou, jak jim pjekňe koňe dou, koňe dou, dou huláňi za vodou, jak jim pjekňe koňe dou. Má milá de za ňima, modré oči utírá utírá, má milá de za ňima, modré oči utírá. Modré oči, d'íte spát, ať můžete ráno fstát, ráno fstát, modré oči, d'íte spát, ať můžete ráno fstát. Ránim ráno ránečko, dříu neš vijde slunečko, slunečko, ránim, ráno, ránečko, dříu neš vijde slunečko. Diš slunéčko vichází, má milá se prochází, prochází, diš slunéčko vichází, má milá se prochází. Prochází se po rynku, nese hošúm novinku. Novinečku takovou, že na vojnu verbujou, verbujou, novinečku takovou, že na vojnu verbujou. Diš verbujou, budou brát, škoda hošú nastokrát, nastokrát, diš verbujou, budou brát, škoda hošú nastokrát. Pjekňe hoši d'ev... (konec zpěvu). Tam jesli diš, diš si trošku, rumečku³⁸³ vipijeme... (zpěv:) Pjekné hošú d'eučatám a šerední sedlacam . Ach, pro šeuce choť jaká, třeba ňáká hrbatá, hrbatá, ach, pro šeuce choť jaká, třeba ňáká hrbatá. (konec zpěvu) Já taditu písničku mam ráda, protože muj sv'okr bil sapOžňikem. Nu a takovej... sutUlyj, vot starší sin u mňe taky sutUlyj... I ten, nu dříu šeuci jako nebili v počOťe, a já jako snocha i powidám: Ach, pro šeuce choť jaká, třeba ňáká hrbatá. Nu jak, teťkej vidíte, nada človjeka uvažat,³⁸⁴ kerej je kaleka,³⁸⁵ a dříwejc to se sšítalo tak, že jen ševce musí si vzít hrbatou ňákou, kaleku třeba. Wot, a pro šeuce choť jaká, choť ňáká i hrbatá... Wot, potom ješčo wám pr'ip'euku zasp-... (...) eto: (zpěv:) Milej můj vozíil hmúj, já sem jeho drnda, von bi duši za mňe dal, já bi... (konec zpěvu) to uš je... Milej můj vozíil hnúj, já sem jeho drnda, von bi duši za mňe dal, já bi... nad ňim zasm'ijalas (...) Vot vidíte, druhá to vi-... víš, dibisme spívali... vilitáva to s pamjeťi. (...)*

O draní peři a více {od 19:00 min.}

Dřiv sme drali péři a babička nám roskázuwala ska-... Póhořelowa babička... Čechi péři drali, fšechno wot napr'im'er v leťe, abi nestráceli tihle, husi péři, i jich potškoubávali a péřini sme d'áli... i ten, potom-ek v d'ekabru m'es'ici, před nowím rokem. sebírali sme se pártijami, wot maminka, já sem choďila i babička... jeden... jednem hdeme drát péři, zderem péři - potom g druhem deme, a tam babička

³⁸³ Tj. panáka alkoholu.

³⁸⁴ Tj. vyhledat.

³⁸⁵ Tj. mrzák.

viprawuwala nám porát skáski – ó, jakí skáski zas, strašní... a já se nad'elám u tejh berášek, a z'ima bilo, strojít se nebito do čeho, tak ten... přijdeme - klimbáme, klimbáme, co... d'eři, d'eři, nám jen bjehat... a kuci naschítají zaz živejch brapcu a pustěj to do cháte, a to pěři se rózlítne... wot takowí bilo škodliví... a jak ste se, neobižali? Né! a kuci...múj mužík taki bil Čech. Wot... nu, weselo tu bilo. A muzikantu sme mňeli jen jednoho češského muzikanta - strejc, náš bil, mej teřički mužík bil, oňi d'eři nemňeli, i tak wot on i. Bil jeden muzikant na celou, sšítaj, Nowohratku.

[Na co hrál?]

Jednu hromaňiku jen mňel. Nu on se nigdi neučil a jako samoučkou. Potom tadi žili w-Nowohratce Přibili, taki... Múj mužík daže do arm'iji šel i mňel hromaňiku i balabajku, i hromaňiku si do arm'iji vzal – samoučkou! Starší bratr hrál na balabajku. (...) Ten hrál na balabajce a won na hromaňice hrál. (...)

[Ch: А вы тоже говорили «хата» - или «дом»?]³⁸⁶

- Cháta, cháta. Pod' do cháte. (zpěv:) Kluci... japak? Kluci, zastafte se, dám já vám kalhotki, roz'delte se. Jedna jich popadla, utíká pryč, druhá se wobižá, že nemá nič. (další zpěv) Wot, dibisem si vipila a bila bi tadi napárnice, mi bisme wám takovej išče koncert... Nu, mi hodně ne, tam r'umčku i fs'o.

F Čechiji si užE lepči žijou. Víte? (...) Wot teřkej v Hermáňiji žije plemjáňica, wona taki přijela tam desi... na svej mašiňe blíska i s tej ženskej poidaji: oj, já sem neskej naprala se, tak sem prala hodně, tolik sem mňela prádla, sem přestala – a wona podešla k ni, powidá: co to powidáš? Sama ta, kerá v Hermáňiji, Češka žije, poidá: Co to poidáš? Co to poidáte, vi ste se naprali? A ona poidá, Češka poidá: Holko, holko, depak ses tadi wzala, že takowej máš pjeknej českej jazyk? A ona poida: Já tam... je wesnice češka, Čechi žijou, nu málo uš teřkej sou.

[Ch: А Вы Анастасия?]³⁸⁷

- Da, AdAmouna. AřEc u m'iňA LatYš. Mňe tadi říkali, w Nowohratce mňe říkali Stáza. (...) Mamince říkali Nána. Mej mamince říkali Nána. I babic'ce říkali Nána. A d'edečko^ui říkali Antoš. Děduška moj. Říkali Antoš a babic'ce říkali Naňinka. Nu to je taki Nána. Vot vid'íte, kolik menú má: Joška. Josif. Wot u me-... já mam: Stáza. Nu, uchažori mňe říkali Tas'eňka. Nu, uchažori, to sou kerí ucháživali. Hoši, hoši, kerí za mnou bjehali. A ruski Nást'eňka říkali, gdiš sme wozili pšeničci, říkali Nást'eňka. Ój, na mašiňe sme tak... Bilo weselo. Bilo si co fspomenout.

³⁸⁶ Tj. A vy jste také říkali chata nebo dům? (Ch. = M. Charlamovová)

³⁸⁷ Tj. A vy Anastázie?

[Ch: А Погоржел, Ваш дед, он сюда когда приехал?]³⁸⁸

- *F kak 'ich hadAch? Ja vam šas skažU...*

[Ch: Его привезли в детстве – или он здесь родился?]³⁸⁹

- *Ňet, voňi... voňi mislim že přijeli s Čechiji, protože dřiu, tendleten d'eda mňel vosum tcér, wosum tcér, dva sini. Won ... vopše to on mňel dvanáz-d'eťu, a dva sini mňel. Wot dva sini umřeli i dvje d'evčátka, a tak wot mňel tolik d'eťu, wot babička mňela tolik d'eťu. I wot sini, na sini že dáwali dřiu zemňe, i vot voňi iz-za zemňe sem i popadli. Nu voňi tadi jako požlli v-UoskresEnce, nu tadi ta Nouohratka eščO vesňice nebila. A potom ujEli, tajidle pot Kaláčik'em je Pletňova, wot tam má maminka višla zamuš... za... zamuš višla, vdała se, tak nada po češski, vdała se. Višla zamuš za Latiše, vot von... má d'evičja, já mám famlliju Sv'eňč, da-da. Sv'eňč. AdAm P'etrOv'ič. Wot. I voňi přijeli w jakejch rokách, jak wám říct. Bábicka biuť tisíc wosumsEt vosumdesát vúsmim roku. Babička bila f takovím roku, má babička. A maminnka bila tisíc devjetsEt pátím. Taťinek biť tisíc devjetset třetím, můj taťinek.*

[Narodili se?]

- *Maminka se rodila f PletňOv'e, PletňOv'e se rodili, a starší céri, kerá bila s tisíc devjetset prwňiho, s tisíc devjetset druhího či třetího, ti se rodili f Čechoslovákiji. Wot. Nu i tam iščE, vot, samou poslední, vot, jí bilo devadesát let, samou poslední, vot, sme pochowali - rok přetčerejški bilo, ji pochowali sme. Wot. I ten... wona biwa s tisíc devjecEt dvacet prwňiho roku. Fšechni céri bili takoví wám, či zapražení, či tako(vi)... won, won se naňimal, won biť jako... on mňel svi koňe, f Pletňouce von žil, v JelizavEřino wod zd'es'. I tam... svi koňe mňel, i d'evčata, vot, taťinek můj, vot etot Latiš. Vot on bes taťinka jako viros, sedum let jemu bilo, bes taťinka viros i wot pomohal, abi si vzít mou maminku. Vot, a d'edeček bil p'isar', můj d'edeček bil p'isar' a taťinek se naňimal k n'emu, wot vozil, pomohal jim wodu wozit i póle ubirat, i vedle koňů... Maminka tadi fšechno umňela d'elat. Má maminka fšechno umňela. Má maminka, teřička má, Manča, wot - MarIja...*

[Ch: Это маму так звали?]³⁹⁰

- *Ňet, eto toťa³⁹¹ ... toťa Manča. Wot u meňA wosem'... Aneška, Helena, Helena to je Léna. Zapišete? Helena, Manča, Nána, wot Nána to je maminka, Filomena - F'ěňa,*

³⁸⁸ Tj. A Váš dědeček Pohořel, ten sem přijel kdy?

³⁸⁹ Tj. Přivezli ho v dětství, nebo se tady narodil?

³⁹⁰ Tj. A jak té mámě říkali?

Stáza, Karolina, Barča. (...) Wot mñe napr'im'Er, mñe napr'im'Er tetkej jako fšechni tadi, i ruskí, já sem f stolovej d'ála... já sem bila ešče mladá, i nu tam: 'to'a Kaťa, 'to'a! – a, nazívejte mñe babička. I fs'e mñe: babička, babička... Wot taťinkowou babičku já sem nazívala babUs'a a swou babičku – babička, d'edeček. Wot, latYšskuju – babUs'a a swou babička. Wot. Maminčinou jako. Nu co wám ešče... Nu jak wam, nu potom woňi přijeli sem, jako d'evčata, zamuš wicházeli u taditoho d'edečka. Jak wám říct, mladi. Wot tetkej říkaj: ó, takowá mladá zámuš wišla, a wot Karolina wišla, jí bilo šesnást let, Barča wišla taky šesnást let... d'edečka roskuláčili, won jel na zárabotki, i wot tadita maminka se skitala s tima dwouma d'evčatama, nu i sem přijela do Nowohratki. A tadi starša céra žila, Aneška. Z Honzem. Woňi d'eťi nemñeli, tadi žili. Potom ujeli do Omska, potom zase se vrátili sem, tadi sme jich i pochowali: uoňi raz d'eťi nemñeli, mi sme fšechni plemjAňiki, fšechni sme i pochowávali, wot tak. I tetkej chodíme na mohilki jichní... i tam je – i Helena nemñela d'eťi taky... i u Leni daže ñE byu d'eťEj. A u 'tech vot, u fs'ech vot, u majEj maťeri d'es't, d'es'd' d'eťEj – astAlos' p'at'. Deset d'eťu, tak po česki říct. A u tej, u Karolini vosum, u Barči vosum, vot u Barči vosum d'eťú i ešče máš fšechni živí. Barča – vot samou poslední, dwacet prwňiho roku, i fšechni vosum d'eťú, fšechni sou tetkej ešče živí. Tři hoši i pjed d'evčátek. Vot. Tadi žijou dvje céri i ti tři hoši tadi žijou. Jedna céra v Túle žije a jedna, dvje céri žijou v Omsku. Wot tak wot. Nu co iščO wam...

[Ch: Родни много у вас...]³⁹²

- Rodni? Tak wot pa máminej liňiji – očeň, a Šwencova je jedna fam'Ilija.... Tetkej, jak mi sme mñeli, já sem mñela bratra staršiho, bratra mlatšiho, wot tetkej mám plemjaňikou takle... Šwencovi.

[A jak se říkalo česky 'родственники'³⁹³?]

AV: Přátele. {37:05}

³⁹¹ Tj. Teta.

³⁹² Tj. Máte velkou rodinu.

³⁹³ Tj. Příbuzní.

7.9 Maria Josifovna Peretjat'ko

(roz. Jander/ova), roz. 1956, nahrána 2012 v Repince³⁹⁴ {M11}

O rodině {nahrávka: DW_D0079.wav}

[Vaši rodiče byli Češi? Oba dva?] *Jo, oba dva.* [A jak se jmenovali?] *Baruška i Joška.*
[A žijí ještě?] *Ne. Maminka vot rok kak umřela a taťinek vosumdesat prvním roku. (...)*
[Jaké měla maminka příjmení?] *Ďe- deviči da? Pohořelova. A po taťinkoj bila Janderova.* [A jmenovala se?] *Baruška. VarvAra. Nu... Barča. (...)* [Doma jste mluvili česky? A kde jste se naučila rusky?] *Nu...v d'ectv'e, do školi sem šla - špatně sem mluvila. Hde ruski, hde česki, tot sem i po ruski dvojki mňela. Da, řeško. Protože mi vesničci sme mňeli, fšecko bili Češi a Ruskih bilo málo. Vot mi ešče nerozumňeli sme, že nada po ruski mluvit. I fs'o, tak sme i mluvili. (...)* *U nas vesnice bila, poč-... dřiu počt' I jedni Češi bili. A potom uš načali miň, miň, miň, miň. (...)* [Kolik tříd tady bylo?] *Štiri. Štiri klasi. A patOm f sas'Edňej d'irEvňe, ve Voskresence, f sas'Edňej, tam bilo vosum. A tadi v Repence jih bilo deset. (...)* *Jo, tadi bili Češi, i Ruski, Kozáci, tadi fšeckci vmist'e bili. I ve Voskresence. (...)* *Nu ja... končila sem školu, trošku sem pracovala a potom sem se jela zas, učlla sem se, viučila sem se na zaatechňika i d'ála sem tadi, i vdala sem se. Manžela mám Chachla, Ukrajinca. Ukrajňec.* [A rozumí česky?] *Jo. Rozumi, rozumi. Von daže i mluvi. Jesli tak co, on může mluvit. A rozumit se naučil bístro, daže inOj raz bi i ne náda bilo, abi won rozumil, a uš... Pozd'e, fs'o.* [A doma mezi sebou mluvíte jak?] *Po russki, te' po russki. Děti rozum'eji... i d'eťi uš rozum'ej, no mluvit tak asOba ne. A vot starši má sestra, vona žije v Omsku, vona i z d'eťima po češski mluvi, i s wnukama po-česki mluvi. Nu voňi jej votv'ečaj na ruskim, a rozumit fšecko rozumí.* [A mohli bychom s ní mluvit?] *Ad'bi vi ste tam dojeli k ňi, da? Řeknu já vám adres. Vona rabotala na šinnim³⁹⁵ závodu, a tam Pol'aki. I vot vona jak, pře-... perevOččikam³⁹⁶ bila Pal'akam. (...)* *Vot to tam Poljaki rabOtalí taki na atše- na zavodu. (...)* *Tam ešče, tam v Omsku sou taki Češú hodňe.* [A pamatujete si na svoje dědečky, babičky?] *Ďedečki ja nepamatuju. Jeden umřel padesát prvním roku, ja sem išče aňi nebila, a druhej umřel padesát sídmim roku. Oj - nu, štiricet sídmim. Ja nepomatuju jich. A babički ja dobře pomatuju. Voba dyje. Jedna umřela vosumdesát třetím roku a jedna umřela šedesát vúsím roku. (...)* *Jedna babička naše bila s taťinkovej strani, vona bila ChachlUška.*

³⁹⁴ Nahrávku pořídili S. S. Skorvid a Dmitrij Poljakov.

³⁹⁵ Z rus. шинный = pneumatikový.

³⁹⁶ Tj. překladatelem.

Taťinek, ad'bi se... d'edeček, ať bi se na ňi žeňit, won sm'eňil i v'eru. I meno, ad'bi se žeňit na babičku. Na babicce. A s maminkinej strani babička bila čisto Češka. (...)
Menovala se Aneša.

7.10 Spontánní rozhovor tří informátorů:

Maria (Manča) Josifovna Kiselova, roz. 1947, Rajsa Andrejevna Lipa, roz. 1940, a Ivan (Honza) Kadermas, roz. 1937, nahráno 2013 v Novohradce {M6, M5, M2}
{nahrávka: zenichy.mp3 asi od 12:00 min.}

RL: *Da, tak to je vot. Jak sme, d'istvIt'el'no,³⁹⁷ jak to, jak to s Ukrajini Češi - a vi, nu jak... Tam Čechi, tam Čechi, nu a vapšE,³⁹⁸ tam je víc Čechů, da, v Prahe? [Tam jsou samí Češi.] Samí Češi, da? (...) Vot, vo to Zoja piše: chod'ím do školi, no ona po ruski piše. Wona nu, uš stará, uš na pensii bila. Powidá, cht'elo se do Čech jí teda. I eto, chod'ím do školi na češ-... češtinu se učit. Aha, nu, jak těžko wrod'e³⁹⁹ že je. (...) Nu, mam ti otmEtki⁴⁰⁰ jeden i dva, no to sou pjekní, piše, to charOšije.⁴⁰¹*

MK: *Nu, tak kak v HermAňiji. U nás jeden i dva, to je špatně. A pjjet, štiri to je pjekně. A tam naoborOt, v HermAňiji. I tam je fšude... láuĕki⁴⁰² i - nu, co trhUjou, prodávaj, i fšecker po česki je napsaní, da, nadpisi, fšecker je, fšecker po-česki. (...) [Jak sami sebe berete, jako ruské Čechy?] Mi jak se pišeme? Á, jak říkáme si. Nu, jak, já aňi newím jak. Jesi f pasport'e, dopUst'ím⁴⁰³, nás psali po taťinkoj. Jak vot taťinek, jesi je Čech, značit sem Češka. Á maminku jak nebrali, mámu, vo vňimAňije. No a vopšE, nu kaňEšno, mi sme fšecker doma i po češski mluwili, diš malí sme bili. I maminka se naučila potom. To nevjed'ela nejdřiu, a potom fšecker po česki se naučila i tak sme doma fšeckeri mluwili po česki. No a potom diš sem višla zamuš, tak potOm uš sme po ruski víc mluwili.*

RL: *Nu a Toľa taki to po česki mluvil, nu bratr ten. (...) A taki taťinek bil ruskej a já i ruská se pišu, aha. Co sem uš cht'ela říct. (...) Von se ruskej taki psal.*

MK: *Nu že... raňše bilo po tátoj fs'o. To teťka uš nepišou...*

RL: *A vdaná sem bila tedá za Ukrajiňce, Ukrajiňec Lipa s etoho, sã ČerkAskoj oblasti. A won taki se naučil po česki. Jako ti... její maminka, tak i won. Nu on to mluwil - nu, po*

³⁹⁷ Tj. opravdu.

³⁹⁸ Tj. obecně.

³⁹⁹ Tj. trochu.

⁴⁰⁰ Tj. známky.

⁴⁰¹ Tj. dobré.

⁴⁰² Tj. obchod.

⁴⁰³ Tj. necháváme.

ruski, tam jak... Nu počt' to jak po ruski víc. Á naučil se po česki taki. On po česki víc mluvil. Taki se naučil. A co, powidá: a jak?

MK: Vi tadi pobudete pár dní i budete po ruski mluvit. (...) Ted' uš mluvíte lepčiči, jak ste diš přijeli zrouna. Uš rozumíte koje čto po-ruski í...

RL: Něco se uš eto, rozbiráte f tom, da. [A Honza tady má dnes foukací harmoniku: říkáte tomu také tak?] Nu, mi takoví teť tadi... (...)

MK: U nás teť nejsou. Dřiu bili.

RL: Hermaňika, hermaňika, jo.

MK: Nu po ruski harmOška. Takoví ešče sou harmOški. I to u nás ve vesnici uš teť nejsou. Á da, misim jeden človjek jen má takovou harmošku. A to abično jen bajan⁴⁰⁴ teťka da... Teťka vapšE i bajan málo, teť jen... muzika taková.

RL: Da, teť fklučaj muziku - bum bum anebo někí takoví zas p'esmi... - nu, písničiči, veselí. Jak, napr'im'Er, já ráda, takoví, já bum bum nerada. Jak přijedou - tudletu bili s Omska i bum bum bum bum. Já pam: oj, zbáu,⁴⁰⁵ Saša. InAče sousetka bude nadávat. - Co vi na tu sousetku koukáte? Nu, protože já tadi žiju a anA f samom d'ele říká, at' to gromko n'efklučAj,⁴⁰⁶ aha. A mňe samOj uš hflava aš... bum da bum, bum da bum.

MK: Nu tak nám teda sehraj něco, mi poslechnem. (...) Trnki zelení, nepořešení

IK: A co to je trnki?

MK: A co je to trnki? Já newim. (...) A nu, rost'Eňije takoví... Vot trnki zelení, vot proto i powidaj zelení. Značit, woňi neuzrali ešče.

IK: Já kolik let slišim to - spívaj, a co to je? (...)

MK: Nu vidíš, dalje dibis celou písničičku, ten smisl třeba bi to uchit, k čemu wono to je, a tak... Nu, mi čekáme.

RL: Já uš slišim, jak uslišim, tak přibjehnu. (zpěv)

MK: Pjekňe spíváte, pjekňe. (...) Mi uš starí, tak nemožem tak spívat pjekňe, jak vi. (...) A teško je li hrát na takowej hermaňice? (...) Já sem se trošku učila, bratr māj hral na bajaňe... Nu to je jak veliká hermaňika, takle víc tehletech knopek, víc tihdle... kolik řadu! (...)

[Váš bratr žije tady?]

MK: Moj bratr, nu teť won žije v Omsku. Dá, dolžen přijet teťkej, von u d'eťi v HermAňii bil tři mňesíce v host'Ach. (...)

⁴⁰⁴ Tj. akordeon.

⁴⁰⁵ Tj. zeslab to.

⁴⁰⁶ Tj. hlasitě nepouštěj.

[Tady máte všichni děti v Německu?]

MK: *Dá, u nás fšecki poujízďeli do HermAňije. U něho sou tam dvoje, sin i dočka v Hermániji, a jeden sin v Omsku žije u bratra mího.*

IK: *Dočka višla замуž za Němce. A sin višel- žeňil se na Němce.*

MK: *To u bratra, a u mňe sin je v HermAňiji, žeňil se na Němk'e, a dočka je tadi, žije. I sestra má jedna mlatši žije v HermAňiji i tam uš - nu jak, za fšechnejma svejma d'eťima, d'eťi se fšechni požeňili, maj taki d'eťi, uš vopšem... No sin muj je patnáct let uš v HermAňiji, a sestra po mim sedmnáct ili vosumnáct uš, woňi dřiu ujeli. (...) Nu Stánská Léna, na pjet let je mlatši neš ja. Wona taki za Němca višla замуš i ujeli. Nu woňi tadi žili kolik let, á potom načali fšecki jet, jet, ujízďet, no i woňi ujeli. [A jezďi sem?] Jezďej sem, da. I sestra přijízďi. Oj, nečasto, řitko, řitko jezďej. No sestra jezďi často. Wona přez dvje leta porát je tadi, a sin řitko jezďi.*

IK: *Woňi maj dvoj-... dvojni hražďanstvo.⁴⁰⁷ Maj rosijski hražďanstvo i hermAnski, i woňi svobodno jezďej. Hdi zachťeli, tak i jedou. (...)*

[A kolik je let vašemu synovi, který teď přijel z Německa?] 58:34

IK: *Let kolik mu je? Nu kolik mu je. Štīřicet tři? Štīřicet tři mu je.*

MK: *A hdo přijel? Á, Ihor' uš přijel?*

IK: *Nu, neskej jen přijel.*

RL: *Woňi na tři ned'ele jezďili, aha.*

[Vás syn mluví rusky i německy?] (...)

IK: *Nu né, won jen po ruski, po ruski, von po mojemu ňi po česki aňi po německi neumí.*

[A žije v Německu?] *Proč? Von žije tadi, won v host'i jezďil. (...) Tam jeho suprUhi⁴⁰⁸ sestra žije i bratr suprUhin žije tam.*

MK: *SuprUha - viš uš, co to je, teť?*

IK: *Že-žen...*

MK: *Manželka.*

IK: *I rod'iče její tam žijou. No woňi teťka tadi sou. Přijeli, woňi každej rok na leto přijízďej i žijou tadi, štīri pjet mňesicu žijou tadi. A pak zas tam do HermAňije jezďi.*

MK: *Jeho manželki rod'iče žijou v HermAňiji naporád, da. A woňi, Honza to i vipravuje ři, že... a sem přijízďej k ňim i tadi sou.*

IK: *I manželkina sestra i bratr tam žijou. Vot oňi todle, jezďili tam v host'i k nim. (...)*

MK: *To tis jim řekla?*

⁴⁰⁷ Tj. občanství.

⁴⁰⁸ Tj. manželky.

RL: *No řekla sem, a co to tam máte? Nu jak chceš, poám, tak přit'... a wona - já ne, ja... no wona to paňimá fšecho, Há'la Šurkova.*

IK: *Nu a Šurka že mluví.*

MK: *Šurka, to je Čech naturAl'nej, to... On i - i tátu, i mámu mňel Čecha.*

RL: *Tat'inki bili bratři a má maminka sestra. To tadik nás je takovejch hodně.*

MK: *No dřiu mňeli po hodně d'eři. Po deset, po wosum. Mňeli hodně. [A vás bylo taky hodně, sourozenců?] Oj, maminka rod'ila jich až deset, á umřeli ji dvje d'eřčata i dva hoši. Umřeli a šest nás bilo. Nu te' uš stari kerí mňe - u mňe uš te'kej tři sestri umřeli, uš, da, uš jednej sedumdesát pjet, jednej wosumdesát bilo dva á jednej šedesát vosum, wona zastonala, mňela takovou... bolEžň. A tři nás ešče sou. Vot mi, já i sestra v Hermaňiji i bratr, vot mi sme tři vostali. A bilo nás šest. A rod'ila maminka deset. Á dicki mi... taková nemoc choďila, dřiu nebili že tidleti fs'Aki ukoli, da tendle řif choďil, taková nemoc je, řif nazivá se, potom skarlat'ina,⁴⁰⁹ da, eto, vot tak uš léta tři d'eři umirali. Nu, ráznije nemoci. (...)*

IK: *Fs'o, fs'o, chvAřit, sem to postau. (...) Já sem tvou vidličku ukrat?*

RL: *Né, jaká rAzňica - tvojO, mojO, fs'o naše! (...)*

IK: *To dřiu da nemohli zza hraňice přivist. Bilo zapreščení sem do Ros'Iji co libo wozit. A te'ka fšecho wozej swobodno, chot co.*

RL: *Te' může nič doma i nesázet, i nedržet. Fšecho jen abi peňíze bili. Vot, i může diť koupit, no jesli napr'im'er maso koupit, to kaňEšno, sví je sví. Ili p'el'm'eň ud'elat - jak, newím, po-česki p'el'm'eňi, nu jak, ne tu vareňiki s masem. Taki ňe vareňiki, řikáte?*

MK: *Nu knedliki to je jedno.*

IK: *Nu knedliki sou bes masa, a to - maso je ve vňitřku, voňi sou jak vareňiki, jenže jich pak ešče takle vot zahejbaj, i u nás to nazivAj p'el'm'eňi. P'el'm'Eňi. Vot bili ste fS'ib'ir'i, vi dolžn'í⁴¹⁰ vot... nada bilo vám p'el'm'eňi. To je sibirskí bl'udo, p'el'm'Eňi. (...)*

RL: *Po ruski ňe st'ēsňAjt'es, a po česki - nestiřte se! Tak, jo? Nu vid'íš. Mi se domluwime. A poňimAjeře vot - Vaňa, da eto, ja fčera z Zinoj razhavAr'ivaju svajej, mluvim, já jí po česki hnet ňeco chci říct.*

IK: *Tak já sem se w noci procejt, uš mislim si po-česki. (...) Nu jak to říct, sám sebou mluvim po česki. (...) Vot dřiu sem v arm'iji h'de sloužil, na prwňim roku tak ešče sem si, sám sebou sem mluvil po ruski. Oj, po česki, zrouna na pruňim roku. A pak je uš... si*

⁴⁰⁹ Tj. spála.

⁴¹⁰ Tj. měli byste.

misliš i mluviš sám sebou po ruski. (...) A wono desi to bilo, misim, šístá hod'ina, hrom tag hřmňel. Nu já sem ležel, nemůžu už usnout, fstal sem půl šistej, dešť takovej pjeknej šel.

MK: A vi jak ste spali? Pjekně? [Pěkně.]

[Hodně dětí chodí do té hudební školy?]

MK: A ja newim. Naše to tam nepopadaj, no málohdo vozi, musi jezďit vocat'. V Repence to... (...) teř na tejden zakrejou na remont.

IK: Nu, to každiž hod zakrijou. A teda ve sklepu vodu nemáš?

RL: Ne, ne. Aňi newim.

IK: Ne ešče. No a u mňe už je takle vodi tam ve sklepje.

RL: Tudle ten raz sem tak přeživala. No jak vodu prowáďeli tam, no prosedla zem. Diž dešť pruňi velkej ten prošel. Í s kriši teče kam, nema hďo d'elat s'óki, nema, a tam kvítka se rozrostli. Do kuroče(?) voda fšechna, zem si vona fšechna pod chátu. Sem si nadumala a (...?) fčera primňerno sem se koukala do sklepa, nebila voda. Na druhej deň voteviram, jenom tam kam voda musi d'it pod podlahu do sklepa. Nu neňi, misim si, sláva Bohu. Je to, tak takle mluviš i zapomináš na fšechno.

8. Závěry výzkumu

Na zkoumaném území českého jazykového ostrova vesnice Repinky a okolí na západní Sibiři se dodnes mluví jazykem s některými charakteristickými rysy severovýchodočeských nářečí (v tom také potvrzuje náš výzkum předchozí bádání, zejména S. S. Skorvida), odkud přestěhovalci původně přišli. Jedná se však až o terciární, v případě některých krajanů pravděpodobně i kvartérní, migraci, protože jejich cesta prokazatelně vedla minimálně přes Krym a Čechograd.

Jazyk předků nositelů češtiny na západní Sibiři tak byl ovlivněn také ukrajinštinou z jihovýchodu Ukrajiny (území Melitopole a před tím také Krymu).⁴¹¹ Z ukrajinského jazykového prostředí do zs. češtiny pravděpodobně pronikla hlásková změna v případě neexistence fonému *g* ve vlastních jménech zeměpisných a internacionalismech. Hlávka *g* se neobjevuje ani v přejímkách z ruského jazyka, což svědčí o živosti této zákonitosti. Potomci českých krajanů totiž formy s *g* považují za ruské a formy s *h* za české (rus. *Germánije* x zs. čeština *Hermánije*).

Nejvíce svč. i obecně českých nářečních jazykových rysů se zachovalo v hláskoslovné rovině. Na základě jazykového výzkumu můžeme říci, že nářeční systém hláskosloví zs. češtiny je stále velmi živý, protože některé prvky typické pro nářeční území Čech pronikly i do nově přejatých rusismů, a to zejména koncovka *-ej* u adjektiv (např. *met cvetovej, chleba je káčestvovej*) a český přízvuk. Zachovávána je poměrně dobře i samohlásková délka včetně emfatického dloužení, i když je pravda, že svč. nářečí vlastně vykazují tendenci rozlišovat samohláskovou délku jen v přízvučných slabikách. Zs. čeština pravděpodobně také poukazuje na fakt, že dříve se průběh izoglos, jak je zachycen ve výzkumu pro ČJA (tj. u staré generace zejména v šedesátých letech 20. století), lišil. Ukazuje se, že některé izoglosy byly v průběhu vývoje zřejmě „zatlačeny“ do horských, okrajových oblastí svč. regionu, a ve výzkumech druhé poloviny 20. století tak byly zachyceny jako prvky typické pro okraje svč. oblasti. Tak je tomu například u změny *gd>hd*, která je jinak významným rysem jihozápadočeským, podle ČJA se nicméně dříve vyskytovala i v okrajových oblastech svč. nářečí; v zs. češtině se jedná o velmi živý jazykový rys, a vzhledem k ostatním zachyceným jazykovým prvkům je nepravděpodobné, že by Češi z Omské oblasti původně odešli z některé z těchto svč. okrajových oblastí. Na dřívější jiný průběh izoglos zřejmě ukazují i některé další jevy, např. lexém *t'opan* nebo absence iniciálního *j-* v podobě *itrnice*. Lexikální

⁴¹¹ SKORVID, 2014b, s. 25.

jednotky ve formách *svarba*, *stezička*, *netik*, *šklubat* ukazují podle stavu zachyceného v ČJA na východní polovinu severovýchodočeské nářeční oblasti, někdy přímo na Litomyšlsko.

V tvarosloví jsme mnoho jazykových jevů typických pro svč. nářečí nezaznamenali. Jedná se například o koncovku *-ej* v instrumentálech substantiv rodu ženského, rodinná jména z adjektivních příjmení, analogické plurálové koncovky *-em*, *-ech*, *-ema* v tvrdém sklonění adjektiv podle sklonění zájmeného, koncovku *-om* v dativu jmen přivlastňujících rodině, analogické *e* slovního základu v tvarech číslovky „čtyři“, změnu *-ct* v *-st* u číslovek typu „jedenáct“, analogické *-ch* v pl. tvaru *bychme* a příponu *-ej* v komparativu příslovcí.

V tvarosloví se projevují některé jevy typické pro celé území Čech, jako např. stažený tvar zájmena „nějaký“ (*ňákí*) a slovtvorný formant *dle*, některé rysy společné pro středočeskou a severovýchodočeskou oblast, jako vyrovnání koncovky *-í* v pl. adjektiv (např.: *Svarbi bili pjekní w Nowohratce* {M1}; *ploti bili fšechni stejní* {M7}), rysy vymezující středočeskou oblast od severovýchodočeské (koncovky sloves 3. osob pl. *-eji/-aji* proti *-ej/-aj*) dále rysy specifické pro severovýchodočeskou oblast (stažené tvary přivlastňovacích zájmen) i vlivy ruského jazyka (některé imperativy; vyrovnané tvary na *-ime*, *-ite* vykazují shodu se svč. oblastí).

Určit frekventovanost tvaroslovných jevů v zs. češtině se ukázalo jako velmi obtížné. Některé jazykové formy se totiž v prepisech vyskytují velmi zřídka, a chybí tak dostatek materiálu pro spolehlivější závěry.

V syntaktické rovině jsme v zs. češtině našli velmi málo rysů typických pro svč. nářeční oblast. Jediný jazykový rys svč. nářeční oblasti, který se v zs. češtině pravidelně dodržuje je odsouvání předložky *v* ve spojení s letopočtem (souvisí to s fonetickou realizací fonému /v/). Stejně tak vliv ukrajinštiny byl nejspíše v této rovině minimální. Naopak nacházíme velké množství jazykových jevů přejatých z ruského jazyka, např. spojka *i* na místě českého *a*, dále *a* na místě českého *ale*, slovesná vazba s příslovečným určením a předložkou *po*, vyjádření potřeby a nutnosti s ruskou konstrukcí s *nada* a předložka *u* místo slovesa *mít* v případech vyjadřujících vlastnictví aj.

Obdobně silně působila ruština v lexikální rovině zs. češtiny. Mluvní často užívají rusismů, z nich pak ovšem vytvářejí české větné konstrukce, např.: *fs' u žís' sem se*

*trud'ila*⁴¹² {M1}; *To je sibirskí bl'udo,*⁴¹³ *p'el'm'Eñi* {M2}; *řiká, ať to gromko n'efklučAj*⁴¹⁴ {M5}.

Nebo naopak je v jejich výpovědích české lexikum zasazeno do ruských syntaktických forem, např.: *na prvním roku tak ešče sem si, sám sebou sem mluvil po ruski* {M2}; *diš sem višla zamuš*⁴¹⁵ {M6}. Někdy zase dochází ke střídání českých a ruských syntaktických vazeb i lexika v jedné a té samé výpovědi, např.: *Vot mi ešče nerozumñeli sme, že nada*⁴¹⁶ *po ruski mluvit* {M11}.

Rozdíl mezi jednotlivými mluvčími jsou minimální. Nejvýraznějším rozdílem je, že se u nejstarší informátorky zachovalo tvrdé obouretné *l*, v některých případech ovšem splývající s *u*. Domnívám se však, že v případě pronikání ruských vlivů do zs. češtiny nehraje tak důležitou roli věk jednotlivých mluvčích, ale rodinné prostředí, jímž byli po většinu života obklopeni, protože mnoho z nich mělo jednoho z rodičů nebo partnera ruského či ukrajinského původu.

Přestože se práce snaží podat podrobný rozbor mluvy potomků českých krajanů v Omské oblasti v určených jazykových vrstvách a naznačuje vztah zs. češtiny k výchozímu nářečnímu území, tj. k severovýchodočeským nářečím, je tu nepochybně velký prostor pro další bádání. Za jednu z těchto badatelských perspektiv považuji zevrubný výzkum lexikální roviny v návaznosti na zeměpisné rozšíření lexikálních izoglos v ČJA a dotazníkový průzkum zacílený na jevy málo frekventované v běžně mluvené řeči nahrávek.

⁴¹² Tj. celý život jsem pracovala.

⁴¹³ Tj. jídlo, pokrm.

⁴¹⁴ Tj. nepouštěj to nahlas.

⁴¹⁵ Tj. vdala jsem se.

⁴¹⁶ Tj. máme mluvit.

9. Literatura a elektronické zdroje

9.1 Literatura

- AUERHAN, Jan: *České osady na Volyni, na Krymu a na Kavkaze*. Praha: Antonín Hajn, 1920.
- BALHAR, Jan et al.: *Český jazykový atlas 1*, Praha: Academia, 1992.
- BALHAR, Jan et al.: *Český jazykový atlas 2*. Praha: Academia, 1997.
- BALHAR, Jan et al.: *Český jazykový atlas 3*. Praha: Academia, 1999.
- BALHAR, Jan et al.: *Český jazykový atlas 4*. Praha: Academia, 2002.
- BALHAR, Jan et al.: *Český jazykový atlas 5*. Praha: Academia, 2005.
- BALHAR, Jan et al.: *Český jazykový atlas, Dodatky*. Praha: Academia, 2011.
- BĚLIČ, Jaromír: *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.
- ČMEJRKOVÁ (= ЧМЕЙРКОВА), Světlá: Они наши или чужие? О репатриации волынских чехов. *Глобализация – этнизация: этнокультурные и этноязыковые процессы*. Отв. ред. Г. П. Нецименко. Москва: Наука, 2006. s. 3–29.
- ČMEJRKOVÁ (= ЧМЕЙРКОВА), Světlá: Язык, этнос, культура в процессе этнизации. In Нецименко, Г. П.: *Глобализация–этнизация: этнокультурные и этноязыковые процессы*. Санкт Петербург: Российская академия наук – Институт славяноведения, 2006. s. 3–29.
- DOUBEK, Vratislav: *Česká politika a [východní] vystěhovalectví*. Praha: Karolinum, 2012.
- CHARLAMOVA (= ХАРЛАМОВА), Marina A.: *Этническая самоидентификация и её показатели в диалектном тексте*. Ученые записки казанского государственного университета: Том 151, кн. 3, 2009. s. 281–287.
- JANČÁKOVÁ, Jana – JANČÁK, Pavel: *Mluva českých reemigrantů z Ukrajiny*. Praha: Karolinum, 2004.
- KOKAISL, Petr et al.: *Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě*. Praha: Za hranice - Společnost pro rozvojovou spolupráci při Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze, 2009.
- KUTNAR, František: *Počátky hromadného vystěhovalectví z Čech v období Bachova absolutismu*. Praha: ČSAV, 1964.
- LAMPRECHT, Arnošt et al.: *České nářeční texty*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.
- MÍČKA, Ivo: *S Volyňskými Čechy v Žitomiru a Rakovníku*. Rakovník: Rabasova galerie, 2005.

- MJAČINA (= МЯЧИНА), Zinajda I.: *Очерк языка чешского говора села Малая Зубовщина на Украине*. Минск: Автореферат канд. филол. наук. Ин-т языкознания АН БССР, 1974.
- MYKHAYLOVA, Kateryna: *Mluva Čechů v Čechohradě na Ukrajině a její vztah k východnímu českému nářečí*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. [nepublikovaná diplomová práce]
- NEPRAŠ, Jan: Čechové na Krymu i osada Čechohrad. *Informační věstník*, č. 25 (1), 2008. s. 11–13.
- PETRÁČKOVÁ, Věra – KRAUS, Jiří et al.: *Akademický slovník cizích slov. I. svazek A–K*. 1. vyd. Praha: Academia 1995.
- RAZBEGAEV (= РАЗБЕГАЕВ), Vjačeslav V.: *Суд над царевубийцами. Дело 1-го марта 1881 года*. Санкт Петербург: Изд. им. Н. И. Новикова, 2014.
- SKORVID (= СКОРВИД), Sergej S.: Говор чехов среднего прииртышья: генезис и своеобразие. *Вестник Омского университета*, č. 3 (69), 2013.
- SKORVID (= СКОРВИД), Sergej S.: Чешские переселенческие говоры на Северном Кавказе и в Западной Сибири. *Славяноведение*, č. 1 (16), 2014. s. 44–58.
- SKORVID, Sergej S.: Чешские языковые острова в России – ветки истории и этнической памяти. *Oriens Aliter*, č. 1 (1), 2014. s. 21–41.
- TRÁVNÍČEK, František: *O českém jazyce*. Praha: Melantrich, 1924.
- UHEREK, Zdeněk: *Češi z Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003.
- UHEREK, Zdeněk: Češi na jižní Ukrajině. *Český lid*, č. 87 (4), 2000. s. 307–350.
- VACULÍK, Jaroslav: *Dějiny volyňských Čechů I. (1868–1914)*. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel, 1997. s. 4–23.
- VALÁŠKOVÁ, Nad'a: Češi v Rusku. In BROUČEK, Stanislav: *Češi v cizině 9*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1996. s. 27–28.

9.2 Elektronické zdroje

- ČIŽMÁROVÁ, Libuše: K nářeční morfologii kolektivního označení rodiny v češtině [online]. *Naše řeč*, č. 4 (84/2001). [cit. 2014-10-24]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7645>>.
- HALLER, Jiří: Pěčkově [online]. *Naše řeč*, č. 5 (6), 1922. [cit. 2014-11-13]. URL: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1931>>.

JANČÁK, Pavel: Čeština v Ivanově Sele v Jugoslávii [online]. *Slovo a slovesnost*, č. 3 (32), 1971. [cit. 2014-11-14]. URL: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2099>>. s. 241–257.

MACHEK, Václav: Několik názvů jídel, vážných i posměšných [online]. *Naše řeč*, č. 7–8 (29), 1945. cit.[2014-11-13]. URL: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3906#_ftn47>.

ŘEZNÍČKOVÁ, Eva: Slavnosti, krajanská komunita, Čechohrad, Ukrajina [online]. *Krajiny češtiny*, č. 2 (19/2010) [cit. 2014-11-13]. URL: <<http://www.dzs.cz/file/2337/K%C4%8C%202,%20web,%2012%C2%B42010.pdf>>. s. 21–22.

ŠEMBERA, Alois V.: *Základové dialektologie československé*, Olomouc: R.

Promberger, 1864. [online]. [cit. 2014-10-21]. URL:

<https://archive.org/stream/zkladovdialekto00semb/zkladovdialekto00semb_djvu.txt>.

10. Přílohy

10.1 Příloha č. 1 – Fotografie⁴¹⁷

Autobusové nádraží v Omsku. Ze stanoviště č. 11 jezdí autobusy do Repinky.

Jeden z prvních pohledů na Repinku. Dlouhá řada zemědělských vozů.

⁴¹⁷ Fotografoval Martin Tumpach.

Gennadij Švihel a účastnice výzkumu Barbora Jislová-Knebllová při jednom z českých rozhovorů

Ivan Kadermas

Dům kultury i se sochou Lenina. Dům kultury se využívá např. k tancům v době svateb.

Maria (Manča) Kiselova a Rajsja (Rajka) Lipa naše informátorky

/V Repince je také památník ukončení 2. světové války. Jeho „věčný“ oheň však již nehoří.

Dům rodiny Ivana Kadmase. Úplně vlevo jeho dcera Aljona, která česky rozumí, ale již nemluví.

Typický sibiřský domek. Tento je vyfocen v Repince.

„Stolovaja“ – jídelna v Repince. Jedno z center tamního společenského života.

Základní škola v Repince.

Rodina Ivana (Honzy) Kadmase nás vzala k jezeru zastřílet si na plechovky. Zleva: Barbora Hakenová, Sergej - vnuk I. Kadmase, I. Kadmase a účastník výzkumu Jan Waldhauser

Domek Rajsy Lipy v Novohradce

Na návštěvě u Rajsy Lipy. Zleva: Maria Kiselova; Galina (Hála) Kadermas – manželka Alexandra, Ukrajinka; Jan Waldhauser; Ivan Kadermas; Alexandr Kadermas a účastníci výzkumu.

Naše druhé ubytování v hudební škole v Repince.

V Repince nás zaujaly neobvykle vysoké dopravní značky.

S Nad'ou, sibiřskou Českou, která pracuje v Německu v masokombinátu.

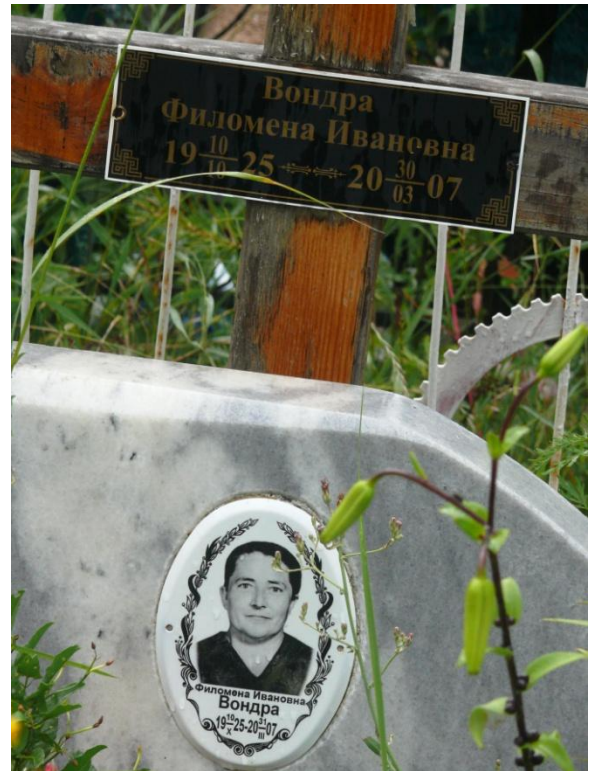
Hřbitov v Novohradce. Tady je dnes prý Čechů nejvíce.

Hrob Eduarda Vasilijeviče Kadermase

Hrob manželů Ejhgornových: Karoliny Vasiljevny a Viktora Genrichoviče

Hrob Filomeny Ivanovny Vondry

Hrob manželů Kadermasových: Ivana Ivanoviče a Marii Josifovny

Nesmírně truchlímé, nápis na náhrobku Vasilije Ivanoviče a Karoliny Antonovny Kadermasových

Viktor Antonovič Bartoš (1926–2004)

Štěpán⁴¹⁸ Vikentěvič Vondra (1925–2002)

⁴¹⁸ Diakritika částečně doplněna.

Anastasja Karlovna Bartoš

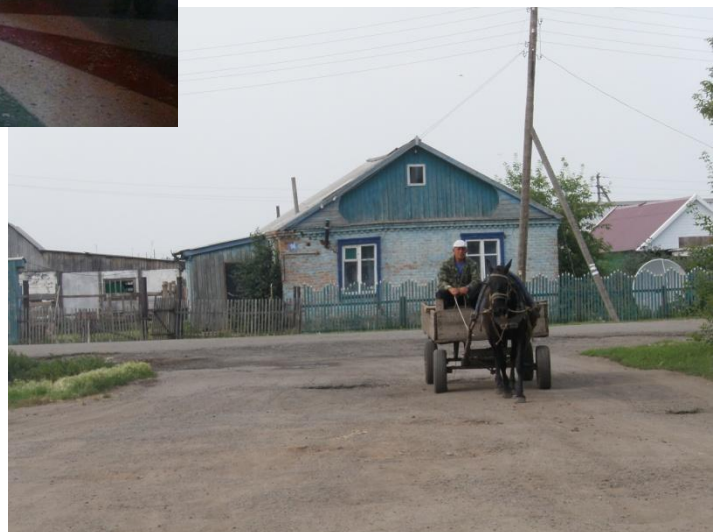

Dcera paní Rajsy žila nějakou dobu v Praze

Jídelna v Repince přichystaná na ruskou svatební hostinu

Obyvatel Repinky

10.2 Příloha č. 2 – Ukázky fotokopií modliteb

Modlitby vyfotografoval S. S. Skovid.

Модли се Огеном
Огеном гле си на надедних посвети се
имено тве прииде Краловстви тве
судь буде тва яко в кеби так и на
зели Хлеб наш бездешии дай нам днес
а одлучи нам наше винны якоже и
мы обновилиме нашим винником А не
зведе нас в покушени але забав нас
од злого Амен. (Модли се Огеном 1.)
Писмишко сватега руженце
а здравое мариа 5 сестива зрвна
Здравое мариа милости Божие
пана пан Буг стедов пожегана
ти и силези жсенами панно?
Предлагославена матишко свата
Анна. Неисгоднейши баба Пана нашего
Евешие Христа?
Свата мариа матишко Божии сватими
изарем?
Свата Анна с целыми неисвешейшими
Христовими родем?
Троемо за ны (за ней).

убийте мне венчек!
на мши скромный гробелек!
56) Селнов вишицки се радуйте
Славу Богу прославяуйте!
Хвалте его доброту а
вишовсков штедроту
66) жес мне за дведице зводил
К Ангелум свии силе припоим
Радост в неби приправил!
мне на веки ославил! Амен.
несе се вен,
стива се жам. зглубокости
волам к тобле господине
Тесня когда идуть на кладбище.
16) Подь душишко выволена!
Драгов крви виковтена
Зигле неба дшеврено
мооие место приправено!
26) Приими радости небеске
спами рокоше Ангелске!
од Христа Сима божого
© жениса ~~анного~~ твего милего!

Ближнего своего прителе и
непрителе яко седе самого;
(покажди седум лет а седум квадраген
Оштукку)
Благославлено будиш свате немоквр-
неже почети кейблагославленейши
мария падро. (100 оштукку)
В почети свем падро мария иси была:
Ородуй за нас у Бога Егошмо сына
, Ежише з духа сватепо початъ иси
, породила (100 дни Оштукку покажди)
Жвадена а веледена без престани
кейсвѣтейши а кейвеледнейши
Сватост Олтарни (100 дни оштукку)
если же се могли кдиш иест подзвигова-
ни. кебо кдиш слышети данезнамени
же се кейсвѣтейши сватост
виставуе кебо пожегнани удеуе.)
Ежиши мария Еозоре вам ввеную
срдце еве и души свов
Ежиши мария Еозоре стуйте приаче
впоследни бои. Ежиши мария
Еозоре с вам ать впокойи одеиде
душе ма (300 дни оштукку всегда) 31